

وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی
اداره کل تعاون کار و رفاه اجتماعی
خراسان رضوی

جهاد دانشگاهی خراسان
رضوی

خلاصه سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی

(ویرایش نهایی)

مجری:

جهاد دانشگاهی خراسان رضوی

اسفند ماه ۱۳۹۰

مدیر طرح: جواد سخدري

اسامي همكاران

مدیر گروه تلفیق: ناصر شاهنوشي

ردیف	نام و نام خانوادگی	مدرک تحصیلی	ردیف	نام و نام خانوادگی	مدرک تحصیلی
۱	جواد سخدري	دکتری	۲۳	سحر سلطانی	کارشناسی ارشد
۲	ناصر شاهنوشي	دکتری	۲۴	فاطمه رحمانی	کارشناسی ارشد
۳	جهانگیر یدالهی	دکتری	۲۵	مریم رسول زاده	کارشناسی ارشد
۴	محمد مظهري	دکتری	۲۶	مریم حسن نژاد	کارشناسی ارشد
۵	سعید ملک السادات	دکتری	۲۷	راضیه آذرنیا	کارشناسی ارشد
۶	جعفر خیرخواهان	دکتری	۲۸	سارا پارساپور	کارشناسی ارشد
۷	حامد بخشی	دکتری	۲۹	مهدی علیپور	کارشناسی ارشد
۸	هادی رفیعی	دانشجو دکتری	۳۰	وحید برهان علمی	کارشناسی ارشد
۹	حسن احمدی	دانشجوی دکتری	۳۱	افسانه زارعی	کارشناسی ارشد
۱۰	جواد براتی	دانشجوی دکتری	۳۲	مهدی شعبان زاده	کارشناسی ارشد
۱۱	علی فیروز زارع	دانشجو دکتری	۳۳	علی رهنما	کارشناسی ارشد
۱۲	محمد رضا اکبری	دانشجو دکتری	۳۴	مسعود حسین زاده	کارشناسی ارشد
۱۳	مهلا زارع	دانشجو دکتری	۳۵	فاطمه بصیری نژاد	کارشناسی ارشد
۱۴	مهدی جعفر نژاد	کارشناسی ارشد	۳۶	مصطفی پورا کبر	کارشناسی ارشد
۱۵	فرشته شکیبائیان	کارشناسی ارشد	۳۷	مریم مقیمی	کارشناسی ارشد
۱۶	ندا آزاد هنری	کارشناسی ارشد	۳۸	زهرا نعمت الهی	کارشناسی ارشد
۱۷	محمد رضا حسینی	کارشناسی ارشد	۳۹	علی امینیان	کارشناسی
۱۸	علیرضا حاتمی	کارشناسی ارشد	۴۰	زکیه واعظ زاده	کارشناسی
۱۹	محمود شاکری	کارشناسی ارشد	۴۱	فهیمة آذرنیا	کارشناسی
۲۰	علی کیوانلو	کارشناسی ارشد	۴۲	الهه طاهری	کارشناسی
۲۱	مرتضی ساداتی	کارشناسی ارشد	۴۳	حبیب الله طاهری	کارشناسی
۲۲	حمیده خاکسار آستانه	کارشناسی ارشد			

فهرست مطالب

مقدمه ۱

۱- ارزیابی عملکرد گذشته اقتصاد استان: ۵

۱-۱- جمع‌بندی عملکرد بازار کار استان در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ و ۱۳۸۹ ..... ۵

۱-۱-۱- بررسی تحولات جمعیت استان به تفکیک مناطق شهری و روستایی ۵

۱-۱-۲- بررسی تحولات عرضه نیروی کار استان ۶

۱-۱-۳- بررسی تحولات تقاضای نیروی کار استان ۸

۲- جمع‌بندی تحولات گذشته رشد اقتصادی و ساختار تولید استان به تفکیک گروه‌های عمده فعالیت در دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۶ ..... ۹

۳- جمع‌بندی تحولات بهره‌وری نیروی کار در استان به تفکیک گروه‌های عمده فعالیت در مقاطع ۱۳۷۹ و ۱۳۸۶ ..... ۱۱

۴- جمع‌بندی تعاملات اقتصادی بین‌بخشی و فرامنطقه‌ای استان در سال ۱۳۸۶ ..... ۱۲

۲- شناخت موانع، نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان ۱۷

۱-۲- جمع‌بندی اهم موانع انجام کسب و کار در استان: ۱۷

۲-۲- تحلیل SWOT بازار کار استان ۲۰

۳-۲- تحلیل SWOT بازار سرمایه استان ۲۵

۴-۲- تحلیل SWOT اقتصاد استان با توجه به سایر عوامل موثر بر رشد اقتصادی استان ۲۸

۳- برنامه توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان در دوره برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴) ۳۲

۱-۳- پیش‌بینی جمعیت و عرضه نیروی کار استان در دوره برنامه پنجم به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۳۲

۲-۳- تعیین اهداف کمی رشد اقتصادی، بهره‌وری و اشتغال استان ۳۷

۱-۲-۳- پیش‌بینی رشد اقتصادی به تفکیک فعالیت‌های عمده اقتصادی ۳۷

۲-۲-۳- پیش‌بینی بهره‌وری نیروی کار به تفکیک فعالیت‌های عمده اقتصادی ۳۸

۳-۲-۳- پیش‌بینی اشتغال به تفکیک فعالیت‌های عمده اقتصادی ۳۹

۴-۲-۳- پیش‌بینی تقاضای نیروی کار بر حسب سطح تحصیلات ۴۰

۵-۲-۳- برآورد تعداد بیکاران و نرخ بیکاری ۴۱

۳-۳- تعیین سهم اشتغال بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در دوره برنامه پنجم ۴۲

۴-۳- برآورد سرمایه‌گذاری در دوره برنامه پنجم و تعیین سهم بخش عمومی، خصوصی و تعاونی از آن: ۴۳

۵-۳- پیش‌بینی نحوه تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها در دوره برنامه پنجم به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی ۴۵

۶-۳- سیاست‌ها و اقدامات اجرایی به منظور توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان ۴۷

۱-۶-۳- سیاست‌های ناظر بر بهبود محیط کسب و کار و فضای سرمایه‌گذاری در استان: ۴۷

۲-۶-۳- سیاست‌های ترویجی و انگیزشی: ۵۱

۳-۶-۳- سیاست‌های فناوری: ۵۳

۴-۶-۳- سیاست‌های فعال بازار کار: ۵۴

۵-۶-۳- سیاست‌های منفعل بازار کار: ۵۹

۶-۶-۳- سیاست‌های تنظیم بازار کار: ۶۰

۷-۳- شناسایی نیازهای تخصصی و مهارتی بازار کار و ارایه سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های آموزشی مناسب جهت تأمین نیازهای بازار کار ۶۲

۸-۳- تعیین نقش و وظایف هر یک از دستگاه‌های ذیربط در اجرای سیاست‌ها و تحقق اهداف توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های ذیل هر بخش اقتصادی در استان ۶۴

فهرست جداول

جدول شماره ۱- تحول جمعیت استان ۱۳۷۵-۱۳۸۹.....	۶
جدول شماره ۲- روند تحول عرضه نیروی کار در استان ۱۳۷۵-۱۳۸۹ (نفر).....	۷
جدول شماره ۳- روند تحول تقاضای نیروی کار و بیکاری در استان ۱۳۷۵-۱۳۸۹ (هزار نفر).....	۹
جدول شماره ۴- سهم بخش‌های عمده اقتصادی از اشتغال و تولید ناخالص داخلی استان (درصد).....	۱۰
جدول شماره ۵- رابطه رشد اقتصادی، بهره‌وری نیروی کار و تقاضا برای نیروی کار در دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۶ (درصد).....	۱۲
جدول شماره ۶- تعاملات بین بخشی فرا منطقه‌ای استان در سال ۱۳۸۶ به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی.....	۱۶
جدول شماره ۷- پیش‌بینی جمعیت استان و تحول ساختار سنی آن به تفکیک مناطق شهری و روستایی در دوره ۱۳۹۴-۱۳۹۰.....	۳۴
جدول شماره ۸- پیش‌بینی عرضه نیروی کار مرد و زن استان در دوران برنامه پنجم (هزار نفر).....	۳۵
جدول شماره ۹- عرضه نیروی کار استان به تفکیک جنس و سن در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر).....	۳۵
جدول شماره ۱۰- ترکیب عرضه نیروی کار استان به تفکیک جنس و تحصیلات در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر).....	۳۶
جدول شماره ۱۱- پیش‌بینی رشد اقتصادی استان در دوران برنامه پنجم (۱۳۹۰-۱۳۹۴) به تفکیک زیربخش‌های اقتصادی (درصد).....	۳۸
جدول شماره ۱۲- پیش‌بینی بهره‌وری نیروی انسانی استان در دوران برنامه پنجم توسعه به تفکیک گروه‌های عمده فعالیت).....	۳۹
جدول شماره ۱۳- پیش‌بینی تقاضای نیروی کار (تعداد شاغلان) در استان به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی دوران برنامه پنجم توسعه.....	۴۰
جدول شماره ۱۴- پیش‌بینی تقاضای نیروی کار (تعداد شاغلان) در استان برحسب تحصیلات (هزار نفر).....	۴۱
جدول شماره ۱۵- پیش‌بینی تحول نرخ بیکاری (هزار نفر).....	۴۲
جدول شماره ۱۶- برآورد تعداد تقاضای نیروی کار (تعداد شاغلان) در استان به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی (هزار نفر).....	۴۳
جدول شماره ۱۷- پیش‌بینی سرمایه‌گذاری برحسب فعالیت‌های عمده اقتصادی در دوران برنامه پنجم توسعه.....	۴۴
جدول شماره ۱۸- سرمایه‌گذاری مورد نیاز در برنامه پنجم در استان به تفکیک گروه‌های عمده فعالیت و بخش مجری به قیمت ثابت سال ۱۳۸۶.....	۴۵
جدول شماره ۱۹- نحوه تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها در استان در فعالیت‌های گوناگون در دوره برنامه پنجم به قیمت ثابت ۱۳۸۶ (میلیارد ریال).....	۴۶
جدول شماره ۲۰- جدول تعیین نقش و وظایف هر یک از دستگاه‌های ذیربط در اجرای سیاست‌ها و تحقق اهداف توسعه اشتغال و سرمایه گذاری.....	۶۵
جدول شماره ۲۱- جدول تعیین نقش و وظایف هر یک از دستگاه‌های ذیربط در اجرای سیاست‌ها و تحقق اهداف توسعه اشتغال و سرمایه گذاری.....	۶۷

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱- الگوی تلفیق طراحی شده برای تنظیم سند توسعه اشتغال استان خراسان رضوی ۳
- شکل ۲- موانع عمده کسب و کار در استان خراسان رضوی (درصد فراوانی)..... ۱۷
- شکل ۳- نظام مدیریت توسعه اشتغال (نمنا) ۵۱

مقدمه

در حال حاضر بحران بیکاری و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مرتبط با آن از مهمترین دغدغه‌های سیاستگذاران، برنامه‌ریزان و مدیران کشور محسوب می‌شود. بر این اساس شورای عالی اشتغال جمهوری اسلامی ایران به منظور بررسی راهکارهای علمی و اجرایی حل و فصل مسائل اشتغال و سرمایه‌گذاری نسبت به تدوین سند ملی توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در افق برنامه پنجم توسعه کشور اهتمام ورزیده است. بنابراین در راستای تدوین سند ملی توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری، مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز به عنوان مشاور مادر برگزیده شد. همچنین از آنجایی که سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری ملی از تلفیق اسناد استانی تهیه و تدوین می‌شود در نتیجه تدوین اسناد توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استانی در دستور کار شورای عالی اشتغال، تحت نظارت مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز و کمیته راهبردی در داخل استان‌ها قرار گرفت.

آنچه در ادامه ارائه می‌گردد خلاصه سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی می‌باشد که در واقع نقشه راه توسعه سرمایه‌گذاری و اشتغال استان خراسان رضوی در افق برنامه پنجم توسعه است. از آنجایی که تغییرات محیطی در حوزه‌های مختلف از جمله تغییرات اقتصادی، فناوری، سیاسی-قانونی و اجتماعی در طی برنامه پنجم غیرقابل اجتناب است، لذا به نظر می‌رسد به منظور اثر بخشی راهبردها و برنامه‌های اشتغال و سرمایه‌گذاری در برنامه ششم توسعه کشور، نیازمند پایش فرایند اجرای برنامه‌های سند در طی برنامه پنجم و همچنین اصلاح سند در سال انتهایی برنامه پنجم باشد.

خلاصه سند ارائه شده شامل چکیده مستندات بخش‌های شش‌گانه مطالعاتی ذیل می‌باشد:

- ❖ بخش اول: مطالعات جمعیت، نیروی انسانی، اشتغال و بیکاری
- ❖ بخش دوم: تحلیل رشد اقتصادی و تحولات ساختاری اقتصاد استان
- ❖ بخش سوم: سنجش محیط کسب و کار و فضای سرمایه‌گذاری
- ❖ بخش چهارم: بررسی طرح‌های در دست اجرا و طرح‌های شناسایی شده جدید در جهت توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در هر یک از شهرستان‌های استان
- ❖ بخش پنجم: تهیه اسناد دستگامی توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان برای دوران برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴)

- ❖ بخش ششم: تهیه سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان در دوره برنامه پنجم (۱۳۹۰-۱۳۹۴)

همچنین در تدوین سند مذکور برخی اسناد بالادست استانی مورد استفاده قرار گرفته‌اند که عبارتند از:

- سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران در ۱۴۰۴ شمسی
- مطالعات سند آمایش استان خراسان رضوی (۱۳۸۸)
- سند توسعه استان خراسان رضوی

- مطالعات سند توسعه صنعت و معدن خراسان رضوی
- قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران

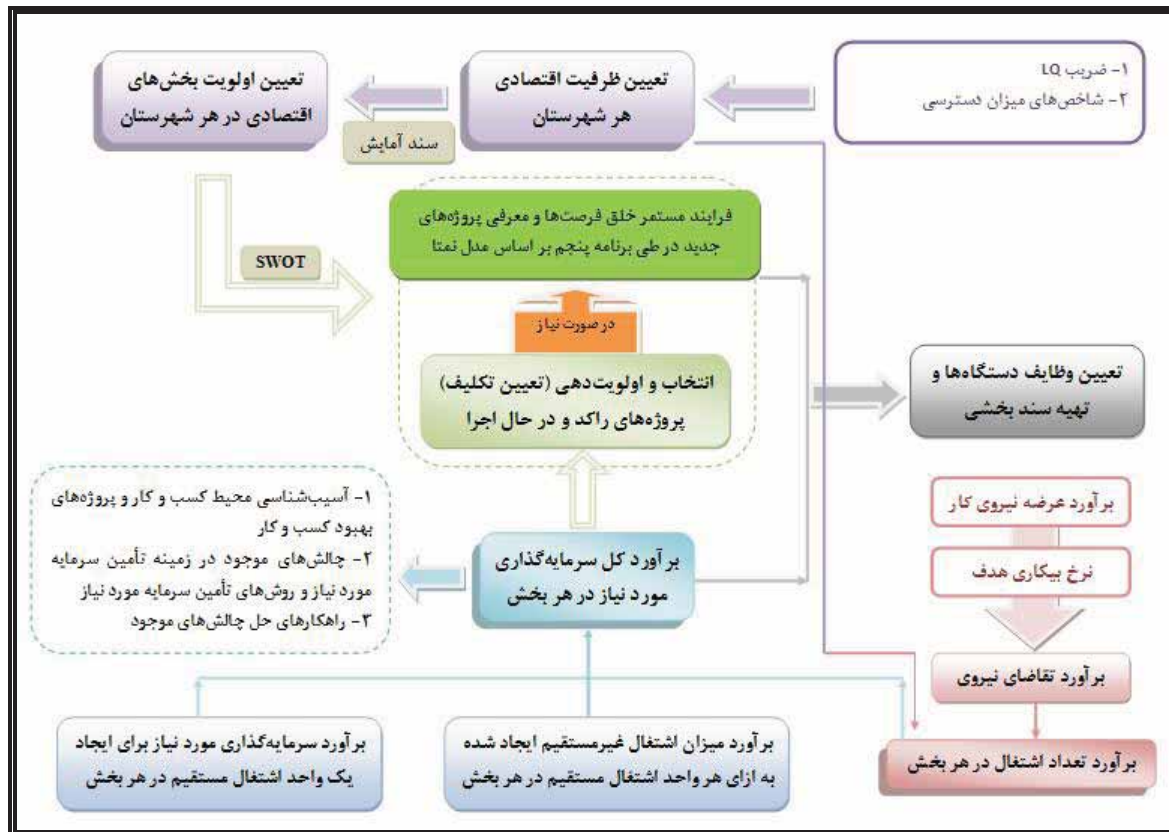
اما آنچه در این میان باید مورد توجه قرار گیرد مشکلات مربوط به فرایند مطالعات جهت تدوین سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری است؛ بخشی از این مشکلات عبارتند از:

- ۱- محدودیت زمانی در تدوین سند وعدم وجود اطلاعات پایه ای در استان
  - ۲- عدم وجود برش استانی بر نامه پنجم دست گاههای اجرایی
  - ۳- عدم همکاری برخی از ادارات کل و سازمان‌های استان در ارسال به موقع اطلاعات به مشاور استانی
  - ۴- تمرکز فرایند تصمیم‌گیری در برخی از سازمان‌ها در سطح ملی که روند دریافت اطلاعات را کند می‌کند، مانند بانک‌ها، شرکت‌های نفت، صدا و سیما و...
  - ۵- عدم تعیین تکلیف دستگاه‌های خصوصی مانند مخابرات، دانشگاه آزاد و....
  - ۶- تهیه اسناد به صورت بخشی - دستگاهی فرایند مطالعات را با مشکل مواجه کرده که به نظر می‌رسد اگر اسناد به صورت بخشی تهیه و سپس وظیفه هریک از دستگاه‌ها در قبال سند بخشی مربوطه مشخص می‌شد، فرایند تدوین سند منطقی‌تر بود.
- علیرغم وجود مشکلات فوق بر سر راه تدوین سند توسعه سرمایه‌گذاری و اشتغال، مشاور استانی حداکثر تلاش خود را نموده است تا فرایند تدوین سند تا جای امکان علمی و کاربردی و بر اساس واقعیات موجود در استان تنظیم گردد. اما آنچه در این بین می‌بایست مورد توجه قرار گیرد مسئله روزآمد بودن سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری با توجه به تغییرات مستمر محیطی است. لذا به نظر می‌رسد در این خصوص نیز باید تمهیدات لازم مد نظر قرار گیرد.

▪ الگوی تلفیق طراحی شده برای تنظیم سند توسعه اشتغال استان خراسان رضوی:

با توجه به اهداف طرح مطالعاتی حاضر، در این بخش از سند، سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی در دوره برنامه پنجم (۱۳۹۰-۱۳۹۴) ارائه شده است. این سند مشتمل بر جمع‌بندی مباحثی چون ارزیابی عملکرد گذشته اقتصاد استان، شناخت نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان، برنامه توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان در دوره برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴) و زیربخش‌های مرتبط با این مباحث می‌باشد.

همچنین به منظور درک بهتر ارتباط بین بخش‌های مختلف سند در راستای رسیدن به اهداف مورد نظر، الگوی ذیل طراحی شده است که در ادامه به اختصار به تشریح آن پرداخته می‌شود.

شکل ۱- الگوی تلفیق طراحی شده برای تنظیم سند توسعه اشتغال استان خراسان رضوی

از آنجایی که مناطق مختلف استان دارای امکانات ویژه طبیعی، وسعت، تنوع آب و هوایی، شبکه‌های زیربنایی و قابلیت‌های نیروی انسانی متفاوتی هستند، لازم است در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری‌ها به موضوع قابلیت و ظرفیت‌های منطقه در فعالیت‌های مختلف توجه جدی شود. بنابراین در ابتدا با استفاده از ضرایب LQ و شاخص‌های میزان توسعه، ظرفیت‌های اقتصادی هر یک از شهرستان‌های استان تعیین و سپس با استفاده از این ظرفیت‌ها و بهره‌گیری از سند آمایش استان، اولویت بخش‌های اقتصادی در هر شهرستان مشخص شده است. لازم به ذکر است که ظرفیت‌های اقتصادی هر شهرستان در محاسبه میزان اشتغال بخش‌های مختلف (بر اساس کدهای ISIC ۱۵ بخشی) آن شهرستان مورد استفاده قرار گرفته است.

پس از تعیین اولویت بخش‌های اقتصادی و همچنین مد نظر قرار دادن نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌های هر شهرستان، می‌توان اقدام به انتخاب و اولویت‌دهی (تعیین تکلیف) پروژه‌های راکد و در حال اجرا نمود. همچنین در صورتی که پروژه‌های تعیین تکلیف شده پاسخگوی اشتغال لازم در بخش‌های مختلف نباشند، پروژه‌های جدید معرفی می‌شود.

لازم به ذکر است که به‌منظور تعیین تکلیف پروژه‌ها، اطلاع از کل سرمایه‌گذاری مورد نیاز در هر بخش نیز لازم است. برآورد سرمایه‌گذاری مورد نیاز در هر بخش به کمک جدول داده- ستانده، سرمایه لازم برای ایجاد یک واحد اشتغال و تعداد کل اشتغال در هر بخش صورت گرفته است؛ بدین ترتیب که ابتدا عرضه نیروی کار برآورد و سپس با اطلاع از عرضه نیروی کار و نرخ بیکاری هدف، تقاضای نیروی کار برآورد شده است. در نهایت با توجه به این که

ظرفیت اقتصادی هر شهرستان بر پتانسیل اشتغال‌زایی بخش‌های مختلف آن تأثیرگذار می‌باشد، بر اساس این ظرفیت‌ها (که با استفاده از ضرایب LQ و شاخص‌های میزان توسعه تعیین می‌شوند) و برآورد تقاضای نیروی کار، تعداد اشتغال در هر بخش (بر اساس کدهای ISIC ۱۵ بخشی) برای هر شهرستان محاسبه شده است. از آنجایی‌که در جدول داده- ستانده ارتباط و پیوند متقابل بین بخش‌های مختلف اقتصاد نشان داده می‌شود، می‌توان با استفاده از آن اثرات القاشده به واسطه تغییر در یک بخش بر بخش‌های دیگر را محاسبه نمود. بنابراین جدول داده- ستانده استان جهت محاسبه میزان اشتغال غیرمستقیم ایجاد شده به ازای هر واحد اشتغال مستقیم در هر بخش مورد استفاده قرار گرفته است.

با توجه به این‌که اطلاعات مربوط به سرمایه سرانه برای ایجاد اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصاد استان در دسترس نمی‌باشد، برای برخی از فعالیت‌ها (که اطلاعات مربوط به آنها توسط مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز برای کشور مورد استفاده قرار گرفته است) از آمار مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز با تعدیلاتی برای استان استفاده شده است. سرمایه سرانه مربوط به فعالیت‌های دیگر نیز از اطلاعات سازمان‌های استان و همچنین جدول داده- ستانده استخراج شده است.

پس از برآورد اطلاعات مربوط به تعداد اشتغال هر بخش، میزان اشتغال غیرمستقیم ایجاد شده به ازای هر واحد اشتغال مستقیم در هر بخش و همچنین سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای ایجاد یک واحد اشتغال مستقیم در هر بخش، امکان محاسبه کل سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای هر بخش فراهم می‌شود، که از آن می‌توان جهت تعیین تکلیف پروژه‌های راکد و در حال اجرا و یا سرمایه‌گذاری جدید بهره گرفت.

لازم به ذکر است که در مبحث مربوط به سرمایه‌گذاری، مسایلی چون آسیب‌شناسی محیط کسب و کار و پروژه‌های بهبود کسب و کار، چالش‌های موجود در زمینه تأمین سرمایه مورد نیاز و روش‌های تأمین سرمایه مورد نیاز و راهکارهای حل چالش‌های موجود نیز مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در نهایت نیز بر اساس اطلاعات به‌دست آمده از برآورد کل سرمایه‌گذاری مورد نیاز برای هر بخش و پروژه‌های تعیین تکلیف شده یا معرفی شده، وظایف کلیه دستگاه‌ها تعیین و اسناد بخشی تهیه شده است.

۱- ارزیابی عملکرد گذشته اقتصاد استان:

ارزیابی عملکرد گذشته اقتصاد و تامل نسبت به علل بروز وضعیت‌های مناسب و نامناسب اقتصادی گذشته، از اساسی‌ترین گام‌های حرکت به سمت تحول و تصمیم‌گیری‌های مناسب‌تر می‌باشد. لذا با توجه به این که بررسی عملکرد گذشته اقتصاد استان امکان کاهش خطاهای احتمالی مرتبط با سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری را فراهم خواهد نمود، در ابتدا به این مهم پرداخته شده است. برای این منظور، عملکرد بازار کار استان، تحولات رشد اقتصادی، تحولات بهره‌وری نیروی کار و همچنین تعاملات اقتصادی بین‌بخشی به‌عنوان شاخص مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

لازم به ذکر است از آنجایی که آمار ارائه شده توسط مرکز آمار ایران برای سال‌های قبل از ۱۳۸۳، مربوط به استان خراسان بزرگ (قبل از تقسیم) می‌باشد، جهت بررسی عملکرد اقتصادی استان در سال‌های مذکور، از آمار بازسازی شده توسط مرکز آمار و اطلاعات استاندارد خراسان رضوی استفاده شده است. در ذیل خلاصه نتایج حاصل از بررسی عملکرد گذشته اقتصاد استان ارائه است.

۱-۱- جمع‌بندی عملکرد بازار کار استان در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ و ۱۳۸۹

با توجه به اهمیتی که برخی عوامل از قبیل: ساختار جمعیت، میزان مشارکت اقتصادی، عرضه و تقاضای نیروی کار، بازار کار غیررسمی و بازار کار نیروی متخصص، در شکل‌گیری بازار کار و عملکرد آن دارند، تحولات هر یک از این عوامل مورد بررسی قرار گرفته است.

۱-۱-۱- بررسی تحولات جمعیت استان به تفکیک مناطق شهری و روستایی

شناخت صحیحی از تعداد، وضعیت و مشخصات جمعیت و حرکات آن در گذشته و آینده در تعیین مسیر صحیح برای برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی و اجتماعی بسیار حائز اهمیت است؛ چرا که بررسی روند رشد جمعیت در استان و پیش‌بینی آن در آینده به برنامه‌ریزان اقتصادی و اجتماعی این امکان را می‌دهد که سیاست‌های جمعیتی را در کل سیاست‌های توسعه دخالت دهند و رشد و توسعه مطلوب اقتصادی و تأمین نیازهای ضروری و اساسی مردم را همگام با رشد جمعیت پیش ببرند. خلاصه‌ای از تحولات جمعیت استان در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ و ۱۳۸۹ به شرح زیر می‌باشد:

✓ متوسط نرخ رشد سالانه جمعیت استان در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵، ۱.۷۲ درصد بوده است. بیشترین نرخ رشد جمعیت در این دوره به‌ترتیب مربوط به گروه‌های سنی ۴۵-۵۴ و ۲۵-۳۴ ساله و معادل با ۶.۰۲ و ۴.۴۷ درصد می‌باشد. در تمامی گروه‌های سنی به جز سنین کمتر از ۱۴ ساله نرخ رشد جمعیت مثبت است. افزایش جمعیت در گروه‌های سنی کمتر از ۱۴ ساله در سال ۱۳۷۵ ناشی از افزایش زاد و ولد در دوران بعد از انقلاب و جنگ می‌باشد. این موج جمعیت در سال ۱۳۸۵ به گروه‌های سنی بالاتر انتقال یافته و سبب

منفی شدن نرخ رشد در گروه‌های سنی کمتر از ۱۴ سال و مثبت شدن نرخ رشد جمعیت بالای ۱۴ سال شده است.

✓ متوسط نرخ رشد سالانه جمعیت شهری ۲.۸۳ درصد و بیشترین نرخ رشد به ترتیب مربوط به گروه‌های سنی ۴۵-۵۴، ۱۵-۲۴ و ۲۵-۳۴ ساله می‌باشد. همچنین، جمعیت ده ساله و بیشتر در مناطق شهری به‌طور متوسط سالانه ۳.۸ درصد رشد داشته است.

جدول شماره ۱- تحول جمعیت استان ۱۳۷۵-۱۳۸۹

۱۳۸۹			۱۳۸۵			۱۳۷۵			شرح
کل	روستایی	شهری	کل	روستایی	شهری	کل	روستایی	شهری	
۵,۸۹۷,۷۴۷	۱,۸۸۸,۷۵۲	۴,۰۰۸,۹۹۵	۵,۵۹۳,۰۷۹	۱,۷۸۱,۱۷۹	۳,۸۱۱,۹۰۰	۴,۷۲۱,۹۲۹	۱,۸۳۶,۸۷۷	۲,۸۸۳,۵۶۳	جمعیت (نفر)
۱.۰۶	۱.۱۸	۱.۰۱	۱.۷۲	-۰.۳۰	۲.۸۳	-	-	-	متوسط نرخ رشد سالانه
ساختار سنی جمعیت (هزار نفر):									
۹۷۵,۷۳۲	۴۷۷,۷۸۰	۴۹۷,۹۵۲	۹۵۷,۵۹۲	۳۳۰,۳۰۷	۶۲۷,۲۸۵	۱۲۱۶,۰۵۰	۵۱۵,۵۶۹	۶۹۹,۸۰۲	۰ تا ۹ ساله
۴۹۹,۶۷۸	۱۶۰,۵۱۴	۳۳۹,۱۶۴	۵۵۹,۸۱۵	۲۰۰,۸۰۴	۳۵۹,۰۱۱	۷۴۳,۸۱۹	۲۸۷,۳۷۵	۴۵۶,۱۸۵	۱۰ تا ۱۴ ساله
۱,۳۰۲,۱۵۹	۴۰۱,۸۷۲	۹۰۰,۲۸۷	۱,۴۰۰,۰۹۱	۴۴۲,۳۹۹	۹۵۷,۶۹۲	۹۴۷,۲۴۸	۳۶۸,۷۵۰	۵۷۸,۰۵۴	۱۵ تا ۲۴ ساله
۱,۲۰۷,۲۸۴	۳۲۹,۶۳۶	۸۷۷,۶۴۸	۹۸۲,۱۵۵	۲۸۸,۶۹۰	۶۹۳,۴۶۵	۶۳۵,۰۹۳	۲۰۷,۵۹۳	۴۲۷,۲۳۲	۲۵ تا ۳۴ ساله
۷۷۰,۵۹۰	۱۹۴,۵۸۹	۵۷۶,۰۰۱	۶۶۹,۳۴۶	۱۷۷,۶۱۴	۴۹۱,۷۳۲	۴۸۲,۵۰۵	۱۵۶,۱۵۴	۳۲۶,۱۹۹	۳۵ تا ۴۴ ساله
۵۵۶,۲۴۳	۱۳۷,۸۱۶	۴۱۸,۴۲۷	۴۷۹,۱۳۶	۱۳۶,۲۳۹	۳۴۲,۸۹۷	۲۶۷,۲۳۰	۱۰۰,۳۹۰	۱۶۶,۷۲۶	۴۵ تا ۵۴ ساله
۳۰۵,۲۵۹	۸۴,۵۶۹	۲۲۰,۶۹۰	۲۵۳,۷۸۲	۸۶,۹۶۱	۱۶۶,۸۲۱	۲۲۱,۳۸۶	۱۰۰,۵۲۸	۱۲۰,۷۷۶	۵۵ تا ۶۴ ساله
۲۸۰,۸۰۳	۱۰۱,۹۷۶	۱۷۸,۸۲۷	۲۹۱,۱۶۲	۱۱۸,۱۶۵	۱۷۲,۹۹۷	۲۰۸,۵۹۸	۹۹,۹۳۹	۱۰۸,۵۸۹	۶۵ ساله و بیشتر

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن و برآورد کارشناس

۱-۱-۲- بررسی تحولات عرضه نیروی کار استان

عرضه نیروی کار یک جامعه را منابع انسانی حاضر در بازار کار تشکیل می‌دهد و عوامل مؤثر بر آن عبارتند از حقوق و دستمزد، جمعیت فعال، درآمدهای غیرکاری، سواد و تخصص، وضعیت تأهل، بعد خانوار و پویایی اقتصاد (سطح تولید، نرخ رشد، رونق و رکود). خلاصه‌ای از نتایج بررسی تحولات عرضه نیروی کار استان در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۹ به شرح زیر است:

✓ نرخ فعالیت یا نرخ مشارکت اقتصادی در سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹ به ترتیب، ۳۵.۹۱، ۴۰.۹۰ و ۴۲.۱۲ درصد است. به‌طور کلی طی دوره ۱۳۸۹-۱۳۷۵، رشد جمعیت فعال در استان خراسان رضوی بیشتر از رشد جمعیت غیر فعال بوده و نرخ فعالیت رشد مثبت ۱.۱۵ درصدی داشته است. از مهم‌ترین علل رشد نرخ فعالیت می‌توان به رشد جمعیت در سال‌های پس از انقلاب و رسیدن این افراد به سنین ۲۰ تا ۳۰ سالگی در سال‌های اخیر، افزایش نرخ تورم همراه با افزایش اندک در دستمزدها و در نتیجه

افزایش تقاضای کار از سوی افراد، افزایش تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، تغییرات فرهنگی و سایر عوامل مؤثر در افزایش جمعیت فعال زنان، اشاره نمود.

✓ مقایسه نرخ رشد جمعیت فعال مردان و زنان استان طی سال‌های ۷۵ تا ۸۹ حاکی از رشد بالاتر نرخ فعالیت زنان در مقایسه با مردان می‌باشد. دلایل این امر را می‌توان مربوط به افزایش عرضه کار از سوی زنان به صورت کمک خرج در منزل، تغییرات فرهنگی و تمایل زنان به فعالیت در اجتماع، افزایش تعداد زنان دارای تحصیلات دانشگاهی و اعمال قانون افزایش حداقل دستمزد به دلیل افزایش هزینه فرصت زنان در کار خانگی دانست.

✓ نرخ رشد جمعیت فعال در نقاط روستایی کمتر از نقاط شهری استان بوده است. به نحوی که طی دوره ۸۵-۱۳۷۵ نرخ رشد جمعیت فعال روستایی در استان ۲۰۰۶ درصد و نرخ رشد جمعیت فعال شهری برابر با ۵۰۵۱ درصد می‌باشد. دلیل عمده کمتر بودن نرخ رشد در مناطق روستایی، تغییرات جمعیتی ناشی از فرآیند مهاجرت است.

✓ در مجموع نرخ مشارکت اقتصادی زنان در استان کمتر از مردان است که دلیل آن را می‌توان وجود مسائل فرهنگی و اجتماعی خاص در خانوارها، فرهنگ مردم و این‌که مردان را نان‌آور و موظف به تأمین مخارج خانواده و زنان را مسئول امور منزل و موظف به خانه‌داری و مواظبت و تربیت کودکان می‌دانند، دانست. علاوه بر این عدم برابری در جذب نیروی کار زنان و مردان در بازار کار، از جمله مخالفت با حضور زنان در محیط‌های اجتماعی و اشتغال نیز می‌تواند در کمتر بودن نرخ مشارکت اقتصادی زنان تأثیرگذار باشد.

جدول شماره ۲- روند تحول عرضه نیروی کار در استان ۱۳۸۹-۱۳۷۵ (نفر)

۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	شرح	
۴,۹۲۲,۰۱۵	۴۶۳۵۴۸۷	۳۵۰۳۰۰۱	مرد وزن	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر:
۲,۴۶۲,۵۳۳	۲۳۲۰۰۲۲	۱۷۴۶۶۵۴	مرد	
۲,۴۵۹,۴۸۲	۲۳۱۵۴۶۵	۱۷۵۶۳۴۷	زن	
۲,۰۷۹,۳۵۰	۱۸۹۵۸۲۰	۱۲۹۵۴۵۷	جمعیت فعال مرد و زن	عرضه نیروی کار:
۱,۶۱۵,۴۲۷	۱۵۵۹۱۲۷	۱۱۰۷۱۰۰	جمعیت فعال مرد	
۴۶۳,۹۲۳	۳۳۶۶۹۳	۱۸۸۳۵۷	جمعیت فعال زن	
۴۲,۲۴۶	۴۰۰۹۰	۳۶۰۰۷	مرد و زن	نرخ مشارکت (درصد):
۶۵,۶۰۰	۶۷۰۲۰	۶۱۰۸۵	مرد	
۱۸,۸۶۳	۱۴۰۵۴	۱۰۰۴۵	زن	

✓ مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن و برآورد کارشناس

۱-۳-۱- بررسی تحولات تقاضای نیروی کار استان

بررسی وضعیت تقاضای نیروی کار به‌عنوان یکی از شاخص‌های اصلی بازار کار حائز اهمیت است. ویژگی‌های مختلف نیروی کار شاغل (تقاضای نیروی کار) باید به خوبی مورد بررسی قرار گیرد تا به کمک موقعیت فعلی و ویژگی‌های آنان، به برنامه‌ریزی مناسب‌تر در مورد اشتغال نیروی کار در کوتاه مدت و بلند مدت پرداخته شود.

بررسی کلی وضعیت تقاضای نیروی کار استان و تحولات آن نشان می‌دهد که طی سال‌های مورد بررسی (۸۹-۱۳۷۵)، ساختار سنی شاغلان از سنین جوانی به سمت میانسالی تغییر پیدا کرده است که این مسئله نشان دهنده بیکاری بیشتر جوانان در سال‌های اخیر می‌باشد. دلایل این موضوع می‌تواند شامل مواردی از جمله افزایش تعداد جوانان و حجیم بودن هرم سنی در سنین جوانی در سال‌های اخیر، چند شغله بودن افراد میانسال، گسترش آموزش عالی و افزایش تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی که در سنین جوانی قرار داشته و فاقد آموزش‌های لازم و کاربردی برای جذب در بازار کار می‌باشند و کاهش سرمایه‌گذاری‌ها، باشد. در طی این سال‌ها همچنان تعداد شاغلان در گروه با تحصیلات پایین، بیش از سایر گروه‌های تحصیلی بوده است. علت این امر عدم هماهنگی آموزش‌های مراکز دانشگاهی با بازار کار و در نتیجه بیکار ماندن فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، افزایش فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و عدم هماهنگی رشد تعداد فارغ‌التحصیلان با رشد جذب افراد آموزش دیده در مشاغل مختلف می‌باشد.

تحولات تقاضای نیروی کار بر حسب گروه‌های شغلی و وضع شغلی نشان دهنده آن است که تغییری در ساختار شاغلان استان از این نظر صورت نگرفته است. در طول دوره مورد بررسی سهم شاغلان در نقاط شهری در بخش خصوصی و دولتی یکسان بوده است. در حالی که در روستاهای استان، بخش خصوصی نسبت به بخش‌های تعاونی و دولتی سهم بیشتری از اشتغال را به خود اختصاص داده است. از نظر تقاضای نیروی کار در رشته فعالیت‌های اقتصادی نیز ساختار شاغلان در طی این دوره ثابت بوده و بیشترین شاغلان در رشته فعالیت کشاورزی در نقاط روستایی و رشته فعالیت صنعت در نقاط شهری می‌باشند.

✓ بررسی تقاضای نیروی کار (تعداد شاغلان) استان بر حسب گروه‌های عمده فعالیت طی دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۹ نشان می‌دهد که فعالیت‌های "کشاورزی، شکار و جنگلداری"، "صنعت" و "عمده فروشی، خرده فروشی و خدمات تعمیراتی" بیشترین تقاضا را برای نیروی کار داشته‌اند. در نقاط شهری بیشترین شاغلان در دو فعالیت "صنعت" و "عمده فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه" و در نقاط روستایی در فعالیت "کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری" مشغول به کار بوده‌اند.

✓ با توجه به اطلاعات تقاضای نیروی کار (تعداد شاغلان) بر حسب وضع شغلی، در نقاط شهری استان تقریباً سهم شاغلان در بخش خصوصی و عمومی برابر و بیشتر از سهم شاغلان در بخش تعاونی است،

در حالی که در نقاط روستایی، سهم شاغلان در بخش خصوصی، بیش از بخش عمومی و تعاونی است. از آنجایی که در نقاط روستایی بخش کشاورزی، سهم زیادی از نیروی کار را به خود اختصاص می‌دهد و این بخش خصوصی محسوب می‌گردد، نتیجه حاصل، قابل توجه است. در کل استان نیز بیشترین شاغلان به ترتیب در بخش‌های خصوصی، عمومی و تعاونی جذب شده‌اند

جدول شماره ۳- روند تحول تقاضای نیروی کار و بیکاری در استان ۱۳۸۹-۱۳۷۵ (هزار نفر)

شرح	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۸۹
تقاضای نیروی کار (جمعیت شاغل)	۱۱۷۲	۱۷۳۹	۱۸۶۴
متوسط سالانه مشاغل ایجاد شده در هر دوره	---	۵۶۶	۹۳
جمعیت بیکار	۸۷.۵	۱۵۶.۳	۲۵۱
نرخ بیکاری (درصد)	۶.۸۵	۸.۲	۱۱.۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن و برآورد کارشناس

۲-۱- جمع‌بندی تحولات گذشته رشد اقتصادی و ساختار تولید استان به تفکیک

گروه‌های عمده فعالیت در دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۶

رشد و توسعه اقتصادی مناطق یک کشور از مهم‌ترین مباحث اقتصاد منطقه‌ای در دهه‌های اخیر محسوب می‌شود به نحوی که بررسی رشد و توسعه مناطق به عنوان یکی از اهداف مهم توسط دولت‌های محلی مورد توجه قرار گرفته است. نادیده گرفتن استعدادها، توانایی‌ها و مزیت‌های نسبی هر منطقه در زمینه فعالیت‌های اقتصادی باعث می‌شود که سرمایه‌گذاری‌ها متناسب با امکانات و ظرفیت‌های بالقوه مناطق صورت نگیرد و با وجود اجرای برنامه‌های متعدد توسعه ملی و منطقه‌ای، همچنان روند توسعه نیافتگی ادامه یابد. بنابراین درک صحیح از توانمندی‌ها و تنگناهای مناطق، زمینه ارتقای سطح سیاستگذاری‌های تصمیم‌گیری درست و مبتنی بر آگاهی را برای سیاستگذاران ملی و محلی فراهم می‌آورد.

مقادیر ارزش افزوده و تولید ناخالص داخلی استان و کشور برگرفته از آمار حساب‌های تولید استان‌های کشور و مرکز آمار ایران می‌باشد که به کمک شاخص ضمنی قیمت (که از تقسیم ارزش افزوده و تولید به قیمت جاری هر بخش بر ارزش افزوده و تولید به قیمت ثابت به دست آمده و توسط مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز در اختیار مشاور استانی قرار گرفته است)، به قیمت ثابت سال ۱۳۸۶ محاسبه شده است. لازم به ذکر است از آنجایی که در آمار حساب‌های تولید مرکز آمار ایران، برای سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۲، ارزش افزوده کل استان خراسان گزارش شده است، جهت دستیابی به اطلاعات مورد نیاز برای استان خراسان رضوی برای سال‌های مذکور، از آمار برآورد شده توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان خراسان رضوی

استفاده شده است. در ادامه خلاصه‌ای از نتایج بررسی رشد اقتصادی و ساختار تولید استان خراسان رضوی به تفکیک گروه‌های عمده فعالیت در دوره ۸۶-۱۳۷۹ ارائه شده است:

✓ نتایج به دست آمده از رشد ارزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی نشان می‌دهد در طی دوره مورد بررسی، بخش خدمات دارای کمترین میانگین نرخ رشد سالانه (۶.۲۰ درصد) بوده است. این بخش بالاترین میانگین سهم را در ارزش افزوده (۷۶.۱۲ درصد) استان دارد. بیشترین میانگین نرخ رشد سالانه ارزش افزوده مربوط به بخش صنعت (با رشد ۱۰.۵ درصدی) بوده است. از مهم‌ترین دلایل نرخ رشد بالای بخش صنعت طی سال‌های اخیر، می‌توان به سرمایه‌گذاری‌های کلان در صنایع با ارزش افزوده بالا نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی اشاره نمود. سهم این بخش در ارزش افزوده استان ۱۰.۶۰ درصد می‌باشد. بخش کشاورزی نیز با سهمی معادل ۱۳.۲۷ درصد در ارزش افزوده استان، از میانگین نرخ رشد ارزش افزوده ۶.۳۴ درصدی برخوردار است.

جدول شماره ۴- سهم بخش‌های عمده اقتصادی از اشتغال و تولید ناخالص داخلی استان (درصد)

بخش‌های عمده اقتصادی	سهم از اشتغال		سهم از تولید ناخالص داخلی	
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۷۹	۱۳۸۶
کشاورزی، شکار و جنگلداری	۲۶.۹۵	۲۲.۶۵	۱۴.۱۱	۱۳.۷۲
شیلات	۰	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۲
استخراج معدن	۰.۳۰	۰.۳۷	۰.۸۸	۰.۵۳
صنعت- ساخت	۱۷.۳۷	۱۷.۴۰	۷.۹۴	۱۰.۶۶
تامین برق، گاز و آب	۰.۰۳	۱.۰۲	۲.۷۴	۳.۶۷
ساختمان	۱۱.۳۴	۱۳.۴۸	۹.۰۵	۸.۲۰
عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۱۲.۸۸	۱۳.۶۹	۱۴.۰۳	۱۸.۳۵
هتل و رستوران	۰.۶۸	۱.۲۳	۱.۶۶	۱.۹۲
حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات	۵.۸۰	۸.۰۴	۹.۷۴	۷.۱۷
واسطه‌گری‌های مالی	۰.۸۳	۰.۹۹	۱.۵۲	۲.۳۰
مستغلات، اجاره و فعالیت‌های کسب و کار	۱.۰۱	۲.۰۳	۱۷.۳۰	۱۵.۹۸
اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری	۸.۱۹	۶.۰۹	۸.۰۰	۴.۴۷
آموزش	۷.۰۴	۶.۴۵	۶.۷۶	۵.۷۷
بهداشت و مددکاری اجتماعی	۱.۷۱	۲.۰۹	۴.۸۹	۵.۳۸
سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی	۴.۸۶	۴.۴۵	۱.۳۹	۱.۸۶
جمع ارزش افزوده	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن و برآورد کارشناس

۳-۱ - جمع‌بندی تحولات بهره‌وری نیروی کار در استان به تفکیک گروه‌های عمده فعالیت در مقاطع ۱۳۷۹ و ۱۳۸۶

مکاتب مختلف اقتصادی در این امر توافق دارند که رسیدن به شرایط مناسب توسعه اقتصادی مستلزم افزایش بهره‌وری در عوامل تولید است. زمانی که مسئله بهره‌وری و بحث استفاده صحیح از منابع به میان می‌آید نمی‌توان از مهمترین بخش آن یعنی بهره‌وری نیروی انسانی که عاملی استراتژیک و مهمترین سرمایه جامعه محسوب می‌شود به سادگی گذشت. شاخص بهره‌وری نیروی کار مهم‌ترین و متداول‌ترین شاخص بهره‌وری محسوب می‌شود. افزایش بهره‌وری این عامل تولید می‌تواند بهره‌وری سایر عوامل تولید را هم افزایش دهد و استفاده بهینه از منابع دیگر را ممکن سازد.

شاخص بهره‌وری نیروی کار که از تقسیم ارزش افزوده بر متوسط تعداد شاغلین (یا نفرساعت کار در طول یکسال مالی) حاصل می‌شود، نشان می‌دهد که به‌طور متوسط هر نفر نیروی انسانی شاغل چه میزان ارزش افزوده ایجاد کرده است. اهم نتایج حاصل از بررسی تحولات بهره‌وری نیروی کار در استان به شرح زیر می‌باشد:

✓ میانگین نرخ رشد بهره‌وری در دوره ۱۳۷۹-۱۳۸۶ برابر ۲.۵۹ درصد است. بیشترین نرخ رشد بهره‌وری نیروی کار در این دوره به ترتیب مربوط به فعالیت‌های سایر خدمات (۹.۰۳ درصد)، تأمین آب و برق و گاز طبیعی (۷.۸۹ درصد)، واسطه‌گری مالی (۷.۸۰ درصد) و صنعت (۷.۲۹ درصد) می‌باشد. همچنین، کمترین متوسط نرخ رشد بهره‌وری در این دوره مربوط به فعالیت مستغلات برابر با ۵.۲۶- درصد است.

✓ افزایش معادن متروکه به دلایل اجتماعی (اختلافات ارث و میراث و...) و اقتصادی (کاهش قیمت مواد معدنی در بازارهای جهانی، بدهی بانکی و مشکلات حقوقی بانک با معدن کاران و...) و همچنین عدم آموزش‌های کاربردی به نیروهای متخصص را می‌توان از مهمترین دلایل کاهش بهره‌وری نیروی کار و منفی بودن میانگین نرخ رشد این فعالیت در اواخر دوره مورد بررسی دانست.

✓ در این سال‌ها نرخ رشد اشتغال از نرخ رشد ارزش افزوده کمتر بوده که باعث مثبت شدن نرخ رشد بهره‌وری شده است. از مهم‌ترین دلایل افزایش بهره‌وری نیروی کار طی این دوره می‌توان به تعدیل نیروی انسانی مازاد در فعالیت‌های دولتی، جایگزینی نیروهای متخصص و آشنا با فناوری‌های نوین، سرمایه‌گذاری بیشتر دولت در فعالیت‌های زیر ساختی، اولویت دادن به سرمایه‌گذاری‌های مکمل و خصوصی‌سازی فعالیت‌هایی که امکان واگذاری آن‌ها به بخش خصوصی وجود دارد، اشاره کرد.

جدول شماره ۵- رابطه رشد اقتصادی، بهره‌وری نیروی کار و تقاضا برای نیروی کار در دوره ۱۳۸۶-۱۳۷۹ (درصد)

شرح	رشد اقتصادی	رشد اشتغال	رشد بهره‌وری نیروی کار	متوسط مشاغل ایجاد شده در هر سال (هزار نفر)	رشد اقتصادی لازم برای یک درصد رشد اشتغال
کشاورزی، شکار و جنگلداری	۶.۳۴	۲.۳۶	۴.۱۴	۳۷۲	۲.۶۹
شیلات	۲۷.۸۲	۲۱.۷	۵.۰۰	۰.۱۶۴	۱.۲۸
استخراج معدن	۴.۱۰	۵.۸۴	-۱.۶۲	۵۵۵.۹	۰.۷۰
صنعت- ساخت	۱۱.۴۹	۳.۹۷	۷.۲۹	۲۷۵.۶	۲.۸۹
تأمین برق، گاز و آب	۱۲.۰۰	۳.۸۴	۷.۸۹	۱۶.۱۸	۳.۱۳
ساختمان	۶.۱۹	۵.۹۴	۰.۴۶	۲۰۴.۸	۱.۰۴
عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۱۰.۸۸	۴.۵۷	۶.۰۸	۲۱۴	۲.۳۸
هتل و رستوران	۹.۶۱	۱۰.۲۹	-۰.۵۸	۱۷.۱۶	۰.۹۳
حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات	۲.۵۷	۷.۴	-۴.۴۶	۱۱۸.۵	۰.۳۵
واسطه‌گری‌های مالی	۱۴.۰۲	۵.۷۸	۷.۸۰	۱۵.۱۴	۲.۴۳
مستغلات، اجاره و فعالیت‌های کسب و کار	۵.۵۲	۱۱.۴	-۵.۲۶	۲۷.۷۸	۰.۴۸
اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری	-۱.۶۷	۰.۸۹	-۲.۵۲	۱۰۳.۷	*
آموزش	۴.۸۱	۳.۰۴	۱.۷۶	۱۰۴.۴	۱.۵۸
بهداشت و مددکاری اجتماعی	۸.۴۷	۶.۰۳	۲.۳۳	۳۱.۶۸	۱.۴
سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی	۱۲.۳۰	۷.۲۷	۹.۰۳	۳۴.۷	۱.۶۹
کل اقتصاد	۶.۵۹	۶.۶۹	۲.۵۹	۱۰۲.۷۸	۰.۹۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن

* به دلیل آن‌که فعالیت اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری دارای رشد اقتصادی منفی می‌باشد، مقدار رشد اقتصادی لازم برای ۱ درصد رشد اشتغال (که از تقسیم رشد اقتصادی بر رشد اشتغال به دست آمده است)، نیز منفی شده است.

۱-۴- جمع‌بندی تعاملات اقتصادی بین‌بخشی و فرمانطقه‌ای استان در سال ۱۳۸۶

در دنیای امروز به دلیل تنوع و پیچیدگی فعالیت‌های اقتصادی، سیاستگذاران اقتصادی به منظور برنامه‌ریزی صحیح، نیازمند دریافت تصویری واقع بینانه از وضعیت فعالیت‌های اقتصادی می‌باشند. شناسایی فعالیت‌های مهم و کلیدی اقتصادی در مناطقی که با محدودیت‌های بیشتری در استفاده از منابع مواجه هستند موضوعیت بیشتری داشته و سیاستگذاران چنین اقتصادهایی را قادر می‌سازد اولویت‌بندی مناسبی برای تخصیص منابع در جهت دستیابی به رشدهای اقتصادی مورد نظر و پیشبرد اهداف برنامه توسعه اقتصادی ارائه دهند. به‌طور کلی وابستگی‌های واسطه‌ای مستقیم و غیرمستقیم تقاضا (خرید) و عرضه (فروش) یک بخش با سایر بخش‌های اقتصادی، پیوندهای آن بخش نامیده می‌شوند. ارزیابی کمی این نوع پیوندها می‌تواند زمینه شناخت بهتری از ساختار پیچیده تولید در اقتصاد و همچنین سیاست‌گذاری در بخش‌ها را فراهم نماید.

جدول داده - ستانده هر استان یکی از بهترین ابزارها جهت شناخت پیوندهای بین بخشی و بخش‌های کلیدی اقتصاد آن استان می‌باشد. با استفاده از جدول داده- ستانده سال ۱۳۸۶ استان خراسان رضوی، پیوندهای پیشین، پسین، قدرت انتشار، حساسیت، پراکندگی و ضرایب تکاثر اقتصادی برای استان محاسبه و

سپس تعاملات بین بخش‌های مختلف اقتصادی در استان و در کشور با یکدیگر مقایسه شده است. خلاصه نتایج حاصل به شرح ذیل می‌باشد:

✓ میانگین ضریب تکاثری بخش‌های مختلف در کشور ۱.۸۰ و در استان ۱.۲۹ می‌باشد. ضریب تکاثر اقتصادی به‌نوعی موقعیت و جایگاه یک بخش و ارتباط آن را با سایر بخش‌ها نشان می‌دهد. به عبارت دیگر، این ضریب بیانگر تأثیر تجمعی افزایش یک واحد تولید بخش مورد نظر بر تولیدات سایر بخش‌ها است. بالاترین ضریب تکاثر اقتصادی در استان مربوط به فعالیت ساخت محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها و در کشور مربوط به ساخت وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر است. این امر بیانگر تأثیر زیاد افزایش یک واحد تولید در صنایع غذایی استان بر تولیدات سایر بخش‌ها است که دلیل عمده آن گسترش زیاد این صنعت در استان در مقایسه با سایر صنایع و همچنین ارتباط قوی آن با سایر بخش‌ها از قبیل کشاورزی می‌باشد. کمترین مقدار ضریب تکاثری نیز هم در استان و هم در کشور مربوط به بخش نفت خام و گاز طبیعی و به میزان ۱.۰۵ و ۱.۰۴ است.

✓ شاخص پیوند پیشین بخش‌های مختلف اقتصادی کشور در محدوده ۱.۰۰۷ تا ۲.۶۵ می‌باشد. این شاخص نشان می‌دهد که چند درصد از محصولات بخش مورد نظر، به عنوان تقاضای واسطه‌ای، مورد تقاضای سایر بخش‌ها قرار می‌گیرند. هرچه شاخص پیوند پیشین برای یک بخش بیشتر باشد، بخش مورد نظر از رشد سایر بخش‌های اقتصادی تأثیر بیشتری می‌پذیرد. در کل اقتصاد استان، فعالیت‌های "دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم، زنبور عسل و شکار"، "سایر معادن" و "حمل و نقل جاده‌ای" به‌ترتیب بیشترین پیوند پیشین (۱.۸، ۱.۶۵ و ۱.۶۰) را دارند. کمترین پیوند پیشین در استان نیز مربوط به فعالیت بهداشت و درمان (۱.۰۲) است.

✓ بر اساس شاخص پیوند پسین، در استان فعالیت‌های برق و رستوران با دارا بودن پیوند پسین ۱.۴۷ و در کشور فعالیت‌های ساخت محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها، ساخت منسوجات، ساخت پوشاک، عمل‌آوری و رنگ کردن خز و دباغی، پرداخت چرم و سایر محصولات چرمی به‌ترتیب با پیوندهای پسین ۲.۱۷۴، ۱.۹۰۵، ۱.۹۳۵ و ۱.۹۰۹، بیشترین میزان وابستگی مستقیم و غیرمستقیم را با سایر فعالیت‌های اقتصادی دارا می‌باشند.

✓ در بین فعالیت‌های اقتصادی استان هیچ فعالیتی مشاهده نمی‌شود که هم شاخص پسین و هم شاخص پیشین قوی داشته باشد. در کشور نیز تنها فعالیت ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک دارای هر دو شاخص پسین و پیشین قوی است.

✓ بالاترین ضریب یکپارچگی در استان به‌ترتیب مربوط به فعالیت‌های "دامداری، مرغداری و پرورش کرم ابریشم"، "ساخت فلزات اساسی" و "ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی" و در کشور نیز مربوط به

فعالیت‌ها "سایر حمل و نقل‌ها"، "ساخت فلزات اساسی" و "ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی" می‌باشد. ضریب یکپارچگی با میانگین‌گیری از پیوند پسین و پیشین حاصل می‌شود.

✓ هرچه شاخص قدرت انتشار برای بخشی بیشتر باشد، آن بخش تأثیر بیشتری بر رشد سایر بخش‌های اقتصادی خواهد داشت. از آنجایی که صنعت "ساخت محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها" در استان و کشور به عنوان یکی از قطب‌های عمده صنعتی معرفی شده است و افزایش یک واحد تقاضای نهایی این صنعت بر تولید سایر بخش‌های اقتصاد تأثیر زیادی دارد، شاخص قدرت انتشار برای فعالیت "ساخت محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها" در استان و کشور بیشترین مقدار را داراست. همچنین فعالیت "اداره امور عمومی و خدمات شهری" به دلیل عدم تأثیر بر تولید سایر بخش‌ها کمترین مقدار شاخص قدرت انتشار را به خود اختصاص داده است.

✓ کلیه فعالیت‌ها به استثنای "ساخت منسوجات"، "ساخت محصولات فلزی فابریکی" و "عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و خدمات تعمیراتی"، از حساسیت بالایی در اقتصاد استان و همچنین در اقتصاد کشور برخوردارند. شاخص حساسیت، میزان تأثیرپذیری بخش مورد نظر از رشد سایر بخش‌های اقتصادی را نشان می‌دهد. هرچه این شاخص برای بخشی بزرگتر باشد، رشد سایر بخش‌ها باعث رشد بیشتری در این بخش می‌شود.

✓ فعالیت‌های "دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم، زنبور عسل و شکار"، "جنگلداری"، "ساخت منسوجات"، "ساخت چوب و محصولات چوبی"، "ساخت کک، فرآورده‌های تصفیه نفت و سوخت‌های هسته‌ای"، "ساخت مواد شیمیایی و محصولات شیمیایی"، "ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک"، "برق"، "ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی"، "ساخت فلزات اساسی" و "ساخت محصولات فلزی فابریکی به‌جز ماشین‌آلات و تجهیزات" در استان، از شاخص حساسیت و قدرت انتشار بالایی برخوردارند. افزایش تقاضای نهایی برای تولیدات این فعالیت‌ها، بیشترین اثر را بر تقویت تولید سایر بخش‌های بالادستی خواهد داشت، ضمن این‌که سهم نسبتاً بالایی از تولیدات این گروه به‌عنوان کالای واسطه مورد مصرف بخش‌های پایین دستی قرار خواهد گرفت.

✓ هرچه شاخص‌های پراکندگی پیشین و پسین یک بخش، کوچکتر باشند، بخش مورد نظر از وضعیت مستحکم‌تری در ارتباط با بخش‌های بعد و قبل از خود برخوردار است. از نظر شاخص پراکندگی پسین، فعالیت ساخت پوشاک، عمل‌آوری و رنگ کردن خز بیشترین مقدار و فعالیت آموزش کمترین مقدار را دارا می‌باشد. بیشترین پراکندگی پیشین در استان و کشور مربوط به فعالیت دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم، زنبور عسل و شکار است که بیانگر توزیع نامتناسب پیوند پیشین این بخش با دیگر بخش‌های اقتصادی است. فعالیت اداره امور عمومی، و خدمات شهری کمترین پراکندگی پیشین را نشان داده است.

✓ بیشترین مقدار از نظر شاخص شدت واردات مستقیم، مربوط به فعالیت ساخت پوشاک، عمل‌آوری و رنگ کردن خز (۰.۸) است. این شاخص برای فعالیت‌های جنگلداری، نفت خام و گاز طبیعی، سایر معادن، ساخت چوب و محصولات چوبی، ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی، توزیع گاز طبیعی، ساختمان‌های مسکونی، سایر ساختمان‌ها، هتل و خوابگاه، خدمات واحدهای مسکونی و دلالی، بانک و بیمه و سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی نزدیک به صفر می‌باشد.

✓ فعالیت‌های ساخت وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر و دباغی و پرداخت چرم و سایر محصولات چرمی به ترتیب با ۴.۱ و ۲.۱۱ درصد، بالاترین نسبت صادرات به ارزش افزوده را در بین بخش‌های استان دارا هستند. در حالی که در کشور فعالیت هتل و خوابگاه با ۱.۴۱ درصد در رتبه اول قرار دارد.

✓ فعالیت‌هایی که محصولات آن‌ها در استان به‌عنوان کالاهای نهایی مطرح می‌شوند و در پایین‌ترین سطح زنجیره مصرف قرار دارند، عبارتند از: ساخت ماشین‌آلات، سایر محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها، سایر ساختمان‌ها، پست و مخابرات، رستوران، دباغی و پرداخت چرم و سایر محصولات چرمی، ساخت پوشاک، عمل‌آوری و رنگ کردن خز، ساخت مبلمان و مصنوعات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر و ساخت وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر. در کشور علاوه بر فعالیت‌های فوق، محصول فعالیت‌های ساختمان‌های مسکونی، ساخت منسوجات و آب نیز جزء کالاهای نهایی محسوب می‌شوند.

✓ فعالیت‌هایی از استان شامل: زراعت و باغداری، سایر معادن، ساخت کاغذ و محصولات کاغذی و نشر، توزیع گاز طبیعی، عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، خدمات تعمیراتی، حمل و نقل جاده‌ای، خدمات پشتیبانی و انبارداری، بانک و بیمه و کرایه و خدمات کسب و کار، به‌عنوان اولین کالاهای واسطه و در بالاترین سطح زنجیره تأمین قرار می‌گیرند. در کشور فعالیت‌های ساخت پوشاک، عمل‌آوری و رنگ کردن خز، جنگلداری، ساخت چوب و محصولات چوبی نیز در زمره این گروه قرار دارند.

✓ فعالیت‌های ماهیگیری، ساختمان‌های مسکونی، سایر حمل و نقل‌ها، هتل و خوابگاه، خدمات واحدهای مسکونی و دلالی، آب، نفت خام و گاز طبیعی، آموزش، اداره امور عمومی و خدمات شهری، بهداشت و درمان، سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی جزء گروه چهارم کالاها هستند. افزایش تقاضای نهایی برای تولیدات این گروه، کمترین اثر را بر تقویت تولید سایر فعالیت‌های بالادستی خواهد گذاشت، ضمن این که سهم نسبتاً بالایی از تولیدات آن‌ها به‌عنوان کالای نهایی و در مقابل سهم نسبتاً پایینی به‌عنوان کالای واسطه، مورد مصرف قرار می‌گیرد.

✓ فعالیت‌های ساخت کاغذ، محصولات کاغذی و نشر، ماهیگیری، سایر ساختمان‌ها، عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، خدمات تعمیراتی، سایر حمل و نقل‌ها، حمل و نقل جاده‌ای، خدمات واحدهای مسکونی و دلالی، آب، ساخت مبلمان و مصنوعات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر، نفت خام و گاز طبیعی، آموزش، بانک

و بیمه، کرایه و خدمات کسب و کار، اداره امور عمومی و خدمات شهری، بهداشت و درمان و سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی در استان، به لحاظ متوازن بودن پیوندهای پسین (تقاضا) و پیشین (عرضه) خود از اولویت برخوردار می‌باشند.

✓ فعالیت‌های زراعت و باغداری، دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم، زنبور عسل و شکار، جنگلداری، ساخت منسوجات، پست و مخابرات، ساخت کک، فراورده‌های تصفیه نفت و سوخت‌های هسته‌ای، توزیع گاز طبیعی، ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک، برق، ساخت سایر محصولات کانی غیرفلزی، ساخت فلزات اساسی و ساخت محصولات فلزی فابریکی به‌جز ماشین‌آلات و تجهیزات به‌دلیل عدم توازن در پیوند پیشین و پسین خود با سایر بخش‌ها، در اولویت آخر قرار گرفته‌اند.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت صنایع غذایی و آشامیدنی‌ها، صنایع نساجی، پوشاک و چرم، صنایع کانی‌های غیر فلزی، و صنایع برق و الکترونیک در استان از قدرت انتشار و حساسیت بالایی برخوردار بوده و به عبارتی این بخش‌ها در استان در خلال تولید خود قادرند هم بخش‌های پسین و بخش‌های پیشین خود را به تحرک وادارند. فعالیت‌های "دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم، زنبور عسل و شکار" و "زراعت و باغداری" بخش کشاورزی نیز جزء فعالیت‌های کلیدی اقتصاد استان قرار گرفته‌اند و دارای پیوندی قوی با دیگر فعالیت‌های اقتصادی استان می‌باشند.

جدول شماره ۶- تعاملات بین بخشی فرا منطقه‌ای استان در سال ۱۳۸۶ به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی

شرح	شاخص قدرت انتشار	شاخص حساسیت	نسبت صادرات به ارزش افزوده بخش‌ها (درصد)	نسبت واردات به تقاضای کل بخش‌ها (درصد)
کشاورزی، شکار و جنگلداری	۱.۰۲۹	۱.۱۹۵	۰.۵۰	۰.۲۲
شیلات	۰.۹۸۱	۰.۸۵۷	۰.۵	۰.۸۳
استخراج معدن	۰.۹۰۰	۱.۰۷۹	۰.۷۵	۰.۴۳
صنعت- ساخت	۱.۰۷۰	۱.۰۲۶	۱.۲۲	۰.۵۴
تأمین برق، گاز و آب	۱.۰۱۴	۱.۰۷۰	۰.۶۱	۰.۱۲
ساختمان	۱.۰۲۲	۰.۸۳۷	۰.۰۴	۰.۰۱
عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۰.۸۶۵	۱.۰۰۸	۰.۱۱	۰.۲۶
هتل و رستوران	۱.۰۳۴	۰.۸۴۵	۰.۹۷	۰.۱۳
حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات	۰.۹۶۸	۱.۰۴۵	۰.۳۸	۰.۵۱
واسطه‌گری‌های مالی	۰.۹۱۹	۱.۱۷۰	۰.۵۳	۰.۳۶
مستغلات، اجاره و فعالیت‌های کسب و کار	۰.۸۵۵	۰.۹۳۷	۰.۱۶	۰.۱۲
اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری	۰.۹۰۷	۰.۷۶۵	-	-
آموزش	۰.۸۲۷	۰.۷۸۲	۰.۰۶	۰.۰۴
بهداشت و مددکاری اجتماعی	۰.۸۴۲	۰.۷۷۸	۰.۳۵	۰.۰۸
سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی	۰.۹۸۳	۰.۸۷۳	-	-

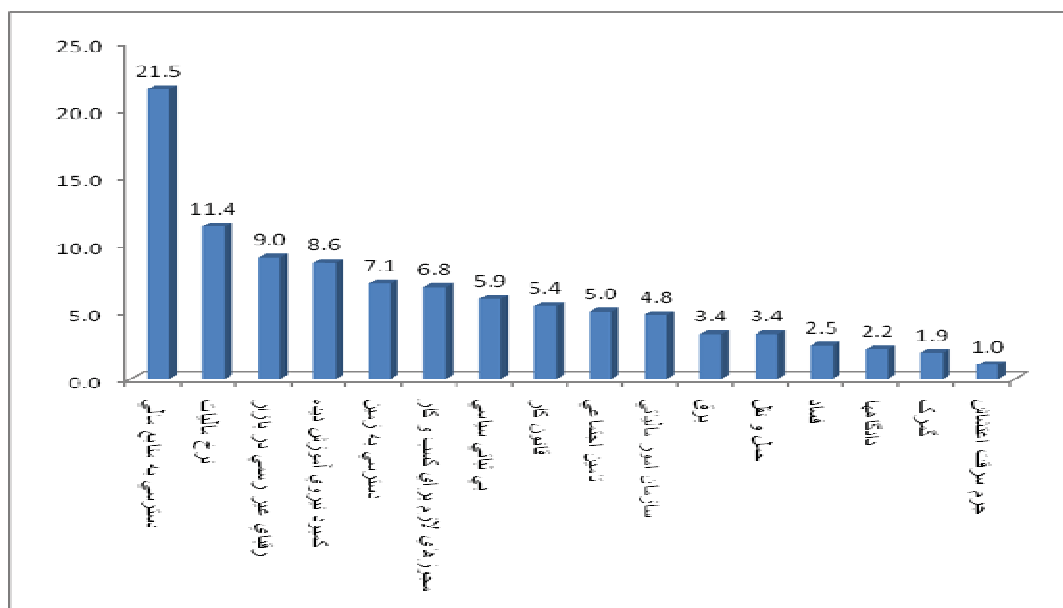
مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن

۲- شناخت موانع، نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان

۱-۲- جمع‌بندی اهم موانع انجام کسب و کار در استان:

شاخص‌های مورد بررسی در بخش کمی:

برای سنجش محیط کسب و کار و فضای سرمایه‌گذاری ۱۳ شاخص استخراج شده است که نمودار زیر طبقه‌بندی موانع عمده کسب و کار در استان خراسان رضوی را بر اساس شاخص‌های سیزده گانه نشان می‌دهد. این موانع به روش پیمایشی و از طریق پرسشنامه از بنگاه‌های تولیدی و خدماتی به دست آمده است. ۲۱/۵ درصد از بنگاه‌ها در استان خراسان رضوی مهمترین مانع عمده را دسترسی به منابع مالی می‌دانند. مانع دوم، نرخ مالیات می‌باشد که ۱۱/۴ درصد بنگاه‌ها به این مورد اشاره کرده‌اند. وجود رقبای غیررسمی در بازار به عنوان سومین مانع عمده کسب و کار از سوی ۹ درصد از بنگاه‌ها عنوان شده است. عامل چهارم که از نظر بنگاه‌ها مانع مهم دیگری به شمار می‌رود، کمبود نیروی کار آموزش دیده با ۸/۶ درصد می‌باشد. درجه اهمیت موانع مهم دیگر نیز در نمودار زیر مشخص شده است.

شکل ۲- موانع عمده کسب و کار در استان خراسان رضوی (درصد فراوانی)

۱. جنسیت: در ۳۵ درصد بنگاه‌ها زنان صاحب سهمی از دارایی‌های بنگاه هستند که البته مشخص نشده است چند درصد از سهام این بنگاه‌ها به طور میانگین به زنان تعلق دارد. همچنین زنان مدیریت عالی نزدیک به ۸ درصد از بنگاه‌های مورد بررسی را در اختیار دارند. به طور کلی استان خراسان رضوی

در شاخص سهم مالکیت زنان وضعیت خوبی نسبت به سایر گروه‌ها دارد و در شاخص سهم مدیریت زنان جایگاه آن نامطلوب است. این موضوع بیانگر عدم هماهنگی بین مالکیت و مدیریت در این استان توسط زنان است.

۲. **گسترده‌گی اقتصاد غیررسمی:** در این بررسی، ۶۲ درصد بنگاه‌هایی که فعالیت رسمی دارند، بنگاه‌های غیررسمی را رقیب خود می‌دانند که نشان از حضور گسترده این دسته از بنگاه‌ها دارد. برخی دیگر از زیان‌های بخش غیررسمی عبارتند از: کوچک ماندن بنگاه‌های اقتصادی و عدم امکان استفاده از صرفه‌های مقیاس، فرار از پرداخت‌های قانونی مثل مالیات و حق بیمه نیروی کار و ...

۳. **شرکت‌های پیشرو:** برای اطمینان از سلامت مالی و کنترل فعالیت‌های یک بنگاه نیاز به استفاده از حسابرس مستقل بیرونی است. اما فقط ۴۲ درصد بنگاه‌های مورد بررسی اظهار داشتند که از حسابرس بیرونی برای تهیه گزارشات مالی خود استفاده می‌کنند. امروزه از فناوری اطلاعات و ارتباطات در همه حوزه‌های فعالیت اقتصادی استفاده می‌شود و نقشی چشمگیر در افزایش بهره‌وری بنگاه‌ها دارند. ایجاد سایت اختصاصی بنگاه با صرف هزینه‌ای اندک، زمینه مناسبی برای معرفی بنگاه و بازاریابی محصولات آن است اما فقط ۳۶ درصد بنگاه‌های مورد بررسی سایت اختصاصی دارند.

۴. **مجوزهای کسب و کار:** دامنه نوسان بسیار زیاد این متغیر از ۱ روز تا ۴۰۰ روز کاملاً معنی‌دار بوده و نیازمند واکاوی و دقت بیشتر در اجزای آن می‌باشد. یکی از دلایل احتمالی چنین تفاوت فاحشی در اخذ مجوز فعالیت می‌تواند از یک سو ناشی از تبعیض و پارتی‌بازی و عدم رعایت قانون برای همه باشد که بنگاه‌هایی وجود دارند که در عرض ۱ روز موفق به دریافت مجوز می‌شوند، و از سوی دیگر مثلاً به نوع فعالیت خاص بنگاه مربوط گردد که نیاز به بازدید و بازرسی و اعلام نظر از ارگان‌های گوناگون داشته باشد و همه اینها فرایند را زمان‌بر ساخته و حتی به ۴۰۰ روز رسانده است.

۵. **مقررات و مالیات:** حدود ۱۲ درصد از وقت مدیریت ارشد بنگاه‌ها صرف امور اداری می‌شود. یکی از نهادهای باارزش و کمیاب هر بنگاه، وقت و انرژی مدیران ارشد آن است که باید به نحو صحیح و بهینه استفاده شود. درگیرکردن مدیران در پیچ و خم‌های اداری (از قبیل نیاز به مراجعات مکرر به سازمان مالیاتی و یا سازمان تامین اجتماعی)، آنها را از راهبری بنگاه و تمرکز در مسیر فعالیت اصلی و تخصصی بازمی‌دارد و بهره‌وری بنگاه را کاهش خواهد داد. ۳۴ درصد پاسخ‌دهندگان شیوه وصول مالیات را مشکل مهم و بسیار مهمی در جهت کسب و کار خود ذکر کردند. ۳۷ درصد پاسخ‌دهندگان نرخ مالیات و نیز ۴۳ پاسخ‌دهندگان سازمان تامین اجتماعی را مانع مهم و بسیار مهم کسب و کار عنوان نموده‌اند.

۶. **تجارت:** پایین بودن توان رقابتی اقتصاد ایران باعث شده است تا تعداد کمتری از بنگاه‌های ایرانی بتوانند در بازارهای خارجی عرض اندام کرده و حضور شایسته‌ای داشته باشند و این ناتوانی در رقابت

همچنین باعث شده است تا واردات محصولات چینی به صورت تهدید و مانع عمده کسب و کار بنگاه‌های ایرانی دیده شود.

۷. **نیروی کار:** فقط ۲۵ درصد بنگاه‌ها اعلام کردند که دارای برنامه آموزشی برای کارکنان خود هستند. که شاید یکی از دلایل آن به نسبت بالای کارگران موقت در بنگاه‌ها مربوط باشد که از انگیزه بنگاه‌ها برای سرمایه‌گذاری روی آموزش نیروی کاری که به آن به شکل موقت نگاه می‌شود می‌کاهد. و احتمال دارد وجود قوانین انعطاف‌ناپذیر باعث شده است تا بنگاه‌ها مجبور به دور زدن قانون شوند و استخدام کارگران موقت را به رغم بهره‌وری پایین‌تر ترجیح دهند. به این ترتیب امید فراوانی می‌رود که با اصلاح قانون کار کنونی، گشایش‌های متعددی از جمله استخدام بیشتر نیروی کار دائمی، آموزش بیشتر کارکنان و افزایش بهره‌وری نیروی کار فراهم شود

۸. **هدفمندی سازی یارانه و پیامدهای آن:** تصمیم دولت به حذف پرداخت یارانه مستقیم به خانوارها و بنگاه‌ها، شوک بزرگی را به ویژه بر بنگاه‌هایی که محصولات انرژی‌بر تولید می‌کنند وارد ساخته است. هزینه بنگاه‌ها به غیر از هزینه مزد و حقوق که ۲۰ درصد کاهش یافته است در سایر موارد بلااستثنا افزایش یافته که در مورد برخی حتی تا ۸۰۰ درصد هم می‌رسد (هزینه سایر حامل‌های انرژی). بدیهی است که بنگاه‌ها سعی در واکنش نشان دادن برای کاهش اثرات منفی سیاست هدفمندی یارانه‌ها بر خود برآیند. بنگاه‌ها به پرداخت یارانه نقدی دولت به بخش تولید اعتمادی نداشته و فقط ۵ درصد آن‌ها گفته‌اند هزینه‌هایشان را جبران خواهد کرد. اما ۴۰ درصد تولیدکنندگان به دنبال مدیریت بهتر انرژی و تغییر فناوری تولید برای جبران هزینه‌های افزایش یافته خویش هستند. ۳۴ درصد نیز اقدام به تعدیل نیروی کار (و احتمالاً کوچک‌سازی واحد خویش) خواهند کرد.

۹. **تشکل‌های اقتصادی و انتظارات اعضای آن‌ها:** ایجاد تشکل‌های صنفی و تقویت کار دسته جمعی که در نهایت به صنوف کمک می‌کند تا راحت‌تر به اهداف خود دست یابند. نکته دیگر ایجاد نهادهای حل و فصل اختلافات است که با سرعت بالا و هزینه اندک، احکام مورد رضایت نسبی را صادر کنند. رد و بدل کردن اطلاعات بین اعضای صنف درباره نهادهای تولید و بازار محصول در داخل و خارج نیز بسیار مهم است.

۱۰. بر اساس نتایج حاصل از تحلیل شاخص‌های استخراج شده از پیمایش استان خراسان رضوی سایر موانع انجام کسب و کار در استان خراسان رضوی عبارتند از:

- عدم آشنایی کافی بنگاه‌ها با فناوری اطلاعات و ارتباطات که نقشی چشمگیر در افزایش بهره‌وری بنگاه‌ها داشته است.

- نیاز شدید بنگاه‌ها به افزایش بهره‌وری جهت مقابله با آثار هدفمندسازی یارانه‌ها.
- عدم وجود مهارت‌های کافی مدیریتی نظیر مدیریت دانش و نوآوری در نزد مدیران بنگاه‌های اقتصادی.
- عدم وجود برنامه‌های مشخص در زمینه توسعه کسب و کار روستایی و خانگی.
- دسترسی به زمین (حدود ۴۹ درصد از بنگاه‌های مورد بررسی)
- نرخ مالیات و شیوه دریافت به عنوان مانع کسب و کار (حدود ۶۷ درصد بنگاه‌ها).
- مشکلات مربوط به سازمان تامین اجتماعی (حدود ۸۸ درصد بنگاه‌ها).
- عدم فعالیتهای صادراتی در درصد بالایی از بنگاه‌های استان (۸۱ درصد).
- واردات کالاهای چینی (حدود ۷۱ درصد بنگاه‌ها) ..
- حدود ۷۵ درصد از بنگاه‌های ما برنامه آموزشی را در دستور کار خود ندارند.
- حدود ۴۰ درصد از بنگاه‌های ما قانون کار را مانع بر سر راه کسب و کار می‌دانند.
- حدود ۶۵ درصد از بنگاه‌های مورد مطالعه رقبای دولتی و شبه دولتی را مشکل و مانع بر سر راه بنگاه‌ها ارزیابی می‌کنند.

۲-۲- تحلیل SWOT بازار کار استان

بررسی و تحلیل وضعیت اقتصاد کلان استان، سیاست‌ها و برنامه‌های اشتغال در برنامه چهارم توسعه نشان داد که:

متوسط نرخ رشد سالانه تولید ناخالص داخلی استان طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶ کمتر از رشد سالانه تولید ناخالص داخلی کشور بوده، اما استان از این لحاظ موقعیت مناسبی را در کشور در مقایسه با دیگر استان‌ها دارد؛ به طوری که دارای رتبه چهارم در بین استان‌های کشور بوده و بعد از استان‌های تهران، هرمزگان و اصفهان قرار گرفته است. این امر نشان دهنده آن است که استان در سطح کشور، پتانسیل و قابلیت‌های لازم برای افزایش اشتغال و ایجاد فرصت‌های شغلی را دارا می‌باشد.

جایگاه استان در تولید ناخالص داخلی کشور طی سال‌های برنامه چهارم تا حدودی طبق روال سال‌های برنامه سوم بوده، به طوری که سهم استان در کشور با احتساب نفت خام و گاز طبیعی با اندکی کاهش، ۴.۸ درصد می‌باشد. این سهم بدون احتساب بخش نفت خام و گاز طبیعی در محاسبه تولید ناخالص داخلی، در حد همان ۶.۱ درصد حفظ گردیده است.

مقایسه سرانه تولید ناخالص استان و کشور نشان داد که استان خراسان رضوی در طی برنامه سوم و چهارم به مراتب دارای سرانه بسیار پایین‌تری نسبت به ارقام مشابه کشور بوده است و هنوز نتوانسته وضعیت درآمدی خود را به متوسط کشور نزدیک نماید. استان خراسان رضوی در بین استان‌های کشور از حیث تولید سرانه، در رتبه ۱۸ قرار گرفته است.

استان خراسان رضوی از نظر نسبت مصرف واسطه به ستانده فعالیت‌های اقتصادی در مقایسه با کشور، در وضعیت تقریباً مناسبی قرار گرفته است. چرا که هر قدر در ستانده به دست آمده سهم ارزش افزوده بیشتر از سهم مصارف واسطه باشد، وضعیت مطلوب‌تر است.

موارد مطرح شده در بالا وضعیت اقتصاد کلان استان را نشان می‌دهد که می‌تواند اشتغال را تحت تاثیر قرار دهد. برای بهبود وضعیت بازار کار، سیاست‌هایی در برنامه چهارم توسعه تصویب گردید که برخی از آنان نتوانست تحقق یابد. در ذیل به بررسی این امر پرداخته می‌شود:

برخی از علل عدم تحقق سیاست‌های حمایتی و تنظیم بازار کار در استان که در برنامه چهارم توسعه آمده است به شرح زیر است:

۱- سهم اعتبارات تملک دارائی‌های سرمایه‌ای پیوست قانون در هیچ سالی متناسب با سهم جمعیت و سهم مساحت استان نبوده است، به گونه‌ای که متوسط این سهم در برنامه چهارم توسعه ۶.۲۶ درصد می‌باشد.

۲- طولانی بودن فرآیند تصویب پروژه‌ها در استان

۳- با توجه به سهم پایین اعتبارات تملک دارائی‌های سرمایه‌ای استان در سال‌های اخیر، سهم درآمدهای استان در کل درآمد استان‌ها، بیش از توان استان در قانون درج گردیده است.

۴- طرح‌های ملی استانی شده، که سبب ایجاد مشکلاتی برای استان گردیده‌اند.

با توجه به موارد فوق که اشتغال را به‌طور مستقیم و غیر مستقیم تحت تاثیر قرار می‌دهد و با توجه به نتایج به‌دست آمده از بررسی وضعیت بازار عرضه و تقاضای نیروی کار، نیروی کار متخصص و بازار کار غیر رسمی، می‌توان تصویر نسبتاً دقیقی از نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهایی که بر بازار کار استان حاکم است، ارائه نمود که در ذیل به آن اشاره می‌شود.

نقاط قوت (Strength) در بازار کار استان

- ✓ رشد قابل قبول جمعیت فعال در بازار کار
- ✓ روندهای رو به رشد افزایش ظرفیت‌های اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی استان: این روندهای رو به رشد اگرچه در اکثر فعالیت‌ها مشاهده می‌شود اما با توجه به جمعیت و

- پتانسیل‌های استان، امکان افزایش آن وجود داشته که مسلماً این امر سبب کاهش بیکاری و استفاده از ظرفیت‌های خالی استان در جهت ایجاد اشتغال خواهد شد.
- ✓ افزایش تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و متخصصان در استان: این امر می‌تواند به عنوان یک پتانسیل در بخش سرمایه‌انسانی مطرح گردد. استفاده از نیروی کار متخصص سبب بالا بردن بهره‌وری و کیفیت خواهد شد. دو عامل مهم، سرمایه‌گذاری در تجهیزات و سرمایه‌گذاری در فناوری اطلاعات، بر تقاضای نیروی کار متخصص موثر است.
- ✓ کاهش بار تکفل و بار معیشت: این کاهش سبب بهبود موقعیت اقتصادی خانواده و افزایش رفاه خواهد شد. سیاست‌های اقتصادی حتی بر رضایت خاطر افراد از زندگی نیز تأثیر می‌گذارد. بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهند که وضعیت اشتغال افراد بیشترین تأثیر را روی احساس خوشبختی آنان دارد؛ کسانی که شغلی دارند، خود را خوشبخت‌تر از کسانی که بیکارند، احساس می‌کنند.
- ✓ رشد مثبت شاخص بهره‌وری نیروی کار در بخش‌های صنعت، معدن، خدمات و کشاورزی: رشد بهره‌وری سبب ثبات قیمت‌ها و یا حتی کاهش آن، افزایش سطح رفاه عمومی جامعه، افزایش درآمد و سود، رضایت عمومی افراد، رونق اقتصادی، افزایش تولید و ارائه خدمات، ثبات اقتصادی در بازار جهانی، ایجاد اشتغال، توسعه صنعتی، توسعه پایدار ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و بهداشتی خواهد شد.
- ✓ بالا بودن تقاضا برای نیروی کار در نقاط شهری برای فعالیتهای صنعتی: این امر سبب افزایش سهم اشتغال بخش صنعت خواهد شد که حرکت اقتصاد استان را به سمت توسعه یافتگی بهبود خواهد داد.
- ✓ بالاتر بودن تقاضای نیروی کار در بخش خصوصی نسبت به بخش‌های تعاونی و عمومی: با توجه به اصل ۴۴ و حرکت به سمت خصوصی‌سازی در برنامه‌های مطرح شده دولت، این امر دارای اثرات مطلوبی برای اقتصاد استان خواهد بود.
- ✓ سهولت تحرک نیروی کار در بخش‌های اقتصادی استان و وجود تنوع مهارت‌های شغلی در نیروی کار استان

نقاط ضعف (Weakness) در بازار کار استان

- ✓ پائین بودن نرخ مشارکت اقتصادی زنان نسبت به مردان و کاهش عرضه نیروی کار زنان: دلایلی همچون اعتقادات فرهنگی مردم که مرد را موظف به تأمین مخارج خانواده و زنان را مسئول امور

منزل و موظف به خانه‌داری و مواظبت و تربیت کودکان می‌دانند، مخالفت با حضور زنان در محیط‌های اجتماعی و اشتغال، وجود برخی قوانین حمایتی برای زنان از جمله حق شیردهی، مرخصی‌های بیشتر، ایجاد مهدکودک، ارجاع کارهای متناسب با شرایط دوران بارداری بدون تغییر دستمزد، سبب کاهش نرخ مشارکت زنان نسبت به مردان شده است، از سوی دیگر افزایش فرصت‌های شغلی مناسب برای زنان و کاهش نرخ بیکاری، عرضه نیروی کار زنان را افزایش خواهد داد. بنابراین یکی از مهمترین عواملی که در کوتاه مدت می‌تواند بر عرضه نیروی کار زنان تأثیرگذار باشد کاهش میزان بیکاری آن‌ها و در مقابل، افزایش سهم اشتغال آن‌ها خواهد بود.

✓ کاهش نرخ اشتغال باسوادان استان: افزایش تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، عدم ایجاد ظرفیت‌های جدید اشتغال و عدم آموزش‌های کاربردی سبب کاهش نرخ اشتغال با سوادان خواهد شد.

✓ بالا بودن نرخ بیکاری جوانان نسبت به سایر گروه‌های سنی: با توجه به نیاز این گروه سنی به شغل، بالا بودن نرخ بیکاری در این گروه سنی مشکلات اقتصادی و اجتماعی را به همراه خواهد داشت. برخی از علل نرخ بالای بیکاری در ایران عبارتند از: رشد پایین اقتصادی، اشباع دستگاه‌های دولتی در جذب نیرو، ماهیت غیراقتصادی قانون کار و رشد بطئی تقاضا برای نیروی کار نسبت به رشد جمعیت تحصیل کرده در سطوح عالی که سبب بیکاری نیروی جوان تحصیل کرده شده است. از سوی دیگر باید عنوان نمود که عدم موفقیت در پیدا کردن شغل مناسب، پیامدهای منفی پایداری را در تمام طول زندگی جوانان به دنبال خواهد داشت.

✓ پایین بودن قابلیت‌ها و توانایی‌های نیروی کار: عدم هماهنگی بین آموزش‌های تعلیم داده شده در مراکز آموزش عالی با نیازهای بازار کار، سبب خواهد شد که نیروی کار توانایی و مهارت لازم را نداشته و این امر سبب نارضایتی کارفرما و کاهش بهره‌وری می‌شود.

✓ بالا بودن تعداد شاغلان در گروه فعالیت "عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و خدمات تعمیراتی" که به علت بالا رفتن نسبت تعداد واحدهای صنفی به جمعیت شهری به‌عنوان یکی از عوامل توسعه نیافتگی در نقاط شهری محسوب می‌شود.

✓ بالا بودن تعداد شاغلان در بخش غیررسمی استان (بیش از نیمی از تعداد شاغلان): عدم وجود شغل‌های پایدار و عدم استفاده کافی از ظرفیت‌های بازار کار رسمی سبب این امر خواهد شد.

✓ عدم هماهنگی تخصص و مهارت نیروی کار با تقاضای بازار کار: این امر سبب به وجود آمدن نارضایتی در کارفرمایان و از سوی دیگر عدم تولید محصولات با کیفیت مناسب خواهد شد.

- ✓ فقدان سازوکار مناسب در ساختار بازار کار برای شناسایی و بکارگیری نیروی‌های ماهر بر اساس نیازهای موجود در بازار کار
- ✓ عدم توسعه کیفی مراکز کارمایی

فرصت‌ها (Opportunity) در بازار کار استان

- ✓ امکان صدور خدمات فنی و ایجاد اشتغال‌های ارزآور در کشورهای همجوار
- ✓ امکان جذب سرمایه‌گذاری‌ها به‌ویژه از سوی کشورهای مسلمان و علاقه‌مندان به بارگاه حضرت رضا (ع) که امکان ایجاد فرصت‌های شغلی جدید را به وجود خواهد آورد.
- ✓ تمایل به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری توسط بخش خصوصی و در نتیجه ایجاد فرصت‌های شغلی مرتبط با آن
- ✓ وجود پتانسیل ایجاد بازارهای هدف جدید در کشورهای مجاور استان و نیز امکان ایجاد و متنوع ساختن بازار مالی از جمله بازار سرمایه در استان
- ✓ تأثیرپذیری بازار کار از محورهای مواصلاتی در حال مطالعه و یا در حال احداث در استان
- ✓ بالا بودن نرخ بازگشت سرمایه به‌ویژه در بخش ساختمان و پایداری نسبی سرمایه‌گذاری در این بخش

تهدیدها (Threat) در بازار کار استان

- ✓ فقدان سیستم حمایتی کارآمد و جامع در زمینه حمایت از بیکاران
- ✓ رقابت کشورهای همجوار و مشکلات اجتماعی کشورهای مذکور به‌ویژه افغانستان از لحاظ گسیل نیروی کار به استان
- ✓ عدم وجود ارتباط سیستماتیک بین نظام آموزشی و بازار کار که موجب می‌شود تحصیلات و آموزش‌های دریافت شده سبب تسهیل دستیابی به اشتغال نشود.
- ✓ کمبود مشارکت و دخالت‌های تشکلی‌های بخش خصوصی در تصمیم‌گیری‌ها
- ✓ وجود تحریم‌های اقتصادی برای کشور و اثرگذاری منفی آن بر سرمایه‌گذاری
- ✓ عدم عضویت ایران در بازار تجارت جهانی و تأثیر بر آن بر واردات و صادرات
- ✓ مهاجرت روستائیان به شهرها
- ✓ افزایش نرخ فعالیت و کاهش نرخ اشتغال جوانان در استان به‌طور همزمان
- ✓ کمبود سرمایه و عدم ایجاد فرصت‌های شغلی جدید: این عامل سبب کاهش ایجاد شغل‌های پایدار در جامعه و افزایش بیکاری شده است.

✓ عدم سرمایه‌گذاری‌های مناسب که سبب افزایش شاغلان در بخش غیررسمی و مشکلات اجتماعی و اقتصادی پس از آن خواهد شد.

۲-۳- تحلیل SWOT بازار سرمایه استان

نقاط قوت (Strength) بازار سرمایه استان

- ✓ قدمت یکصد ساله فعالیت‌های بانکداری در استان از جمله پنجاه سال تجربه تأمین مالی صنایع
- ✓ سرمایه‌گذاری نسبتاً مناسب سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در نظام بانکی
- ✓ روند رو به رشد حجم سپرده بانکی در بین کلیه بانک‌های دولتی و خصوصی استان
- ✓ روند افزایشی انواع تسهیلات پرداختی بانک‌های استان شامل تسهیلات جدید، سرمایه‌گذاری مستقیم و مشارکت حقوقی، وام‌ها و اعتبارات پرداختی در طی سال‌های اخیر به بخش‌های مختلف اقتصادی
- ✓ افزایشی بودن سهم (درصد) بخش غیردولتی از مجموع اعتبارات نظام بانکی استان و کاهشی بودن سهم بخش دولتی از این اعتبارات، طی سال‌های اخیر
- ✓ برخورداری بانک‌ها از کارکنان متخصص، مستعد، مجرب و متعهد
- ✓ گسترش فعالیت و دسترسی خدمات بانک‌ها در اقصی نقاط استان
- ✓ افزایش سهم بانک‌های غیردولتی در صنعت بانکداری استان
- ✓ افزایش سهم بخش خصوصی از کل اعتبارات بانک‌ها
- ✓ افزایشی بودن روند خصوصی‌سازی در بازار مالی در سال‌های اخیر
- ✓ پایین بودن ریسک و بازدهی بالا در بازار پول (بخش بانکی)
- ✓ روند رو به رشد بانک‌های سرمایه‌گذاری استان در سال‌های اخیر به‌عنوان یکی از نهادهای مهم و فعال در بازار مالی
- ✓ وجود صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک در سهام به‌عنوان ابزاری مناسب و قابل استفاده برای حمایت از سرمایه‌گذاران کوچک و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری آن‌ها از طریق ایجاد سبد دارایی
- ✓ فراهم نمودن امکان سرمایه‌گذاری مناسب و متنوع‌تر در دارایی‌ها، کاهش ریسک و ضمانت نقدشوندگی بالا برای سرمایه‌گذاران در صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک در سهام: وجود ضامن نقدشوندگی به مفهوم وجود خریدار همیشگی است. این ویژگی در مقابل شرایطی است که در زمان بسته بودن نماد معاملاتی سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس، سرمایه‌گذاران امکان خروج از سرمایه‌گذاری را تا زمان باز شدن نماد معاملاتی و وجود تقاضای خرید ندارند.

سرمایه‌گذاران در هر زمان می‌توانند با توجه به خالص ارزش روز دارایی‌های موجود در صندوق و پس از کسر هزینه‌های مربوطه، تمام یا تعدادی از واحدهای سرمایه‌گذاری خود را به وجه نقد تبدیل نمایند.

✓ برخورداری از رشد بالای حجم معاملات (حجم خرید و فروش سهام)، در بازار بورس استان طی سال‌های اخیر

✓ روند افزایشی متوسط ارزش خرید و فروش روزانه سهام، تعداد خریداران سهام به‌صورت متوسط ماهیانه و حضور تعداد کارگزاری‌ها در بازار بورس استان

نقاط ضعف (Weakness) بازار سرمایه استان

✓ فقدان سیستم اطلاعاتی جامع اطلاعات مشتریان (درون و بین بانک‌ها)

✓ فقدان نظام یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی مشتریان حقیقی و حقوقی استفاده‌کننده از تسهیلات بانکی: اعتبارسنجی مشتریان بانک‌ها باعث سهولت در امور بانکی، کاهش ریسک سرمایه‌گذاری، ارایه تصویری شفاف از وضعیت و توانایی مشتری در ایفای به موقع تعهدات، بازداشتن آنان از استفاده بیش از حد منابع و سقوط به ورطه بحران مالی و ایجاد بستری برای مبارزه با پولشویی نقش اساسی دارد. به‌کارگیری سیستم رتبه‌بندی، شاخص و معیاری برای تنظیم نرخ سود و میزان وثایق فراهم می‌کند تا مشتریان با وضعیت اعتباری مناسب از آن بهره‌مند شوند.

✓ نبود نظام یکپارچه بررسی و ارزیابی طرح‌ها (تهیه طرح توجیه فنی، مالی و اقتصادی)

✓ فقدان نظام بازنگری و به‌روز رسانی دستورالعمل‌ها و روش‌های عملیاتی نظارت بر اعطای تسهیلات به‌منظور اجرای طرح‌ها

✓ پایین بودن جذابیت بازار سرمایه نسبت به بازارهای غیرسرمایه‌ای (مسکن، طلا و غیره)

✓ بسته بودن نظام مالی ایران؛ به این معنا که ارایه‌دهندگان خارجی خدمات مالی امکان حضور در ایران و ارایه خدمات مالی به ایرانیان در شرایط برابر با ارایه‌دهندگان داخلی خدمات مالی را ندارند.

✓ متنوع نبودن ابزارهای مالی و سرمایه‌ای در بانک‌های سرمایه‌گذاری و بازار بورس اوراق بهادار: متنوع‌سازی ابزارهای مالی جهت پوشش سلیق و انتظارات تمامی آحاد جامعه، از موارد مهم در جذب پس‌اندازهای مردم برای به‌کارگیری در امر تولید محسوب می‌شود.

✓ عدم استفاده از تکنولوژی و ایجاد ساختار مناسب جهت افزایش سرعت معاملات

✓ کافی نبودن موسسات مالی و سرمایه‌گذاری در بازار بورس استان

- ✓ عدم شناخت و درک مردم و مسئولین از جایگاه بازار سرمایه در جریان رشد و توسعه اقتصادی
- ✓ عدم وجود تحلیل‌گران مالی قوی و مستقل در بازار سرمایه استان
- ✓ بی‌توجهی به حضور سرمایه‌گذاران خارجی در بازار سرمایه استان
- ✓ عدم توسعه بازار اولیه استان
- ✓ عدم تفکیک بازارهای دست اول و دوم سهام و فقدان بازارهای فرعی و ضرورت ایجاد تالارهای جداگانه جهت معاملات سهام
- ✓ فراهم نکردن شرایط بازار رقابتی در بازار بورس استان
- ✓ عدم توزیع مناسب و کارای منابع و تسهیلات بانکی

فرصت‌ها (Opportunity) بازار سرمایه استان

- ✓ تمایل مردم به حضور در بازار سرمایه به عنوان یک روش جایگزین در کسب سود از طریق بورس‌بازی و دارایی‌های منقول
- ✓ ایجاد سیاست‌های تسهیلی توسط دولت به منظور تشویق بخش خصوصی برای ورود به بازار مالی
- ✓ رشد و گسترش فن‌آوری‌های نوین در زمینه انتقال اطلاعات از جمله اینترنت
- ✓ افزایش درآمد نفت و در نتیجه افزایش سرمایه‌گذاری

تهدیدها (Threat) بازار سرمایه استان

- ✓ عدم پیش‌بینی روند تحولات بازار سرمایه
- ✓ تأثیرپذیری شدید بازار سرمایه از مسایل غیراقتصادی کشور
- ✓ عدم هماهنگی سیاست‌های بورس با سیاست‌های اجرایی دولت
- ✓ عدم وضع قوانین مناسب جهت حمایت از سرمایه
- ✓ عدم اطمینان سرمایه‌گذاران از تحولات مربوط به آینده اقتصاد کشور و شرکت‌ها
- ✓ وجود تحریم‌های بین‌المللی و ایجاد محدودیت برای نقل و انتقالات ارزی
- ✓ عدم پیوستگی سیستم اقتصادی کشور با اقتصاد جهانی
- ✓ عدم انطباق سریع رفتارهای مالی اشخاص حقیقی و نهادهای حقوقی به تغییرات سریع در روش‌های مورد استفاده در بازار سرمایه
- ✓ ضعف و عدم پویایی مقررات در بازار سرمایه
- ✓ شفاف نبودن و کمبود اطلاعات در مورد شرکت‌های پذیرفته شده در بازار بورس
- ✓ ضعف ساختار تشکیلاتی بورس اوراق بهادار، نفوذ و دخالت مستقیم دولت و سازمان‌های دولتی

✓ وجود ریسک در بازار سرمایه که خود عمدتاً ناشی از روشن نبودن سیاست‌های کلان اقتصادی دولت در ذهن سرمایه‌گذاران فعال در بورس می‌باشد.

✓ پایین بودن قابلیت نقدشوندگی سهام در بازار بورس

✓ وجود اطلاعات نامتقارن در بازار سرمایه که خود موجب عدم شفافیت این بازار و پیامدهایی چون مفاسد مالی، رانت اطلاعاتی، فقدان سیستم نظارتی متمرکز و پیگیر، نارسایی قوانین و ... شده است.

✓ عدم استفاده از ابزارهای متنوع مالی و فقدان بورس کالا در بازار سرمایه

✓ حمایت بیش از حد از بخش بانکی و چیرگی بازار پول بر بازار سرمایه که به‌عنوان یکی از مهم‌ترین موانع در گسترش بازار سهام نیز مطرح می‌باشد.
گذاری افراد و موسسات خارجی در بورس اوراق بهادار عدم وجود قوانین و مقررات روشن جهت سرمایه

۲-۴- تحلیل SWOT اقتصاد استان با توجه به سایر عوامل موثر بر رشد اقتصادی استان

وجود ظرفیت‌ها و محدودیت‌های استان در زمینه‌های مختلف، می‌تواند متغیرهای کلان اقتصادی را تحت تأثیر قرار داده و به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر وضعیت اشتغال اثرگذار باشد. بررسی و تحلیل تعدادی از عوامل محیطی و اقتصادی موثر بر اشتغال در استان نشان داد که:

- استان خراسان رضوی فاقد منابع و میادین نفتی و همچنین پالایشگاه نفت به‌منظور پالایش نفت و تولید فرآورده‌های نفتی در داخل استان می‌باشد.
- از نظر میزان دسترسی استان به شبکه پخش فرآورده‌های نفتی می‌توان گفت ۷.۵ درصد از وسعت استان در فاصله کمتر از ۱۰ کیلومتری از خط انتقال نفت قرار دارد که دارای دسترسی مناسب به این زیرساخت در استان است، در مقابل ۷۷.۶ درصد از وسعت استان در فاصله بیش از ۳۰ کیلومتر از خط انتقال نفت قرار دارد.
- مخازن گازی استان در حدود ۱ درصد ذخایر گاز کشور و در حدود ۰.۲ از کل ذخایر دنیا را به خود اختصاص داده است. لذا اگرچه میادین گاز به عنوان پتانسیل مهمی در استان مطرح است اما دارای سهم بالایی از این منبع تجدید ناپذیر در کشور نمی‌باشد.
- استان خراسان رضوی به لحاظ وجود بارگاه مقدس رضوی، قرار گرفتن در چند کریدور بین‌المللی از جمله مسیر ترانزیتی به غرب و مسیر ترانزیتی شرقی کشور و همسایگی با کشورهای ترکمنستان و افغانستان نقش بسیار مهمی در منطقه ایفا می‌نماید و یکی از پر ترددترین استان‌های کشور

محسوب می‌شود. موقعیت جغرافیایی استان و ارتباط با آسیای میانه، موقعیت‌ها و فرصت‌های زیادی را برای توسعه اقتصادی استان فراهم آورده است.

- استان خراسان رضوی دارای دسترسی مناسب به زیرساخت‌های فیزیکی از جمله لوله‌کشی آب و گاز، خطوط برق، راه آهن و فرودگاه در سطح کشور می‌باشد.
  - وجود بورس منطقه‌ای استان خراسان رضوی به عنوان پتانسیل مناسبی در بخش بازار سرمایه این استان مطرح است، اما ارزش سهام مبادله شده در بورس در مقایسه با کشور مقدار نسبتاً کمی می‌باشد. این مطلب تأیید کننده آن است که اگر چه از نظر تعداد شرکت‌های موجود در بورس، استان در سطح مناسبی نسبت به کشور قرار دارد اما ارزش سهام مبادله شده در آن، نسبت به جمعیت استان کم بوده و هنوز امکان گسترش فعالیت‌های بورس منطقه‌ای خراسان وجود دارد.
  - استان از نظر سرمایه انسانی دارای پتانسیل مناسبی بوده و جایگاه مطلوبی را در کشور دارا است.
  - استان دارای دسترسی مناسبی به آموزشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی می‌باشد.
- حال با توجه به شرایط کلی ذکر شده در ارتباط با استان خراسان رضوی، می‌توان امکانات و محدودیت‌های استان را ترسیم نمود.

نقاط قوت

- ✓ توانمندی استان در زمینه تولید محصولات غذایی و انواع آشامیدنی‌ها نسبت به سایر استان‌های کشور. بر این اساس امکان گسترش صنایع مرتبط با این محصولات وجود داشته که سبب ایجاد اشتغال در استان خواهد شد.
- ✓ قابلیت ارائه خدمات در مقیاس منطقه‌ای در خصوص مسائل بهداشتی و درمانی: وجود نیروی متخصص در بخش درمانی و بهداشتی، امکان افزایش ظرفیت‌های اشتغال در بخش بهداشتی و درمانی و افزایش کیفیت خدمات ارائه شده را فراهم خواهد نمود.
- ✓ وجود سوخت نیروگاهی مناسب در داخل استان (گاز خانگی) که زمینه لازم را برای ایجاد بعضی از مشاغل و صنایع، در اختیار استان قرار می‌دهد.
- ✓ اتصال به شریان اصلی گاز طبیعی و منابع گازی بدون مرز
- ✓ افزایش جمعیت تحت پوشش شبکه آب آشامیدنی سالم و افزایش ظرفیت و تأمین مخازن ذخیره آب
- ✓ وجود مزیت نسبی در چند محصول باغی که امکان صادرات این محصولات و افزایش شغل‌های مرتبط با آن را فراهم می‌آورد.
- ✓ توان قابل ملاحظه زیربخش باغبانی در زمینه صادرات

- ✓ امکان صادرات بخشی از تولیدات مازاد بر نیاز استان به خارج از استان
- ✓ دسترسی مناسب استان به سایر کشورها جهت صادرات و واردات کالا
- ✓ دسترسی نسبتاً مناسب به ذخایر معدنی جهت تأمین مواد اولیه لازم برای تعدادی از صنایع
- ✓ دسترسی مناسب به حمل و نقل هوایی و حجم بالای جابجایی کالا و مسافر از این طریق
- ✓ بالا بودن نسبت تعداد بزرگراه‌ها در استان در مقایسه با میانگین کشور و پتانسیل استان در زمینه وجود و ساخت بزرگراه‌ها که امکان حمل و نقل کالاها و مواد گوناگون را فراهم می‌سازد.
- ✓ مزیت رقابتی استان در زمینه خطوط مانوری راه آهن
- ✓ جایگاه مناسب استان در مقایسه با کشور در زمینه نسبت جمعیت تحصیل کرده به جمعیت فعال که به‌عنوان پتانسیل رشد در سرمایه انسانی محسوب می‌گردد.
- ✓ جایگاه مناسب استان در زمینه متخصصان، به عنوان افرادی که سرمایه انسانی محسوب می‌شوند.
- ✓ مزیت استان در دارا بودن مراکز بهداشتی و بالا بودن سطح استان از میانگین کشور در این زمینه به‌عنوان خدمات برتر درمانی
- ✓ دسترسی مناسب به پزشکان و پزشکان متخصص در استان به‌عنوان یکی از خدمات برتر درمانی
- ✓ بالاتر بودن دسترسی به مؤسسات فعال درمانی در سطح استان در مقایسه با کشور با توجه به تعداد تخت
- ✓ دسترسی مناسب به زیرساخت‌های آب در مقایسه با سطح کشور
- ✓ وجود دانشگاه‌ها و موسسات معتبر آموزشی جهت آموزش نیروی کار مورد نیاز
- ✓ وجود تشکل‌های صنعتی و معدنی توانمند در بخش خصوصی
- ✓ برخورداری استان از پارک علم و فناوری
- ✓ توانمندی استان در زمینه فولاد و وجود دو کارخانه خودروسازی
- ✓ وجود معادن غنی گوگرد، سنگ آهن و فیروزه

نقاط ضعف

- ✓ عدم شناخت کافی بازارهای داخلی، نیازها و سلیق کشورهای هدف برای صادرات
- ✓ فقدان نظام مدرن ارائه خدمات درمانی
- ✓ توزیع نامناسب تخت‌های بیمارستانی دارای تجهیزات و نیروی انسانی مناسب در سطح استان
- ✓ سهم بالای استان در مقایسه با کشور در مراتع فقیر
- ✓ پایین بودن مقدار مصرف و تولید آبریزان در استان خراسان رضوی نسبت به کشور

- ✓ دسترسی پایین استان به شبکه فاضلاب و تعداد انشعاب آن در مقایسه با کشور
- ✓ پایین بودن سطح آب‌های زیرزمینی و آب ورودی سدها در استان در مقایسه با کشور
- ✓ عدم وجود برخی رشته‌های فنی و مهندسی مورد نیاز بخش صنعت و معدن در دانشگاه‌های استان
- ✓ نبود شعبه صندوق بیمه سرمایه‌گذاری
- ✓ پتانسیل مناسب استان از نظر دسترسی به بازارهای خارجی اما حجم کم صادرات و واردات استان در مقایسه با حجم صادرات و واردات کل کشور که نشان‌دهنده عدم استفاده از ظرفیت‌های استان است.

نقاط فرصت

- ✓ مجاورت و همسایگی با کشورهای آسیای میانه و افغانستان و اثرات مثبت آن بر روی همگرایی اقتصاد استان با اقتصاد کشورهای مجاور
- ✓ گسترش روابط بین‌المللی و تعاملات اقتصادی با کشورهای منطقه و جهان از طریق برگزاری نمایشگاه‌های اختصاصی و اعزام هیات‌های بازاریابی
- ✓ مزیت نسبی استان خراسان رضوی در بازار خدمات و حمل و نقل به دلیل وجود بارگاه مقدس رضوی
- ✓ قرار گرفتن در چند کریدور بین‌المللی از جمله مسیر ترانزیتی به غرب و مسیر ترانزیتی شرقی کشور و همسایگی با کشورهای ترکمنستان و افغانستان
- ✓ قرارگیری استان در مسیر ترانزیتی جاده ابریشم به‌عنوان مهم‌ترین حلقه اتصال کشورهای آسیای میانه با کشورهای اروپایی و همچنین برقرار کننده ارتباط کشورهای حاشیه خلیج فارس
- ✓ استعداد استان برای ایجاد خوشه‌های صنعتی به‌ویژه صنایع فولاد، سیمان و خودروسازی

نقاط تهدید

- ✓ فقدان یک برنامه بلندمدت توسعه که در آن ایجاد اشتغال‌های مولد همراه با رشد اقتصادی، پیش‌بینی شده باشد.
- ✓ کاهش التزام به اجرای قوانین مرتبط با افزایش زمینه‌های رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال
- ✓ فقدان نگرش سیستمی در زمینه حل مشکلات مرتبط با اشتغال و تمرکز بر روی برخی امور مقطعی و کوتاه‌مدت
- ✓ حل مشکلات اشتغال تنها از طریق تزریق منابع مالی با سرعت هر چه بیشتر

- ✓ سیاست‌های کلان دولت در زمینه افزایش واردات و تحت الشعاع قرار دادن تولید داخلی و اشتغال
- ✓ وجود زائران در استان که بخش زیادی از خدمات را به خود اختصاص می‌دهند، بدون آن که در اختصاص امکانات و فضاهای متناسب پیش‌بینی شده باشند.
- ✓ وجود تحریم‌ها و تأثیر آن بر فعالیتهای اقتصادی به‌ویژه بخش صنعت
- ✓ عدم ثبات اقتصادی کشور که سبب عدم تمایل سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری می‌شود.

۳- برنامه توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان در دوره برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴)

۳-۱- پیش‌بینی جمعیت و عرضه نیروی کار استان در دوره برنامه پنجم به تفکیک نقاط شهری و روستایی

در این قسمت نتایج حاصل از پیش‌بینی جمعیت استان، ارائه خواهد شد. در این پیش‌بینی چنین فرض می‌شود که علی‌رغم این که روند مهاجرت روستا به شهر در دهه‌های آینده ادامه یافته و قدرت جذب جمعیتی مشهود نیز همچنان پا برجا باقی بماند، اما با توجه به رویکرد توسعه نقاط روستایی که در دستور کار دولت قرار گرفته است و از طرف دیگر کاهش قدرت جذب کننده نقاط شهری، رشد روند مزبور متوقف شده و از مقداری کاهش برخوردار شود.

در جدول ذیل نتایج حاصل از پیش‌بینی جمعیت استان و تحول ساختار سنی آن را به تفکیک گروه‌های سنی طی دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ به تصویر می‌کشد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، طی این دوره جمعیت استان به‌طور متوسط با نرخ ۱.۸۸ درصد افزایش می‌یابد. علاوه بر این مطابق با داده‌های جدول مشاهده می‌شود که طی دوره مزبور بزرگترین سهم جمعیت مربوط به دو گروه سنی ۲۵ تا ۳۴ سال و ۱۵ تا ۲۴ سال می‌باشد. جمعیت واقع در این گروه‌های سنی که در واقع به موج جمعیتی سال‌های پس از انقلاب لقب گرفته‌اند، در آینده استان نقشی کلیدی ایفا خواهند کرد. به این معنا که در صورت برنامه‌ریزی اصولی می‌توان از این سرمایه انسانی جوان در جهت افزایش تولید بهره گرفت و در غیر این صورت باید عدم تعادل‌های جمعیتی و اجتماعی حاصل از این موج جمعیت را در سال‌های آتی به نظاره نشست.

اگر سهم گروه‌های سنی را در سال‌های برنامه جمع زده و سهم تراکمی گروه‌های سنی را محاسبه نماییم، خواهیم دید که در تمامی سال‌های برنامه، اندکی بیش از ۷۰ درصد از کل جمعیت استان زیر ۴۰ سال سن دارند که این گواهی بر جوان بودن جمعیت استان است. بدیهی است چالش‌های فراوانی همچون

بحران اشتغال، مسکن، ازدواج و ... در امر سامان‌دهی این جمعیت جوان، پیش روی نظام برنامه‌ریزی استان است که در صورت عدم برنامه‌ریزی اصولی می‌تواند بهره‌گیری از سرمایه انسانی آنها را دچار مخاطره سازد. بر این اساس می‌توان گفت که طی دوره برنامه پنجم توسعه، در مجموع ۳۳۹ هزار نفر بر جمعیت ۱۰ سال به بالای استان افزوده خواهد شد که از این تعداد ۲۸۰ هزار نفر جمعیت فعال یا به بیانی دیگر عرضه‌کننده نیروی کار به شمار می‌آیند. از این رو چنانچه طی پنج سال برنامه در مجموع همین تعداد فرصت شغلی (سالانه ۵۶ هزار نفر فرصت شغلی) ایجاد گردد، نرخ بیکاری استان تنها در وضعیت فعلی آن حفظ شده و تنها می‌توان امید داشت که بر شمار بیکاران افزوده نگردد. بدیهی است کاستن از نرخ بیکاری استان مستلزم خلق فرصت‌های شغلی فراتر از این تعداد است.

جدول شماره ۷- پیش بینی جمعیت استان و تحول ساختار سنی آن به تفکیک مناطق شهری و روستایی در دوره ۱۳۹۴-۱۳۹۰

شرح	جمع					روستایی					شهری				
	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰
نرخ رشد سالانه برنامه (درصد)	۶.۶۱۴	۶.۴۹۳	۶.۳۷۴	۶.۲۵۷	۶.۱۴۴	۱.۹۱۸	۱.۸۹۸	۱.۸۷۸	۱.۸۵۹	۱.۸۴۱	۴.۶۹۷	۴.۵۹۵	۴.۴۹۵	۴.۳۹۸	۴.۳۰۳
۱.۸۸	۱.۸۷	۱.۸۷	۱.۸۶	۱.۸۵	۱.۹۳	۱.۰۵	۱.۰۳	۱.۰۲	۱.۰۱	۰.۷۰	۲.۲۲	۲.۲۱	۲.۲۱	۲.۲۶	
۲.۷۴	۱,۱۵۰	۱,۱۱۵	۱,۰۸۲	۱,۰۴۹	۱,۰۱۹	۳۹۱	۳۷۹	۳۶۸	۳۵۷	۳۴۶	۷۵۹	۷۳۶	۷۱۴	۶۷۲	
-۰.۹۴	۴۷۷	۴۸۰	۴۸۲	۴۸۵	۴۸۷	۱۴۶	۱۴۸	۱۵۱	۱۵۴	۱۵۷	۳۳۲	۳۳۱	۳۳۰	۳۳۰	
-۳.۲۶	۱,۱۰۵	۱,۱۴۷	۱,۱۹۱	۱,۲۳۷	۱,۲۸۶	۳۴۵	۳۵۹	۳۷۴	۳۹۰	۴۰۷	۷۶۰	۷۸۷	۸۱۶	۸۷۸	
۲.۹۹	۱,۳۹۸	۱,۳۶۴	۱,۳۳۲	۱,۳۰۱	۱,۲۷۲	۳۸۸	۳۷۹	۳۷۰	۳۶۲	۳۵۴	۱۰۱۰	۹۸۵	۹۶۲	۹۱۸	
۴.۵۱	۹۶۲	۹۱۸	۸۷۶	۸۳۷	۸۰۰	۲۴۸	۲۳۷	۲۲۷	۲۱۷	۲۰۸	۷۱۳	۶۸۰	۶۴۹	۵۹۲	
۳.۳۹	۶۶۰	۶۳۹	۶۲۰	۶۰۰	۵۸۲	۱۵۴	۱۵۲	۱۴۹	۱۴۷	۱۴۵	۵۰۶	۴۸۸	۴۵۳	۴۳۷	
۶.۹۲	۴۲۵	۴۰۵	۳۷۸	۳۵۳	۳۳۰	۱۰۸	۱۰۴	۹۹	۹۵	۹۱	۳۲۶	۳۰۲	۲۵۸	۲۳۹	
۲.۹۹	۴۲۷	۴۲۵	۴۱۴	۳۹۵	۳۶۸	۱۳۷	۱۴۰	۱۴۰	۱۳۷	۱۳۲	۲۹۰	۲۸۵	۲۷۴	۲۲۶	

مأخذ: پیش‌بینی مشاور استانی

جدول شماره ۸- پیش بینی عرضه نیروی کار مرد و زن استان در دوران برنامه پنجم (هزار نفر)

متوسط نرخ رشد سالانه برنامه (درصد)	دوران برنامه پنجم					شرح
	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
						جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر:
۱.۶۹۹	۵۴۶۴	۵۳۷۸	۵۲۹۲	۵۲۰۸	۵۱۲۵	مرد و زن
۱.۷۰۴	۲۷۳۶	۲۶۹۲	۲۶۴۹	۲۶۰۷	۲۵۶۶	مرد
۱.۶۹۵	۲۷۲۹	۲۶۸۵	۲۶۴۳	۲۶۰۱	۲۵۶۰	زن
						عرضه نیروی کار:
۳.۰۴۱	۲۴۵۸	۲۳۸۳	۲۳۱۱	۲۲۴۳	۲۱۷۸	مرد و زن
۳.۰۹۹	۲۰۲۹	۱۹۶۶	۱۹۰۶	۱۸۴۹	۱۷۹۴	مرد
۲.۷۷۱	۴۲۹	۴۱۷	۴۰۵	۳۹۴	۳۸۴	زن
						نرخ مشارکت (درصد):
۱.۳۲۰	۴۴.۹۸	۴۴.۳۱	۴۳.۶۷	۴۳.۰۷	۴۲.۴۹	مرد و زن
۱.۳۷۲	۷۴.۱۶	۷۳.۰۲	۷۱.۹۴	۷۰.۹۰	۶۹.۹۲	مرد
۱.۰۵۸	۱۵.۷۲	۱۵.۵۲	۱۵.۳۴	۱۵.۱۶	۱۵.۰۰	زن

مأخذ: پیش بینی مشاور استانی

در جدول زیر به مقایسه نحوه توزیع عرضه نیروی کار به تفکیک جنس در گروه‌های سنی مختلف و در دو سال ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ اختصاص دارد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در تمامی گروه‌های سنی، نرخ رشد سالانه عرضه نیروی کار زنان و مردان تقریباً مشابه است که این امر خود مؤید افزایش مشارکت زنان در جامعه است. نکته دیگری که در تحلیل جدول زیر باید مورد توجه قرار گیرد این است که از میان تمامی گروه‌های سنی، گروه سنی ۲۵ تا ۳۴ سال، چه در میان زنان و چه در میان مردان، بیشترین تعداد عرضه‌کنندگان نیروی کار را به خود اختصاص داده است. به بیانی دیگر این دو گروه سنی بیشترین سهم را در عرضه نیروی کار در اختیار دارند. علاوه بر این باید اشاره کرد که عرضه نیروی کار در مجموع مردان و زنان طی دوره ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۴ با نرخ متوسط سالانه ۰.۰۳۰ درصد رشد خواهد داشت که این نرخ در میان مردان ۰.۰۳۱ درصد و در میان زنان ۰.۰۲۸ درصد خواهد بود.

جدول شماره ۹- عرضه نیروی کار استان به تفکیک جنس و سن در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر)

شرح	۱۳۸۹			۱۳۹۴			نرخ رشد سالانه (درصد)		
	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن
جمع عرضه نیروی کار	۲۱۱۶	۱۷۴۲	۳۷۴	۲۴۵۸	۲۰۲۹	۴۲۹	۰.۰۳۰	۰.۰۳۱	۰.۰۲۸
۱۰ تا ۱۴ ساله	۲۷	۱۸	۹	۲۶	۱۷	۹	-۰.۰۱۱	-۰.۰۱۲	-۰.۰۰۸
۱۵ تا ۲۴ ساله	۵۴۲	۴۳۰	۱۱۲	۶۰۳	۴۸۰	۱۲۳	۰.۰۲۱	۰.۰۲۲	۰.۰۱۹
۲۵ تا ۳۴ ساله	۶۶۰	۵۳۸	۱۲۳	۷۹۲	۶۴۶	۱۴۶	۰.۰۳۷	۰.۰۳۷	۰.۰۳۶
۳۵ تا ۴۴ ساله	۴۴۰	۳۶۷	۷۳	۵۲۵	۴۳۹	۸۷	۰.۰۳۶	۰.۰۳۶	۰.۰۳۴
۴۵ تا ۵۴ ساله	۲۸۱	۲۴۱	۴۰	۳۴۶	۲۹۹	۴۷	۰.۰۴۳	۰.۰۴۴	۰.۰۳۶
۵۵ تا ۶۴ ساله	۹۲	۸۱	۱۱	۹۱	۸۰	۱۰	-۰.۰۰۲	-۰.۰۰۱	-۰.۰۱۰
۶۵ ساله و بیشتر	۷۳	۶۷	۶	۷۵	۶۹	۶	۰.۰۰۵	۰.۰۰۵	۰.۰۰۵

مأخذ: پیش بینی مشاور استانی

به منظور تحلیل سطح برخورداری آموزشی^۱ جمعیت فعال استان خراسان رضوی، در جدول ذیل سطح تحصیلات عرضه‌کنندگان نیروی کار استان به تفکیک زن و مرد مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به جهت‌گیری‌های کشور و به تبع آن استان در زمینه گسترش آموزش همگانی، پیش‌بینی می‌شود که تعداد جمعیت باسواد استان از روندی صعودی برخوردار باشد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که شمار افراد باسواد استان در میان عرضه‌کنندگان نیروی کار در مجموع زن و مرد، از ۱۹۱۹ هزار نفر در سال ۱۳۸۹ به ۲۲۸۴ هزار نفر در سال ۱۳۹۴ افزایش خواهد داشت. این رقم در میان مردان از ۱۵۹۱ هزار نفر در سال ۱۳۸۹ به ۱۸۹۳ هزار نفر در سال ۱۳۹۴ و در میان زنان از ۳۲۸ هزار نفر در سال ۱۳۸۹ به ۳۹۱ هزار نفر در سال ۱۳۹۴ افزایش خواهد یافت.

نکته حائز اهمیت دیگر این‌که طی دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹، در میان افراد باسواد عرضه‌کننده نیروی کار، باسوادان زیردیپلم بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. اما باسوادان دارای تحصیلات عالی به لحاظ تعداد در رتبه سوم عرضه‌کنندگان نیروی کار چه در میان مردان و چه در میان زنان قرار دارند. این یافته‌ها مؤید پایین بودن نسبی سطح برخورداری آموزشی عرضه‌کنندگان نیروی کار در استان خراسان رضوی است. مطابق با پیش‌بینی‌های انجام شده، انتظار بر این است که به رغم جهت‌گیری آموزشی استان به سوی مقاطع تحصیلی بالاتر، این رتبه‌بندی تا سال ۱۳۹۴ تغییر نماید. به این معنا که از شمار باسوادان عرضه‌کننده نیروی کار زیر دیپلم کاسته شده و بر تعداد افراد دارای مقطع دیپلم و بالاتر افزوده شود. مضاف بر آن با توجه به گسترش آموزش عالی استان طی سال‌های اخیر به زودی تعداد باسوادان دارای تحصیلات عالی از باسوادان دارای دیپلم پیشی خواهد گرفت.

جدول شماره ۱۰- ترکیب عرضه نیروی کار استان به تفکیک جنس و تحصیلات در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر)

شرح	۱۳۸۵			۱۳۸۹			۱۳۹۴			نرخ رشد سالانه (درصد)		
	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	مرد	زن
جمع عرضه نیروی کار	۱۸۹۵	۱۵۵۷	۳۳۸	۲۱۱۶	۱۷۴۲	۳۷۴	۲۴۵۸	۲۰۲۷	۴۳۱	۲۹۲٪	۲۰۹۷٪	۲۶۶٪
جمع باسواد:	۱۶۵۵	۱۳۷۲	۲۸۳	۱۹۱۹	۱۵۹۰	۳۲۹	۲۳۲۳	۱۹۲۳	۴۰۰	۳۰۹۹٪	۳۰۹۷٪	۴۰۰۶٪
- زیردیپلم	۱۰۴۴	۹۳۲	۱۱۲	۱۲۶۰	۱۱۴۶	۱۱۴	۱۵۹۰	۱۴۷۴	۱۱۶	۵۰۱۷٪	۵۰۷۴٪	۰۰۴۵٪
- دیپلم	۳۳۶	۲۳۸	۹۸	۳۶۷	۲۴۹	۱۱۸	۴۱۱	۲۶۳	۱۴۸	۲۰۳۱٪	۱۰۱۶٪	۵۰۱۰٪
- عالی	۲۷۵	۲۰۲	۷۳	۲۹۲	۱۹۵	۹۷	۳۲۲	۱۸۶	۱۳۶	۱۰۵۵٪	-۰۰۸۷٪	۸۰۲۲٪
جمع بی‌سواد	۲۴۰	۱۸۵	۵۵	۱۹۷	۱۵۲	۴۵	۱۲۵	۱۰۴	۳۱	-۴۰۴۸٪	-۴۰۴۶٪	-۴۰۵۵٪

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۸۵) و پیش‌بینی مشاور استانی

^۱. Educational Attainment

۳-۲- تعیین اهداف کمی رشد اقتصادی، بهره‌وری و اشتغال استان

در این بخش اهداف کمی رشد اقتصادی استان به تفکیک فعالیت‌های اقتصادی مختلف، پیش‌بینی شده است. بدین منظور ابتدا هریک از اجزای تقاضای نهایی شامل مصرف خانوارها، تشکیل سرمایه، مخارج دولت و صادرات در طول افق برنامه‌ریزی پیش‌بینی می‌شود آنگاه با کمک جدول داده ستانده سطح محصول مورد نیاز برای تحقق این تقاضای نهایی تعیین می‌شود. پس از تعیین میزان محصول مورد نیاز، مقادیر نهاده‌های مورد نیاز از جمله میزان تقاضای نیروی کار، سطح سرمایه‌گذاری مورد نیاز و منابع انرژی مورد نیاز و ... پیش‌بینی می‌شود. در نهایت در خصوص هر یک از این نهاده‌ها، پتانسیل‌ها و تنگناهای موجود در تأمین آنها از جمله محدودیت منابع سرمایه، محدودیت منابع انرژی، چالش‌های بازار کار و عرضه نیروی انسانی مورد بررسی قرار می‌گیرد. بدین ترتیب می‌توان در یک فرآیند پویا آن نرخ رشدی را مطلوب تلقی کرد که با توجه به منابع موجود، کمترین چالش‌ها و عدم تعادل‌ها را به همراه داشته باشد. این سند با استفاده از این روش نرخ رشد ۸ درصدی را به عنوان نرخ رشد مطلوب ممکن در نظر می‌گیرد.

پیش‌بینی میزان اشتغال استان خراسان رضوی طی سال‌های برنامه پنجم توسعه با استفاده از ماتریس شاخص‌های توسعه و بر اساس الگوی تلفیق ارائه شده و تحمیل نرخ بیکاری هدف برون‌زا به مدل، صورت گرفته است. براین اساس هدف‌گذاری سند حاضر چنین است که نرخ بیکاری از ۱۱.۹ درصد در سال ۱۳۸۹ و در آستانه آغاز برنامه به ۷.۰۰ درصد در پایان برنامه پنجم کاهش یابد.

۳-۲-۱- پیش‌بینی رشد اقتصادی به تفکیک فعالیت‌های عمده اقتصادی

همان‌طور که در جدول زیر مشاهده می‌شود نرخ رشد ارزش‌افزوده استان خراسان رضوی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۶، برای دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ برابر با ۸ درصد در نظر گرفته شده است. این نرخ در حقیقت متوسط وزنی نرخ‌های رشد فعالیت‌های مختلف اقتصادی در استان است. بر این اساس مقدار ارزش‌افزوده استان در سال ۱۳۸۹ به قیمت‌های ثابت ۱۳۸۶ معادل ۱۴۷۲۶۲ میلیارد ریال خواهد بود که تا پایان برنامه پنجم به رقمی معادل ۲۱۷۸۲۰ میلیارد ریال خواهد رسید. در این میان بخش عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها با ارزش‌افزوده ۲۵۵۴۱ میلیارد ریال در رتبه نخست فعالیت‌های استان به لحاظ ارزش‌افزوده قرار دارد. پس از آن به ترتیب بخش‌های مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار، صنعت و ساختمان قرار دارند که ارزش‌افزوده آنها به قیمت‌های ثابت ۱۳۸۶ به ترتیب معادل ۲۴۶۸۵، ۱۴۳۶۶ و ۱۲۱۸۹ میلیارد ریال می‌باشد.

جدول شماره ۱۱- پیش‌بینی رشد اقتصادی استان در دوران برنامه پنجم (۱۳۹۰-۱۳۹۴) به تفکیک زیربخش‌های اقتصادی (درصد)

رشد سالانه دوران برنامه پنجم (درصد)					برآورد ارزش افزوده ۱۳۸۹ به قیمت ثابت سال ۱۳۸۶ (میلیارد ریال)	نرخ رشد سالانه ۱۳۸۷-۱۳۷۹ به قیمت ثابت (درصد)	شرح
۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰			
۳.۵۵	۳.۵۵	۳.۵۵	۳.۵۵	۳.۵۵	۱۹۰۱۲	۱.۵۵	کشاورزی، شکار و جنگلداری
۱۳.۵۳	۱۳.۵۳	۱۳.۵۳	۱۳.۵۳	۱۳.۵۳	۲۰	۲۳.۸۸	ماهگیری
۷.۰۴	۷.۰۴	۷.۰۴	۷.۰۴	۷.۰۴	۱۲۶۵	۶.۸۸	معدن
۴.۵۸	۴.۵۸	۴.۵۸	۴.۵۸	۴.۵۸	۱۴۳۶۶	۱۰.۴۲	صنعت
۱۵.۴۳	۱۵.۴۳	۱۵.۴۳	۱۵.۴۳	۱۵.۴۳	۴۸۲۶	۱۱.۷۳	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۱۷.۲۹	۱۷.۲۹	۱۷.۲۹	۱۷.۲۹	۱۷.۲۹	۱۲۱۸۹	۶.۱۱	ساخت‌مان
۸.۵۰	۸.۵۰	۸.۵۰	۸.۵۰	۸.۵۰	۲۵۵۴۱	۹.۸۵	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۱۰.۳۳	۱۰.۳۳	۱۰.۳۳	۱۰.۳۳	۱۰.۳۳	۲۶۳۱	۸.۳۹	هتل و رستوران
۸.۱۷	۸.۱۷	۸.۱۷	۸.۱۷	۸.۱۷	۱۲۱۲۳	۴.۲۴	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
۱۵.۳۹	۱۵.۳۹	۱۵.۳۹	۱۵.۳۹	۱۵.۳۹	۲۷۲۳	۱۱.۵۳	واسطه‌گری‌های مالی
۶.۷۸	۶.۷۸	۶.۷۸	۶.۷۸	۶.۷۸	۲۴۶۸۵	۴.۴۶	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۴.۰۹	۴.۰۹	۴.۰۹	۴.۰۹	۴.۰۹	۹۰۱۲	-۰.۱۱	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی
۶.۳۲	۶.۳۲	۶.۳۲	۶.۳۲	۶.۳۲	۹۴۳۱	۶.۶۸	آموزش
۶.۲۹	۶.۲۹	۶.۲۹	۶.۲۹	۶.۲۹	۷۲۰۷	۶.۶۴	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۷.۰۹	۷.۰۹	۷.۰۹	۷.۰۹	۷.۰۹	۲۲۳۱	۴.۷۱	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۸.۰۰	۸.۰۰	۸.۰۰	۸.۰۰	۸.۰۰	۱۴۷۲۶۲	۵.۵۵	جمع کل

مأخذ: مرکز آمار ایران و پیش‌بینی مشاور استانی

۳-۲-۲- پیش‌بینی بهره‌وری نیروی کار به تفکیک فعالیت‌های عمده اقتصادی

توسعه همه‌جانبه بدون استفاده بهینه از نیروی انسانی امکان‌پذیر نیست. یکی از نشانه‌های استفاده بهینه از نیروی انسانی و توسعه همه‌جانبه، افزایش بهره‌وری نیروی انسانی است. با این وجود افزایش بهره‌وری نیروی انسانی تأثیر دوگانه‌ای بر تقاضای نیروی کار دارد. ارتقای بهره‌وری نیروی انسانی از یک سو می‌تواند جانشین سرمایه شده و از این رهگذر تقاضای نیروی کار را افزایش دهد و از سوی دیگر می‌تواند جانشین نیروی کار شده و موجبات کاهش تقاضای آن را فراهم آورد. در جدول زیر نتایج حاصل از پیش‌بینی بهره‌وری نیروی انسانی استان را در دوران برنامه پنجم به تفکیک گروه‌های عمده فعالیت و بر اساس قیمت ثابت سال ۱۳۸۶ نمایش می‌دهد. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود میزان بهره‌وری نیروی کار در مجموع فعالیت‌های استان در سال ۱۳۸۹، معادل ۷۹ میلیون ریال به ازای هر نفر شاغل است. مطابق با پیش‌بینی‌های انجام شده، میزان بهره‌وری نیروی کار در مجموع فعالیت‌های استان در طول دوره برنامه پنجم، با نرخ رشد سالانه‌ای معادل ۳.۶ درصد، از رقم ۱۰۴ میلیون ریال به ازای هر نفر شاغل در سال ۱۳۹۰ به رقم ۱۲۰ میلیون ریال به ازای هر نفر شاغل در سال ۱۳۹۴ خواهد رسید. لازم به ذکر است در اینجا مراد از بهره‌وری نیروی کار، بهره‌وری جزیی نیروی کار بوده که حاصل تقسیم ارزش افزوده استان بر میزان اشتغال

است. اگرچه این شاخص به دلیل سادگی زیاد نمی‌تواند تصویر دقیقی از بهره‌وری نیروی کار ارائه دهد، اما به منظور مقایسه فعالیت‌های اقتصادی مختلف می‌تواند راهگشا باشد.

جدول شماره ۱۲- پیش‌بینی بهره‌وری نیروی انسانی استان در دوران برنامه پنجم توسعه به تفکیک گروه‌های عمده فعالیت به قیمت ثابت سال ۱۳۸۶ (میلیون ریال)

رشد سالانه بهره‌وری در دوران برنامه پنجم (درصد)	دوران برنامه پنجم					بر آورد	۱۳۸۵	شرح
	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹		
۰.۴	۶۷	۶۷	۶۷	۶۶	۶۶	۳۵	۴۲	کشاورزی، شکار و جنگلداری
۹.۸	۵۰۰	۴۵۸	۴۱۲	۳۷۵	۳۴۴	۳۳۰	۹۰	ماهیگیری
۲.۰	۳۱۶	۳۰۹	۳۰۳	۲۹۷	۲۹۱	۳۵۳	۱۱۵	معدن
-۰.۳	۵۸	۵۹	۵۹	۵۹	۵۹	۴۷	۵۴	صنعت
۱۰.۰	۵۵۲	۵۰۲	۴۵۶	۴۱۵	۳۷۷	۳۸۲	۲۸۶	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۱۱.۸	۱۰۹	۹۸	۸۷	۷۸	۷۰	۵۴	۵۰	ساختمان
۴.۲	۱۷۱	۱۶۴	۱۵۷	۱۵۱	۱۴۵	۹۴	۱۱۰	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۶.۰	۲۵۴	۲۴۰	۲۲۷	۲۱۴	۲۰۲	۱۲۷	۱۲۰	هتل و رستوران
۳.۹	۱۲۸	۱۲۳	۱۱۹	۱۱۴	۱۱۰	۸۲	۶۴	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
۱۰.۸	۳۷۲	۳۳۶	۳۰۳	۲۷۴	۲۴۷	۱۵۳	۱۶۶	واسطه‌گری‌های مالی
۲.۵	۱۱۷۶	۱۱۴۷	۱۱۱۹	۱۰۹۱	۱۰۶۳	۵۶۵	۶۴۰	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۰.۰	۷۲	۷۲	۷۲	۷۲	۷۲	۱۲۲	۵۶	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی
۲.۱	۱۰۰	۹۷	۹۶	۹۴	۹۲	۸۸	۸۰	آموزش
۲.۱	۲۷۵	۲۷۰	۲۶۴	۲۵۹	۲۵۴	۲۰۴	۱۶۵	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۲.۸	۴۴	۴۳	۴۲	۴۱	۴۰	۴۷	۲۷	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۳.۶	۱۲۰	۱۱۶	۱۱۲	۱۰۸	۱۰۴	۷۹	۷۹	جمع کل

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن و پیش‌بینی مشاور استانی

۳-۲-۳- پیش‌بینی اشتغال به تفکیک فعالیت‌های عمده اقتصادی

همان‌طور که بیان شد، پیش‌بینی میزان اشتغال استان خراسان رضوی طی سال‌های برنامه پنجم توسعه با استفاده از ماتریس شاخص‌های توسعه و بر اساس الگوی تلفیق ارائه شده و نرخ بیکاری هدف ۷ درصد در پایان برنامه پنجم، صورت گرفته است. بر این اساس پیش‌بینی اشتغال بر مبنای میزان برخورداری هر منطقه از منابع و امکانات می‌باشد. جدول زیر کل اشتغال جدیدی که طی پنج سال در برنامه پنجم باید ایجاد شود به تفکیک پانزده فعالیت برای شهرستان‌های استان خراسان رضوی نشان می‌دهد. در مجموع با ایجاد ۴۲۲ هزار شغل، طی ۵ سال، نرخ بیکاری استان خراسان رضوی به ۷ درصد خواهد رسید.

در جداول ذیل، سهم اشتغال در هر یک از فعالیت‌ها و بخش‌های اقتصادی نشان داده شده است. بر این اساس، در پایان برنامه پنجم توسعه سهم اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی، صنعت (ساخت)، ساختمان، عمده‌فروشی و خرده‌فروشی و اداره امور عمومی و دفاعی کاهش خواهد یافت. همچنین انتظار می‌رود در

پایان برنامه پنجم توسعه سهم بخش کشاورزی و صنعت در اشتغال استان به ترتیب ۱ درصد و ۰.۹ درصد کاهش و سهم بخش خدمات ۱.۹ درصد افزایش یابد.

جدول شماره ۱۳- پیش‌بینی تقاضای نیروی کار (تعداد شاغلان) در استان به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی دوران برنامه پنجم توسعه (نفر) بر اساس سناریوی دوم

دوران برنامه پنجم					۱۳۸۹	نرخ رشد سالانه دوره ۸۵-۱۳۷۵ (درصد)	شرح
۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰			
۴۳۲۹۶۴	۴۱۹۷۰۲	۴۰۷۰۰۵	۳۹۴۸۲۶	۳۸۳۱۱۷	۳۷۱۹۹۴	۲.۳۶	کشاورزی، شکار و جنگلداری
۵۵۳	۴۶۱	۳۷۳	۲۹۰	۲۱۰	۱۳۵	۲۱.۷	ماهیگیری
۱۱۰۲۹	۱۰۰۷۹	۹۱۷۴	۸۳۱۲	۷۴۸۴	۶۶۹۵	۵.۸۴	معادن
۴۱۶۱۱۱	۴۰۰۹۸۴	۳۸۶۶۴۳	۳۷۳۰۵۶	۳۶۰۱۸۵	۳۴۸۳۵۶	۳.۹۷	صنعت
۲۹۵۲۷	۲۷۵۲۰	۲۵۶۱۹	۲۳۸۱۷	۲۲۱۰۶	۲۰۵۳۷	۳.۸۴	تأمین آب، برق و گاز طبیعی
۲۸۴۸۵۳	۲۷۶۲۵۶	۲۶۸۰۸۷	۲۶۰۳۱۷	۲۵۲۹۲۶	۲۴۶۰۷۹	۵.۹۴	ساختمان
۳۱۳۰۱۴	۳۰۱۷۴۹	۲۹۱۰۶۶	۲۸۰۹۴۰	۲۷۱۳۴۰	۲۶۲۵۲۵	۴.۵۷	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۳۱۱۱۰	۲۸۳۱۷	۲۵۶۷۹	۲۳۱۹۳	۲۰۸۵۴	۱۸۷۳۹	۱۰.۲۹	هتل و رستوران
۱۹۲۰۸۴	۱۷۹۶۵۷	۱۶۷۸۶۲	۱۵۶۶۶۵	۱۴۶۰۳۶	۱۳۶۲۳۸	۷.۴	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
۴۰۷۳۹	۳۵۶۳۹	۳۰۸۱۴	۲۶۲۵۵	۲۱۹۴۹	۱۸۰۲۷	۵.۷۸	واسطه‌گری‌های مالی
۳۸۶۷۰	۳۶۶۷۱	۳۴۷۸۸	۳۳۰۲۱	۳۱۳۵۸	۲۹۸۶۶	۱۱.۴	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
۱۵۷۹۹۰	۱۵۴۴۲۷	۱۵۱۰۳۶	۱۴۷۸۰۵	۱۴۴۷۲۸	۱۴۱۸۷۶	۰.۸۹	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی
۱۶۴۴۶۴	۱۵۷۶۳۱	۱۵۱۱۲۶	۱۴۴۹۳۲	۱۳۹۰۳۰	۱۳۳۵۴۶	۳.۰۴	آموزش
۵۸۲۵۱	۵۳۶۳۲	۴۹۲۴۹	۴۵۰۸۹	۴۱۱۴۰	۳۷۵۰۴	۶.۰۳	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۱۱۴۳۱۸	۱۰۹۳۱۸	۱۰۴۵۸۵	۱۰۰۱۱۰	۹۵۸۷۷	۹۲۰۱۵	۷.۲۷	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۲۲۸۵۶۷۷	۲۱۹۲۰۴۳	۲۱۰۳۱۰۶	۲۰۱۸۶۲۸	۱۹۳۸۳۴۰	۱۸۶۴۱۳۲	۱۰۰	جمع کل

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن و پیش‌بینی مشاور استانی

۳-۲-۴- پیش‌بینی تقاضای نیروی کار بر حسب سطح تحصیلات

اگرچه در بخش قبل به بررسی میزان برخورداری آموزشی عرضه‌کنندگان نیروی کار استان خراسان رضوی پرداخته شد، اما باید توجه داشت که ضرورتاً تمامی این افراد در شمار شاغلان قرار ندارند. بنابراین شناسایی میزان اثرگذاری برخورداری آموزشی نیروی انسانی در تولید مستلزم تجزیه و تحلیل سطح تحصیلات، دانش و مهارت شاغلان است. بدیهی است پس از تجزیه و تحلیل روند تقاضای نیروی انسانی به تفکیک سطح تحصیلات می‌توان برداشتی دقیق از بیکاری استان به تفکیک سطح تحصیلات به‌دست آورد. در جدول زیر پیش‌بینی تقاضای نیروی کار (تعداد شاغلان) در استان بر حسب تحصیلات ارائه شده است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود، تعداد شاغلان باسواد از ۱۵۰۶ هزار نفر در سال ۱۳۸۵ به ۲۱۱۷ هزار نفر در سال ۱۳۹۴ خواهد رسید. به طور همزمان تعداد شاغلان بی‌سواد از ۲۳۳ هزار نفر در ۱۳۸۵ به ۱۶۹ هزار نفر در سال ۱۳۹۴ کاهش خواهد یافت.

در سال ۱۳۸۵ در میان شاغلان باسواد بیشترین سهم را شاغلان زیردیپلم با تعداد ۹۹۲ هزار نفر و پس از آن به ترتیب شاغلان دیپلم و شاغلان دارای تحصیلات عالی با تعداد ۳۰۰ و ۲۰۹ هزار نفر به خود اختصاص داده‌اند. بنابراین در سال ۱۳۸۵ بیش از نیمی از شاغلان استان فاقد مدرک دیپلم بوده‌اند که این امر نشان‌دهنده پایین بودن سطح دانش نیروی انسانی است. مطابق با پیش‌بینی‌های انجام شده، در صورت تداوم روند سیاست‌های گسترش آموزش عالی و نیز آموزش فنی و حرفه‌ای، می‌توان انتظار داشت که در سال ۱۳۹۴ بر شمار شاغلان دارای تحصیلات دیپلم و دارای تحصیلات عالی افزوده شود به گونه‌ای که در سال ۱۳۹۴ تعداد شاغلان دارای تحصیلات عالی از تعداد شاغلان دارای دیپلم فراتر خواهد رفت.

جدول شماره ۱۴- پیش‌بینی تقاضای نیروی کار (تعداد شاغلان) در استان برحسب تحصیلات (هزار نفر)

شرح	۱۳۸۵	۱۳۹۴
جمع باسواد	۱۶۵۵	۲۳۲۳
زیردیپلم	۱۰۴۴	۱۵۹۰
دیپلم	۳۳۶	۴۱۱
دانشگاهی	۲۷۵	۳۲۲
جمع بی‌سواد	۲۴۰	۱۳۵
کل تقاضای نیروی کار	۱۸۹۵	۲۴۵۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن و پیش‌بینی مشاور استانی

۳-۲-۵- برآورد تعداد بیکاران و نرخ بیکاری

بیکاری یکی از عوامل کلیدی در وقوع عدم تعادل‌های اقتصادی و اجتماعی است و ارتباط بسیار نزدیکی با وقوع بحران‌هایی چون وقوع جرم و جنایت، اعتیاد، طلاق و انواع بزهکاری‌های اجتماعی دارد. از این رو تحلیل روند بیکاری و نیز تغییرات آن نقش بسیار مهمی در امر سیاست‌گذاری دارد.

در جمع‌بندی تحولات طرف عرضه بازار نیروی کار که متأثر از متغیرهای جمعیتی است و تحولات طرف تقاضای نیروی کار که تحت تأثیر سطح تولید و فعالیت‌های اقتصادی است، می‌توان وضعیت آینده بازار نیروی کار استان را به شرح جدول ذیل خلاصه کرد. همان‌طور که در این جدول قابل مشاهده است در سال ۱۳۸۵، از میان ۱۸۹۵ هزار نفر عرضه‌کننده نیروی کار در استان، تعداد ۱۷۳۹ هزار نفر به کار اشتغال داشته و تعداد ۱۵۶ هزار نفر بیکار بوده‌اند. بر این اساس نرخ بیکاری استان معادل ۸.۲۵ بوده است. در سال ۱۳۸۹ نیز از میان ۲۱۱۶ هزار نفر عرضه‌کننده نیروی کار، تعداد شاغلان ۱۸۶۴ و تعداد بیکاران ۲۵۲ هزار نفر بوده است. به بیانی دیگر افزایش عرضه نیروی کار بیش از افزایش مشاغل موجود بوده که این امر در افزایش نرخ بیکاری به ۱۱.۹ درصد انعکاس یافته است.

بر اساس پیش‌بینی‌های انجام شده در سال ۱۳۹۴ تعداد عرضه‌کنندگان نیروی کار استان در مقایسه با سال ۱۳۸۹ با ۳۴۲ هزار نفر افزایش به ۲۴۵۸ هزار نفر خواهد رسید. این بدان معنا است که اولاً حفظ نرخ

بیکاری در سطح ۱۱.۹ درصد فعلی در گروهی ایجاد همین تعداد فرصت شغلی تا پایان برنامه پنجم توسعه است. ثانیاً کاهش نرخ بیکاری استان از ۱۱.۹ درصد در سال ۱۳۸۹ به نرخ بیکاری ۷ درصدی در پایان برنامه پنجم مستلزم فزونی گرفتن تقاضای نیروی کار بر عرضه آن خواهد بود. مطابق با پیش‌بینی‌های انجام شده مبتنی بر سناریوی نرخ رشد مطلوب ممکن (نرخ رشد ۸ درصدی) برای دستیابی به نرخ بیکاری ۷ درصدی در پایان سال ۱۳۹۴، باید به طور متوسط سالانه ۸۴.۴ هزار نفر فرصت شغلی در استان فراهم گردد. یعنی در مجموع پنج سال برنامه معادل ۴۲۲ هزار نفر بر تقاضای نیروی کار افزوده شود. در چنین شرایطی علاوه بر پاسخ‌گویی به عرضه نیروی کار جدید، معادل ۸۰ هزار نفر از شمار بیکاران کاسته خواهد شد.

جدول شماره ۱۵- پیش‌بینی تحول نرخ بیکاری (هزارنفر)

شرح	۱۳۸۵	۱۳۸۹	۱۳۹۴	تغییرات دوره ۹۴-۱۳۸۹
عرضه نیروی کار	۱۸۹۵	۲۱۱۶	۲۴۵۸	۳۴۲
تقاضای نیروی کار	۱۷۳۹	۱۸۶۴	۲۲۸۶	۴۲۲
بیکاران	۱۵۶	۲۵۲	۱۷۲	-۸۰
نرخ بیکاری (درصد)	۸.۲۵	۱۱.۹۰	۷.۰۰	-۴.۹۰

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن و پیش‌بینی مشاور استانی

۳-۳- تعیین سهم اشتغال بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در دوره برنامه پنجم

با توجه به جهت‌گیری‌های اخیر دولت در زمینه افزایش سهم بخش خصوصی و تعاونی در عرصه فعالیت‌های اقتصادی و سیاست‌های اجرایی ذیل اصل ۴۴ قانون اساسی که ناظر بر کاهش فعالیت‌های بخش دولتی است، در این قسمت شایسته است به پیش‌بینی سهم هر یک از این سه بخش در اشتغال آتی استان پرداخته شود.

از این‌رو، پس از تحلیل میزان اشتغال استان خراسان رضوی طی سال‌های برنامه پنجم و برآورد تحولات بازار کار، در این قسمت سهم هر یک از بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در اشتغال استان مورد بررسی قرار گرفته است. مطالعه وضع موجود استان نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۵ از مجموع ۱۷۳۹ هزارنفر نیروی کار شاغل، ۲۴۳ هزارنفر در بخش عمومی، ۱۴۸۴ هزارنفر در بخش خصوصی و ۱۲ هزارنفر در بخش تعاونی اشتغال داشته‌اند. به بیانی دیگر سهم این سه بخش به ترتیب در حدود ۱۴ درصد، ۸۵ درصد و ۱ درصد بوده است. در سال ۱۳۸۹ از ۱۸۶۴ هزارنفر نیروی کار شاغل در استان، به ترتیب ۲۰۹ هزارنفر، ۱۶۱۵ هزارنفر و ۴۰ هزار نفر در بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی اشتغال داشته‌اند که سهم نسبی آنها به ترتیب ۱۱ درصد، ۸۷ درصد و ۲ درصد می‌باشد. براساس پیش‌بینی‌های انجام شده انتظار بر این است که با توجه به سیاست‌های اجرایی ذیل اصل (۴۴) و خصوصی‌سازی واحدهای دولتی، در سال ۱۳۹۴ سهم نسبی

بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی به ترتیب به ۸، ۸۹ و ۳ درصد رسیده و تعداد شاغلان آنها به ترتیب به رقمی معادل ۱۸۱ هزار نفر، ۲۰۳۰ هزار نفر و ۷۵ هزار نفر برسد.

جدول شماره ۱۶- برآورد تعداد تقاضای نیروی کار (تعداد شاغلان) در استان به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی (هزار نفر)

شرح	۱۳۸۵	۱۳۸۹	۱۳۹۴	تغییرات دوره ۹۴-۱۳۸۹
بخش عمومی	۲۴۳	۲۰۹	۱۸۱	-۲۸
بخش خصوصی	۱۴۸۴	۱۶۱۵	۲۰۳۰	۴۱۵
بخش تعاونی	۱۲	۴۰	۷۵	۳۵
جمع	۱۷۳۹	۱۸۶۴	۲۲۸۶	۴۲۲

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن و پیش‌بینی مشاور استانی

۳-۴- برآورد سرمایه‌گذاری در دوره برنامه پنجم و تعیین سهم بخش عمومی، خصوصی و تعاونی از آن:

براساس قانون برنامه پنجم توسعه و برای دستیابی به سهم ۲۵ درصدی بخش تعاون، در این برنامه بیان شده است که سرمایه بانک توسعه تعاون و صندوق ضمانت سرمایه‌گذاری تعاون در جهت ارتقای سهم آنها در رشد بخش تعاونی از محل‌های مورد اشاره در این برنامه سالانه افزایش یابد. از آنجایی که تمرکز برنامه پنجم توسعه بر گسترش بخش خصوصی و تعاونی است، رشد سالانه سرمایه‌گذاری در این بخش‌ها بایستی به مراتب بیشتر از رشد سرمایه‌گذاری در بخش دولتی باشد.

برخی از فعالیت‌ها به دلیل ماهیت اقتصادی و اجتماعی‌شان از دیرباز در تصدی و انحصار دولت بوده‌اند که این امر بر کاهش ابعاد فضای رقابتی فعالیت‌ها به شدت تأثیر گذاشته است. قسمت زیادی از فعالیت‌های خدماتی در سطح کلان نظیر، حمل و نقل هوایی و دریایی و در بعضی موارد زمینی و ریلی، بازرگانی خارجی و ... که در انحصار دولتند از سوء مدیریت‌های دولتی رنج می‌برند و همین امر می‌تواند سبب کاهش شاخص بهره‌وری زیربخش حمل و نقل و ارتباطات در اقتصاد ملی و استانی شود.

به‌منظور پیش‌بینی سرمایه‌گذاری مورد نیاز در برنامه پنجم به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی، ابتدا سرمایه‌گذاری کل استان به تفکیک فعالیت‌های عمده اقتصادی برای دوره برنامه پنجم توسعه (۹۴-۱۳۹۰) برآورد شده است. برای این منظور ابتدا سرمایه‌گذاری سرانه مورد نیاز برای هر فعالیت با استفاده از اطلاعات مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، سازمان‌های مربوطه، جدول داده-ستانده و شاخص ICOR محاسبه شده است.

جدول شماره ۱۷- پیش‌بینی سرمایه‌گذاری بر حسب فعالیت‌های عمده اقتصادی در دوران برنامه پنجم توسعه به قیمت ثابت سال ۱۳۸۶ (میلیارد ریال)

جمع برنامه پنجم	دوران برنامه پنجم					شرح
	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱۰۰۶۰	۲۲۱۹	۲۱۱۲	۲۰۱۴	۱۹۲۲	۱۷۹۲	کشاورزی، شکار و جنگلداری
۱۶۴	۳۶	۳۴	۳۳	۳۱	۲۹	شیلات
۱۶۴۶۹	۳۶۰۸	۳۴۴۸	۳۲۹۴	۳۱۵۴	۲۹۶۵	استخراج معدن
۱۹۶۴۹	۴۳۶۲	۴۱۴۳	۳۹۳۸	۳۷۴۳	۳۴۶۳	صنعت- ساخت
۲۸۳۱۹	۶۳۰۵	۵۹۷۳	۵۶۸۴	۵۳۸۷	۴۹۷۱	تامین برق، گاز و آب
۴۲۶۵	۹۴۹	۹۰۰	۸۵۵	۸۱۲	۷۴۹	ساختمان
۶۳۱۱	۱۴۰۱	۱۳۳۰	۱۲۶۵	۱۲۰۲	۱۱۱۳	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۲۳۵۰۴	۵۲۳۱	۴۹۶۵	۴۷۱۲	۴۴۷۳	۴۱۲۳	هتل و رستوران
۵۸۶۳۸	۱۳۰۴۰	۱۲۳۷۷	۱۱۷۵۳	۱۱۱۶۴	۱۰۳۰۵	حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات
۴۰۸۸۲	۹۱۵۲	۸۶۶۷	۸۲۰۱	۷۷۶۰	۷۱۰۳	واسطه‌گری‌های مالی
۴۲۲۵۸	۹۴۶۹	۸۹۶۲	۸۴۷۱	۸۰۲۸	۷۳۲۸	مستغلات، اجاره و فعالیت‌های کسب و کار
۱۲۸۹۲	۲۸۷۱	۲۷۲۵	۲۵۸۳	۲۴۵۱	۲۲۶۱	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری
۲۶۲۸۰	۵۸۵۲	۵۵۵۴	۵۲۶۹	۵۰۰۱	۴۶۰۵	آموزش
۳۴۲۳۳	۷۶۱۹	۷۲۲۷	۶۸۶۱	۶۵۱۴	۶۰۱۱	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۵۵۷۶	۱۲۴۲	۱۱۷۹	۱۱۱۸	۱۰۶۱	۹۷۷	سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی
۳۲۹۵۰۰	۷۳۲۸۱	۶۹۵۵۷	۶۶۰۴۴	۶۲۷۲۵	۵۷۸۹۳	جمع

مأخذ: پیش‌بینی مشاور استانی با توجه به محاسبات و برآوردهای انجام شده در مورد نسبت افزایش سرمایه به محصول و سرمایه سرانه در هر بخش در استان

در مرحله بعد سهم هر یک از بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در سرمایه‌گذاری مورد نیاز استان، با استفاده از اطلاعات مربوط به سهم اشتغال این بخش‌ها و سهم هر یک از آن‌ها در طی برنامه سوم و چهارم توسعه و نیز تسهیلات پرداختی به بخش غیردولتی، تعیین شده است. همچنین با توجه به اهداف برنامه پنجم توسعه در خصوص واگذاری شرکت‌های دولتی، افزایش سهم بخش تعاون، و ...، تعدیلات لازم در جهت تعیین سهم هریک از فعالیت‌ها و بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی صورت گرفته است.

جدول زیر، میزان کل سرمایه‌گذاری پیش‌بینی شده در دوره برنامه پنجم توسعه را به تفکیک فعالیت‌های عمده اقتصادی و توزیع نسبی آن در بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی نشان می‌دهد. سهم بالای بخش عمومی (۳۷ درصد) در پیش‌بینی انجام شده، به دلیل سهم زیاد سرمایه‌گذاری بخش عمومی غیردولتی در استان خراسان رضوی می‌باشد.

جدول شماره ۱۸- سرمایه‌گذاری مورد نیاز در برنامه پنجم در استان به تفکیک گروه‌های عمده فعالیت و بخش مجری به قیمت ثابت سال ۱۳۸۶

توزیع سرمایه‌گذاری (درصد)			کل سرمایه‌گذاری در دوران برنامه پنجم (میلیارد ریال)	گروه‌های عمده فعالیت
تعاونی	خصوصی	عمومی		
۴	۷۵	۲۱	۱۰۰۶۰	کشاورزی، شکار، جنگلداری و شیلات
۵	۶۸	۲۷	۱۶۴	استخراج معدن
۶	۶۹	۲۵	۱۶۴۶۹	صنعت- ساخت
۱۱	۳۳	۵۶	۱۹۶۴۹	تامین برق، گاز و آب
۷	۵۵	۳۸	۲۸۳۱۹	ساختمان
۱۲	۶۷	۲۱	۴۲۶۵	عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۲	۶۳	۳۵	۶۳۱۱	هتل و رستوران
۴	۷۳	۲۳	۲۳۵۰۴	حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات
۹	۲۱	۷۱	۵۸۶۳۸	واسطه‌گری‌های مالی
۲	۷۶	۲۲	۴۰۸۸۲	مستغلات، اجاره و فعالیت‌های کار و کسب
۱۴	۲۸	۵۸	۴۲۲۵۸	اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری
۹	۱۸	۷۳	۱۲۸۹۲	آموزش
۱۲	۱۸	۷۰	۲۶۲۸۰	بهداشت و مددکاری اجتماعی
۳۴	۳۱	۳۵	۳۴۲۳۳	سایر فعالیت‌های خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی
۸	۵۵	۳۷	۳۲۹۵۰۰	جمع

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۳-۵- پیش‌بینی نحوه تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها در دوره برنامه پنجم به تفکیک بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی

منابع مالی برای سرمایه‌گذاری و اجرای طرح‌های دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی در سطح استان از طریق بودجه عمومی دولت در طرح‌های استانی و ملی تأمین می‌شود. شرکت‌های دولتی براساس قانون موظف می‌باشند بخشی از منابع داخلی خود را برای تجهیز و نوسازی استفاده کنند که به عنوان سرمایه‌گذاری این بخش لحاظ شده است. میزان تأمین مالی انجام شده برای پروژه‌های سرمایه‌گذاری شرکت‌های تعاونی طی سال‌های برنامه سوم و چهارم توسعه هرچند که روندی افزایشی داشته است اما به دلیل توجه دولت به بخش خصوصی و عمومی و نیز واگذاری شرکت‌های دولتی به بخش غیردولتی، رشد سرمایه‌گذاری و وجوه مالی اختصاص یافته به این شرکت‌ها نسبت به دیگر بخش‌های اقتصادی رشد کمتری داشته است. تأمین مالی و استفاده از منابع صندوق تعاون در بخش تعاونی در ستون مربوط به سایر منابع ذکر شده است. انتشار اوراق مشارکت که طی سال‌های اخیر توسط شهرداری در چندین طرح صورت گرفته است نیز به عنوان یکی از منابع تأمین مالی در ستون مربوط به سایر منابع آمده است. اجرای طرح‌های ملی (قطارشهری) و استانی شهرداری باعث شده است تا بخشی از اعتبارات مربوط به بخش عمومی غیردولتی از طریق طرح‌های ملی و استانی تأمین شده و نیز بخشی نیز با استفاده از تسهیلات بانکی و منابع داخلی این

بخش تأمین مالی خواهد شد. شهرداری علاوه بر تأمین مالی از طریق اعتبارات ملی و استانی، با انتشار اوراق مشارکت نیز بخشی از منابع مورد نیاز خود را برای سرمایه‌گذاری تأمین می‌کند که در ستون مربوط به سایر منابع آمده است. طی دوره برنامه چهارم توسعه، سرمایه‌گذاری انجام شده توسط نهادهای عمومی غیردولتی رشد بسیار بالایی داشته به طوری که از رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی بیشتر بوده است.

به‌منظور پیش‌بینی نحوه تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها طی دوره برنامه پنجم، تمرکز بر سهم هر یک از منابع تأمین مالی در هر بخش طی سال‌های قبل بوده و براساس سیاست‌های کلی برنامه پنجم در کشور و استان، تعدیلات لازم صورت گرفته و نحوه تأمین مالی مربوط به هر یک از بخش‌های عمومی (دولتی و عمومی غیردولتی)، خصوصی و تعاونی طی دوره برنامه پنجم توسعه پیش‌بینی شده است. براساس پیش‌بینی انجام شده در خصوص تسهیلات پرداختی، به نظر می‌رسد که بانک‌ها نایبستی هیچ مشکلی در تأمین مالی و ارائه تسهیلات پرداختی به بخش غیردولتی داشته باشند. با نگاهی به روند گذشته تسهیلات پرداختی توسط بانک‌ها، می‌توان گفت که بانک‌ها توانایی ارائه تسهیلات بیشتر را نیز دارا بوده و لذا امکان افزایش سرمایه‌گذاری، به خصوص در بخش خصوصی و تعاونی، وجود دارد. از آنجایی که سهم سرانه استان خراسان رضوی از تسهیلات بانکی طی دوره برنامه چهارم توسعه نسبتاً پایین بوده است و افزایش تسهیلات بانکی مهمترین عامل در افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی به شمار می‌رود، برای افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی و نیز دستیابی به اهداف برنامه پنجم توسعه، انتظار می‌رود اقدامات مقتضی در خصوص افزایش سهم استان از تسهیلات پرداختی بانک‌ها، صورت گیرد.

بر این اساس، با ثابت فرض کردن سهم بخش‌های عمومی، خصوصی و تعاونی در استفاده از منابع مالی موجود و یکسان فرض کردن این سهم با سهم مورد استفاده برای استان نحوه تأمین سرمایه‌گذاری برای شهرستان‌های استان بدست می‌آید.

جدول شماره ۱۹- نحوه تأمین مالی سرمایه‌گذاری‌ها در استان در فعالیتهای گوناگون در دوره برنامه پنجم به قیمت ثابت ۱۳۸۶ (میلیارد ریال)

بخش	بودجه عمومی دولت (طرح‌های ملی)	بودجه عمومی دولت (طرح‌های استانی)	بودجه بخش عمومی غیردولتی	استفاده از تسهیلات بانکی داخلی	تأمین مالی از خارج	سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	منابع داخلی شرکت‌ها	سایر منابع	جمع
دستگاه یا سازمان دولتی	۳۶۵۲۷	۱۵۶۵۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵۲۱۸۱
شرکتهای دولتی	۱۲۰۹۹	۵۴۹۹	۰	۰	۰	۰	۴۳۹۹	۰	۲۱۹۹۷
بخش عمومی غیردولتی ^۱	۴۷۳۰	۴۷۳۰	۲۳۶۴۹	۰	۰	۰	۱۱۸۲۴	۲۳۶۵	۴۷۲۹۷
بخش خصوصی	---	---	---	۱۲۶۲۵۶	۰	۲۷۲۵	۵۲۶۸۲	۰	۱۸۱۶۶۳
بخش تعاونی	---	---	---	۱۸۴۵۳	۰	۰	۶۵۹۰	۱۳۱۸	۲۶۳۶۱
جمع	۵۳۳۵۵	۲۵۸۸۴	۲۳۶۴۹	۱۴۴۷۰۹	۰	۲۷۲۵	۷۵۴۹۶	۳۶۸۳	۳۲۹۵۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق و گزارش ارزیابی عملکرد برنامه سوم و چهارم توسعه استان خراسان رضوی (جلد اول)

۳-۶- سیاست‌ها و اقدامات اجرایی به منظور توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان

۳-۶-۱- سیاست‌های ناظر بر بهبود محیط کسب و کار و فضای سرمایه‌گذاری در استان:

✓ تامین خدمات زیر بنایی شامل آب، برق، گاز و ارتباطات و کاهش زمان انتظار برای برقراری انشعابات مربوط به هریک از آنها در استان

- گسترش شبکه تولید و توزیع برق: تسریع در تکمیل نیروگاه هزار مگاواتی سیکل ترکیبی تربت حیدریه و سبزوار؛ بهینه سازی شبکه خطوط انتقال فوق توزیع و توزیع مشهد و استان؛ حمایت از توسعه نیروگاه‌های با مقیاس کوچک تولید برق توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی
- گسترش شبکه تولید و توزیع گاز و فراورده های نفتی: اتصال به رینگ خطوط نفت جنوب کشور (رفسنجان)؛ تسریع در تکمیل خطوط نفت رفسنجان-دیپوک-تربت حیدریه - مشهد؛ احداث صنایع مادر و پایین دست فراورده های نفتی در استان
- گسترش شبکه تجهیز منابع آب و آبیاری: ساماندهی و نجات کشف رود و ایجاد تاسیسات فاضلاب حاشیه کشف رود؛ حمایت و تقویت تشکلهای بهره برداران آب؛ استفاده از فن آوریهای نوین و حمایت از طرح ها و ایده های جدید در مراحل زنجیره مدیریت آب استان (استحصال، انتقال، توزیع، تحویل، مصرف و بازچرخانی پسابها)؛ مهار آبهای خروجی استان؛ نظارت و کنترل برداشت آب از منابع زیرزمینی؛ انتقال آب از سایر حوزه ها
- توسعه شبکه ارتباطات: اتصال به شبکه فیبر نوری به کشورهای همجوار؛ توسعه زیرساختهای مخابراتی و بهنگام سازی زیرساختهای الکترونیکی بخش ترانزیت و بازرگانی؛ تدوین مقررات و آئین نامه های اجرائی برای آزادسازی و خصوصی سازی و رفع انحصار دولتی از فعالیت های بخش ارتباطات

✓ حل مشکلات شبکه و ناوگان حمل و نقل زمینی و هوایی در استان

- توجه به موقعیت استراتژیک استان در ترانزیت کالا: اتصال رینگ خط آهن شمال شرق کشور (گرگان - بجنورد - مشهد - بافق)؛ بهبود سیستم حمل و نقل سریع ریلی مشهد - تهران؛ بهسازی محور های مواصلاتی استان بویژه محور های مرتبط با شهرهای مرزی؛ بهبود سیستم هاب هوایی فرودگاه مشهد؛ استفاده از ناوگان هوایی کشورهای همجوار در پروازهای داخلی

✓ تجهیز و توسعه شهرک های صنعتی

- حمایت از ایجاد و توسعه خوشه های صنعتی - کشاورزی: پیاده‌سازی ۱۷ خوشه صنعتی شناسایی شده در استان.

- انتقال برخی فعالیت‌های صنعتی از مشهد به سایر شهرستان‌های استان بر مبنای مزیت‌های منطقه‌ای آن‌ها: ایجاد و تقویت محورهای جدید توسعه صنعتی با فراهم آوردن تاسیسات زیربنایی صنعتی مناسب در محورهای صنعتی استان جهت تشویق صنایع جدید استان به استقرار در محورهای فریمان و طرق، محور سیمان و کلات، محور نیشابور، و محور سرخس؛ استفاده از تسهیلات و وام‌های بانکی با بهره‌ر پایین در سایر شهرهای استان جهت جلب سرمایه‌گذاران؛ حمایت از ایجاد و توسعه شهرک‌های صنعتی خصوصی

✓ ساده سازی و کوتاه کردن زمان لازم برای دریافت مجوز های ساخت و ساز در استان

- پیاده سازی نظام مدیریت توسعه اشتغال و سرمایه گذاری (نمنا): ایجاد کمیته‌ی دیده‌بان محیط کسب و کار ذیل کارگروه سرمایه گذاری و اشتغال استان؛ ایجاد شرکت های مشاوره ، اطلاع رسانی و خدمات کارآفرینی در زیر بخش های مختلف اقتصادی؛ تشکیل مستمر جلسات هیأت فنی؛ ایجاد میز و پنجره واحد کسب و کار؛ ایجاد نظام کارآفرینی استانی

✓ کوتاه کردن زمان لازم برای دریافت مجوز شروع فعالیت اقتصادی

- پیاده سازی نظام مدیریت توسعه اشتغال و سرمایه گذاری (نمنا): ایجاد کمیته‌ی دیده‌بان محیط کسب و کار ذیل کارگروه سرمایه گذاری و اشتغال استان؛ ایجاد شرکت های مشاوره ، اطلاع رسانی و خدمات کارآفرینی در زیر بخش های مختلف اقتصادی؛ تشکیل مستمر جلسات هیأت فنی؛ ایجاد میز و پنجره واحد کسب و کار؛ ایجاد نظام کارآفرینی استانی

✓ کوتاه کردن زمان ترخیص کالا از گمرکات استان

- کاهش زمان و اقدامات موردنیازاداری: ایجاد پنجره واحد جهت انجام فعالتهای گمرکی، تشکیل پرونده الکترونیکی بررسی اسناد تجاری، پیمان سپاری امور بازرسی قبل از حمل و مدیریت گمرکی به بخش خصوصی، آموزش مداوم نیروی انسانی و متخصص و مأموران گمرکی

✓ شفاف کردن فرایند مزایده ها و مناقصه هایی که توسط بخش عمومی در استان انجام می شود.

- ایجاد پایگاه اطلاع رسانی واحد در خصوص کلیه مزایده ها و مناقصات در استان تحت نظارت استانداری خراسان رضوی جهت بهره برداری کلیه ذینفعان در استان خراسان رضوی
- اطلاع رسانی اثر بخش از طریق روزنامه های پرتیراز مانند خراسان ، قدس و همچنین صدا و سیمای مرکز خراسان رضوی

✓ برقراری امنیت بیشتر در استان و کاهش جرایم

- کاهش هزینه‌های امنیتی بنگاه‌های اقتصادی: حمایت و پیاده‌سازی کارآمد قانون مالکیت فکری، گسترش پوشش خدمات بیمه ای جبران خسارات، حذف موانع حقوقی برای به اشتراک گذاری

اطلاعات اعتباری و راه‌اندازی نظام اعتبار سنجی که اطلاعات اعتباری افراد را به طور مستند در یک شبکه واحد ثبت کند تا در صورت تخلف‌های مکرر افراد، این سیستم آنها را نامعتبر معرفی کرده و بازرگانان را از مبادله با آنها برحذر دارد که موجب افزایش اطمینان و دسترسی بیشتر به اعتبارات می‌گردد، ایجاد شعب تخصصی حل اختلاف در دادگاه‌ها و ایجاد شورای حل اختلاف با مشارکت طرفین، در جهت کاهش زمان و هزینه‌های اجرای قراردادها، پی‌گیری جهت صدور کارت ملی الکترونیکی، نظام‌مند کردن اطلاع رسانی قضایی، بروز کردن مجازات‌ها، تجهیز محاکم به امکانات نوین، تهیه دستورالعمل‌های لازم در رسیدگی به امور خاص نظیر حقوق مالکیت فکری، توجه به داده‌های جرم‌شناسی

✓ مبارزه با قاچاق کالا در استان

- **پیشگیری از قاچاق کالا:** کدینگ و رهگیری کالاهای وارداتی، فعال سازی بازارچه های مرزی، تخصصی کردن گمرکها، تشدید مبارزه با کالای قاچاق در مراکز نگهداری و سطح عرضه، تعریف تعرفه‌های متعادل مناسب و موثر واردات، آگاه سازی و تشویق مردم به خرید کالای داخلی و پیامد های منفی خرید کالای قاچاق
- **مقابله با قاچاق کالا:** همکاری‌های حقوقی و قضایی و استفاده از ظرفیت دیپلماسی کشور در مورد جرم قاچاق کالا و ارز با اولویت کشورهای همجوار، مشارکت و استفاده از تجارب بخش خصوصی و تشکلهای، سهولت تشریفات گمرکی و تدوین قوانین و مقررات روزآمد
- **برنامه ریزی بلند مدت:** بهبود کیفیت و کاهش قیمت کالاهای داخلی به منظور افزایش رقابت پذیری، توسعه سرمایه گذاری در مناطق مرزی به منظور غلبه بر بیکاری

✓ تدابیر مشخص برای کاهش فساد اداری در استان

- **پیشگیری از فساد:** تدوین و اجرای برنامه های آموزشی و اطلاع رسانی جهت تبیین پیامدهای رفتارهای رانت جوینان در نزد کلیه ذینفعان دولتی و خصوصی؛ تشکیل کارگروه ویژه ذیل کارگروه اشتغال و سرمایه گذاری با اختیارات لازم به منظور ارزیابی و پیشنهاد تغییر قوانین و فرآیندهای اداری تسهیل کننده انجام کسب و کار؛ ارزیابی مستمر دستگاههای اجرایی در خصوص فساد اداری و معرفی دستگاههای برتر در اجرای برنامه های بهبود محیط اداری و قانونی کسب و کار؛ ایجاد پایگاه اطلاع رسانی به منظور اطلاع رسانی شفاف فرایند انجام کلیه مناقصات جهت آگاهی و بهره برداری کلیه ذینفعان؛ تشکیل کارگروه ویژه جهت شناسایی و محدود نمودن مسیر های غیرمولد سرمایه گذاری؛ کوچک سازی و چابکی دستگاههای اجرایی از طریق خصوصی سازی و برون سپاری خدمات دولتی؛ غربال و امکان سنجی دقیق (اقتصادی، فنی، مالی و اجتماعی) کلیه طرح های سرمایه گذاری با استفاده از

ظرفیتهای شرکتهای مشاوره، اطلاع رسانی و خدمات کارآفرینی؛ ارزیابی مستمر سازمانهای عضو میز و پنجره واحد کسب و کار و معرفی سازمانهای ناکارآمد؛ راه اندازی صدای کارآفرین جهت پی گیری مطالبات کارآفرینان؛ ایجاد بسترهای فیزیکی و نرم افزاری به منظور شفاف سازی قوانین و مقررات؛ تولید برنامه های مستمرونقادانه در جهت ارزیابی کلیه دستگاههای اجرایی در خصوص فضای قانونی و اداری کسب و کار؛ ایجاد پایگاه اطلاع رسانی فرصتهای سرمایه گذاری جهت آگاهی تمامی افراد جامعه از فرصتهای سرمایه گذاری

• **برخورد با مفسدین:**

ایجاد شعبه ه تخصصی قضایی جهت رسیدگی سریع وقاطع به تخلفات مربوط به فساد اداری و حقوق مالکیت فکری

۳-۶-۱-۱- نمنا مهمترین پروژه در بهبود محیط کسب و کار و توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان خراسان رضوی:

با توجه به نتایج به دست آمده در بخش موانع انجام کسب و کار، سیاستهای ناظر بر بهبود محیط کسب و کار در استان خراسان می‌بایست در دو بخش مورد توجه قرار گیرد؛ این دو بخش عبارتند از:

الف- راه‌اندازی کسب و کارهای جدید مبتنی بر مزیت‌ها و فرصتهای پایدار محیطی در استان

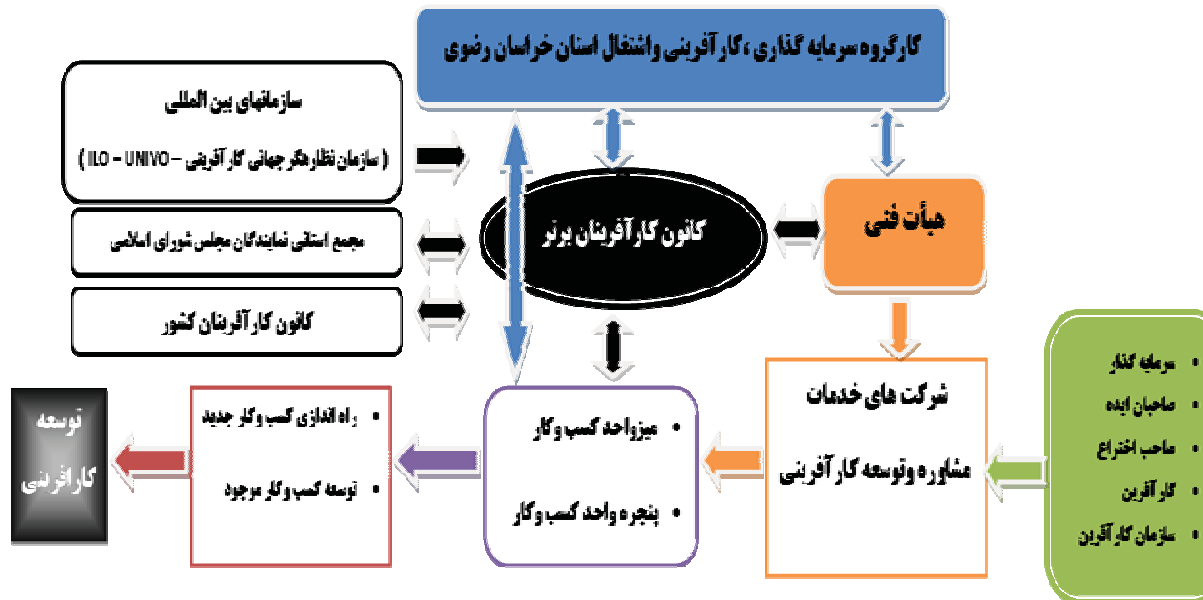
ب- سیاستهای مربوط به بقاء و توسعه کسب و کارهای موجود در استان

با این اوصاف بدون تردید امروزه توسعه کارآفرینی و پیامدهای بی‌بدیل آن که شامل تولید ثروت، توسعه فناوری و شغل مفید و مولد می‌باشد از مهمترین دغدغه‌های سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مدیران جامعه ما بشمار می‌آید.

توسعه کارآفرینی عبارت از افزایش احتمال و نرخ وقوع رفتار کارآفرینانه در کلیه ابعاد آن در سطح جامعه می‌باشد و از سویی دیگر کارآفرینی عبارت است از شناسایی فرصتهای جدید و بهره‌برداری از این فرصتها (شین ۲۰۰۳). بنابراین این دو هدف بسیار مهم یعنی ایجاد کسب و کارهای جدید و توسعه کسب و کارهای موجود مبتنی بر فرصتهای پایدار در استان خراسان رضوی به عنوان اصلی‌ترین موضوع هر پروژه‌ای در زمینه توسعه سرمایه‌گذاری و اشتغال باید مد نظر مدیران و سیاستگذاران در استان خراسان رضوی مد نظر قرار گیرد.

بررسی پیشینه تحقیق، مطالعه اسنادی و تطبیقی در خصوص توسعه کسب و کار، بررسی اسناد فرا دست مانند قانون برنامه پنجم توسعه و یافته‌های اکتشافی منتج از مصاحبه کیفی با نخبگان، مدیران، کارشناسان دستگاههای اجرایی حوزه کسب و کار در استان خراسان رضوی نشان می‌دهد که مهمترین و اولویت‌دارترین پروژه در خصوص توسعه سرمایه‌گذاری و اشتغال، **ایجاد نظام تدبیر** در خصوص مدیریت منابع اعم از مالی، فیزیکی، انسانی، دانش و

فناوری و سازمانی استان در جهت بهبود محیط کسب و کار به منظور بهره‌برداری از فرصت‌های پایدار محیطی می‌باشد. مدل مفهومی پروژه‌ی **نظام مدیریت توسعه‌ی اشتغال** که از این پس به اختصار **نمنا** نامیده می‌شود به شرح ذیل است

شکل ۳- نظام مدیریت توسعه‌ی اشتغال (نمنا)

لازم به ذکر است که در مدل نمنا سعی گردیده است تا با در نظر گرفتن مؤلفه‌های موثر در توسعه کسب و کار و با نگرشی سیستمی به موضوع، یک فرایند منطقی، عملی به منظور توسعه‌ی کارآفرینی راه‌اندازی کسب و کار جدید و توسعه کسب و کار موجود در استان خراسان رضوی ارائه گردد.

۳-۶-۲- سیاست‌های ترویجی و انگیزشی:

✓ بهبود آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در استان و سازگار کردن آن با نیازهای بازار کار

- مدیریت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در استان: ایجاد مرکز نیازسنجی و طبقه‌بندی سطوح مختلف مهارت به منظور شناسایی کمبودهای فنی و حرفه‌ای روزآمد در استان؛ استانداردسازی و رتبه‌بندی مراکز آموزشی فنی و حرفه‌ای غیردولتی و اعطای نشان ارتقاء ملی فنی و حرفه‌ای به مراکز ممتاز
- توسعه مهارت‌های کارآفرینی: ایجاد و توسعه مراکز آموزشی در خصوص مهارت‌های مدیریتی کسب و کار در بخش‌های راه‌اندازی کسب و کار جدید و بقاء و رشد کسب و کارهای موجود استان؛ حمایت

از توسعه مراکز آموزشی تخصصی مهارت‌های فنی پیشرفته کسب و کار در حوزه‌های مختلف اقتصادی با استفاده از ظرفیتهای بخش خصوصی؛ تدوین دوره‌های آموزشی پیشرفته مدیریت ویژه مدیران بخش خصوصی و دولتی بویژه مدیریت دانش و نوآوری، تحلیل محیط کسب و کار، شناسایی و ارزیابی فرصت‌های سرمایه‌گذاری مولد

✓ اعطای کمک‌های فنی، آموزشی و بازاریابی به صنایع کوچک و خانگی

- **ارائه خدمات فنی:** ایجاد بانک فرصت‌های کسب و کار خانگی روزآمد در بخش‌های مختلف اقتصادی؛ شناسایی و شبکه‌سازی نیروی کار فعال و پیشکسوت به عنوان پشتیبان طرح‌های کوچک اشتغالزا واجد مزیت؛ ایجاد و توسعه شرکت‌های مشاوره، اطلاع‌رسانی خدمات کارآفرینی در حوزه کسب و کار خانگی و روستایی؛ شناسایی و برطرف نمودن موانع قانونی موجود بر سر راه توسعه کسب و کارهای کوچک اشتغالزا؛ توسعه کسب و کارهای کوچک تولیدی در قالب بازارهای صنفی-صنعتی جهت توسعه این طرح‌ها و اتصال آن‌ها به کسب و کارهای متوسط و بزرگ
- **ارائه خدمات آموزشی:** ارتقاء دانش فنی و حرفه‌ای و سطح مهارت برای نیروی کار شاغل در کسب و کارهای کوچک و خانگی؛ تدوین برنامه آموزش فنی و حرفه‌ای کاربردی ویژه مشاغل خرد و خانگی برای بیکاران جویای کار و زنان سرپرست خانوار؛ تدوین و اجرای برنامه آموزشی به منظور تربیت مربیان و تسهیلگران کسب و کار خانگی و روستایی؛ تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی روش‌های ایجاد و توسعه شبکه‌های کسب و کار خانگی.
- **ارائه خدمات بازاریابی:** شبکه‌سازی و یکپارچه‌سازی بنگاه‌های کسب و کار کوچک و ایجاد کنسرسیوم‌های صادراتی با تنوع محصول و تحت برندهای قدرتمند؛ بسترسازی به منظور حضور مؤثر کارآفرینان مشاغل کوچک در نمایشگاه‌های داخلی و خارجی کشورهای مجاور استان با دارا بودن حق فروش؛ حمایت از ایجاد فروشگاه‌های زنجیره‌ای جهت عرضه محصولات خانگی؛ حمایت و تشویق عرضه و فروش محصولات صنایع کوچک و خانگی در فضای مجازی

✓ اعطای کمک‌های اعتباری به صنایع و کسب و کارهای کوچک و خانگی استان

- **اعطای تسهیلات بانکی ارزان قیمت:** کاهش فرایند اداری، روان‌سازی و شفاف‌سازی دریافت تسهیلات طرح‌های کوچک و خانگی؛ حمایت از ایجاد و توسعه صندوق‌های حمایت از کسب و کار خانگی با استفاده از ظرفیت فرشتگان کسب و کار (خیرین).

✓ تامین تسهیلات بانکی برای بنگاه‌های موجود و طرح‌های جدید

- **تداوم سیاست‌ها و اقدامات انجام شده:** تأمین تسهیلات بانکی در چهارچوب بنگاه‌های زودبازده

۳-۶-۳- سیاست‌های فناوری:

✓ ایجاد و تحکیم پارک‌های علمی و فناوری و مراکز رشد در استان

- **بهبود حمایت‌های مالی:** روان‌سازی قوانین و مقررات پرداخت منابع مالی به شرکت‌های فناور در صندوق مهر امام رضا (ع)؛ سهولت دسترسی به منابع مالی استقلال حمایت‌های مالی از پروژه‌های فناورانه در پارک علمی فناوری (عدم تمرکز در معاونت فناوری ریاست جمهوری)
- **توسعه مراکز نوآوری در داخل پارک علمی فناوری و مراکز رشد:** ایجاد و توسعه شرکت‌های اطلاع‌رسانی، مشاوره و خدمات کارآفرینی در حوزه کسب و کار مبتنی بر دانش؛ حمایت از حق انحصاری دانش با به‌کارگیری قانون مالکیت معنوی و تسریع در رسیدگی دعاوی حقوقی در این زمینه از طریق ایجاد شعبه تخصصی قضایی؛ ایجاد و توسعه مراکز نوآوری و یا رشد تخصصی با توجه به مزیت‌های هریک از شهرستان‌های استان (حداقل یک مرکز رشد در هر شهرستان)؛ ایجاد شبکه فرشتگان کسب و کار در حوزه کسب و کارهای دانش بنیان
- **بهبود روابط بین بخشی:** تقویت ارتباطات دانشگاه به عنوان عامل بالادست با پارک علمی و فناوری، تقویت ارتباطات صنعت به عنوان یک عامل پایین دست با پارک علمی و فناوری

✓ سوق دادن تحقیقات کاربردی دانشگاه‌ها در جهت حل مسائل تولید در بخش‌های مختلف اقتصاد

- **بهبود مهارت‌های کارآفرینی در دانشگاه:** تقویت مهارت‌های کارآفرینی اعضا هیات علمی و دانشجویان دانشگاه‌های در تجاری‌سازی دانش؛ اثر بخش نمودن فعالیتهای پژوهشی کاربردی از طریق لحاظ نمودن ایجاد شرکت‌های زایشی مشتق از دانشگاه توسط اعضاء و دانشجویان به عنوان بالاترین امتیاز ارتقاء اعضا هیات علمی؛ توسعه مهارت‌ها و فرهنگ کارآفرینی در کلیه ذینفعان در دانشگاه (اساتید، دانشجویان و کارمندان) به منظور ایجاد یک چشم‌انداز مشترک در توسعه فناوری در استان؛ هدایت اثربخش تحقیقات استان با ایجاد بانک نیازها و مشکلات بنگاههای اقتصادی استان به صورت روزآمد؛
- **ایجاد و توسعه زیرساخت‌های لازم:** ایجاد دفاتر انتقال فناوری در دانشگاه‌ها و مراکز علمی استان؛ تدوین و اجرای برنامه راهبردی مبتنی بر توسعه کارآفرینی دانشگاهی در کلیه مراکز آموزش عالی استان؛ تعیین اهداف کمی در ایجاد شرکت‌های زایشی دانش بنیان در مراکز علمی (به ویژه فنی و مهندسی) استان بر اساس تعداد هیات علمی (هر هیات علمی تمام

وقت ۲ شرکت دانش بنیان در ۵ سال؛ اطلاع رسانی دقیق و مستمر نسبت به حمایت های دولتی جهت انجام طرحهای تحقیقاتی.

✓ حمایت از نوآوری در صنایع و فعالیتهای اقتصادی استان

- **حمایت های انگیزشی:** سهولت دسترسی به منابع مالی توسعه صندوقهای سرمایه گذاری مخاطره پذیری با استفاده از ظرفیت بخش خصوصی؛ ایجاد صندوق سرمایه گذاری حمایت از ریسک پروژه های نوآورانه توسط فرشتگان کسب و کار با استفاده از ظرفیت خیرین کسب و کار ایجاد سازوکار لازم به منظور دسترسی بنگاههای اقتصادی به حمایت های دولتی از تحقیقات؛ تشویق بنگاههای اقتصادی به ایجاد واحد های تحقیق و توسعه؛ حمایت از طرح های تحقیقاتی-کاربردی بخش خصوصی؛ حمایت از سرمایه گذاری مولد در صنایع نوین مبتنی بر فناوری پیشرفته high-tech

- **ایجاد و توسعه زیرساخت های لازم:** ایجاد کارگروه تخصصی در استان جهت ارائه تسهیلات به منظور انتقال فناوری؛ ایجاد فن بازار و زیرساختهای حقوقی لازم به منظور تبادل منابع و تعامل اثر بخش صاحبان اختراع و صاحبان سرمایه؛ انتقال شایسته نتایج تحقیق و توسعه دولت به شرکت های جدید و در حال رشد.

۳-۶-۴- سیاست های فعال بازار کار:

✓ طرح های کوچک اشتغالزا

بر اساس تجارب بسیاری از کشورها طرح های کوچک اشتغالزا می توانند پایه اساسی توسعه اقتصادی و منطقه ای باشند و زمینه را برای بسیج منابع کشور فراهم سازند که نتیجه آن افزایش درآمد و ایجاد اشتغال در سطوح ملی و منطقه ای است. همچنین این طرح ها نقش مهمی در ریشه کنی فقر و کمک به اقشار آسیب پذیر از قبیل جوانان و زنان ایفا می کنند که اغلب در حاشیه جامعه قرار دارند و به شکل دیگر قادر به مشارکت به مفهوم واقعی در توسعه اقتصادی کشور نیستند.

اقدامات اجرایی به منظور اجرای سیاست طرح های کوچک اشتغالزا به شرح زیر است:

- بهبود روند تخصیص تسهیلات به سرمایه گذاران در طرح های کوچک اشتغالزا در سطح استان
- افزایش وامها و سایر تسهیلات مالی از طریق ساده سازی نظام بانکی
- شناسایی و برطرف نمودن موانع قانونی موجود بر سر راه توسعه کسب و کارهای کوچک اشتغالزا در مناطق شهری، روستایی و عشایری

- ارتقاء دانش فنی و حرفه‌ای و سطح مهارت برای نیروی کار شاغل در این‌گونه طرح‌ها از طریق ارائه آموزش‌های کاربردی (دوره‌های آموزشی، کارگاه‌های آموزشی و آموزش ضمن خدمت)
- ارائه امکانات مهندسی، تحقیق و توسعه در این حوزه فعالیتی به منظور بهبود عملکرد این طرح‌ها در بازار کار
- سازماندهی نیروی کار فعال در طرح‌های کوچک اشتغالزا به منظور افزایش سطوح فنی و حرفه‌ای آن‌ها و ارتقاء بهره‌وری و کارایی
- راه‌اندازی خدمات مشاوره کسب و کار برای نیروی انسانی فعال در طرح‌های کوچک، همچنین آموزش و نظارت بر مشاوران به‌ویژه در ارتباط با مشکلات بنگاه‌های کوچک
- توسعه انجمن‌ها و تشکل‌های صنفی برای کارآفرینان در این حوزه
- طراحی شبکه‌های فناوری اطلاعات جدید و تخصصی برای دسترسی بهتر کارآفرینان این حوزه فعالیتی به منابع اطلاعات جدید بین‌المللی
- ارائه مشوق‌های مالی به این‌گونه طرح‌ها از محل منابع مالی در اختیار سازمان‌ها و نهادهای مسئول در زمینه فعالیت‌های اشتغالزا
- تدوین برنامه برای توسعه خوشه‌های صنعتی و سرمایه‌گذاری‌های فراگیر در بخش‌های کوچک و متوسط از سوی سازمان‌ها و ادارات مرتبط با بازار کار
- تأمین تسهیلات لازم برای ایجاد ظرفیت‌های جدید تولیدی برای بنگاه‌های کوچک که در مناطق محروم و با مواد اولیه فعالیت می‌کنند و فراهم نمودن امکان دسترسی به کالاهای واسطه‌ای با هدف اشتغالزایی در مناطق توسعه نیافته
- توسعه کسب و کارهای کوچک تولیدی در قالب بازارهای صنفی _صنعتی، به عنوان رهیافتی جهت توسعه این طرح‌ها و اتصال آن‌ها به صنایع بزرگ
- ارائه استاندارد مشخص و معین در تولیدات مختلف حاصل از این طرح‌ها به منظور بهبود بازار تولیدات آن‌ها و توسعه فعالیت‌های این حوزه
- بسترسازی به‌منظور حضور مؤثر کارآفرینان مشاغل کوچک در نمایشگاه‌های کشورهای مجاور استان با دارا بودن حق فروش

✓ تسهیلات جستجوی شغلی

اطلاع‌رسانی شغلی و کمک به جستجوی شغل از مؤثرترین و پویاترین سیاست‌های فعال بازار کار است مشروط بر آنکه کارفرمایان، کارجویان و سیاستگذاران بتوانند همواره به آخرین اطلاعات بازار کار دسترسی داشته باشند. به عبارتی این سیاست‌ها با تسهیل عملکرد بازار کار به فرایندهای مرتبط شفافیت بیشتری می‌بخشند.

اقدامات اجرایی پیشنهادی در راستای اجرای سیاست تسهیلات جستجوی شغل عبارتند از:

- تهیه نظام اطلاعاتی بازار کار (خصوصی و دولتی) به صورت یکپارچه، منسجم و روزآمد، بر اساس کد رهگیری ورودی و خروجی از جریان بازار کار
- جایگزینی کاربایی‌های خصوصی به جای کاربایی‌های دولتی در راستای کاهش امور تصدی‌گری دولت و واگذاری وظایف نظارتی به واحدهای خدمات اشتغال توسط اداره کار، تعاون و امور اجتماعی با همکاری سازمان خصوصی سازی
- اعطای کمک‌های حمایتی به متقاضیان ایجاد مراکز کاربایی خصوصی در بدو تأسیس و حمایت از این مراکز تا رشد کامل
- ایجاد، توسعه و گسترش مراکز کاربایی خصوصی تخصصی برای ارائه خدمات به گروه‌های خاص و ویژه از قبیل زنان، جوانان و...
- استمرار و گسترش فعالیت مراکز کاربایی خصوصی به‌ویژه در مناطقی که فاقد چنین مراکزی هستند.
- توجه بیشتر به موضوع راهنمایی و مشاوره شغلی در بین مراکز کاربایی خصوصی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی برای کارشناسان این مراکز
- گسترش و توسعه همکاری بین مراکز کاربایی خصوصی با مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای جهت برگزاری دوره‌های آموزشی منطبق با نیاز بازار کار برای کارجویان فاقد مهارت
- ارائه تبلیغات مناسب و مؤثر برای معرفی نحوه فعالیت مراکز کاربایی خصوصی به عموم مخاطبان از طریق رسانه‌های جمعی

✓ طرح‌های آموزشی بیکاران

برنامه‌های آموزشی و بازآموزی عمدتاً سهم عمده‌ای از هزینه‌های صرف شده در جهت اجرای سیاست‌های فعال بازار کار را به خود اختصاص می‌دهند. این آموزش‌ها باعث افزایش مهارت، بهره‌وری، ایجاد اعتماد به نفس و خودباوری در بیکاران می‌شود.

موارد ذیل از جمله اقدامات اجرایی پیشنهادی به‌منظور توسعه آموزش بیکاران است:

- حمایت مالی از بخش غیردولتی، به‌منظور توسعه و گسترش آموزش‌های کسب و کار، کارآفرینی، فنی و حرفه‌ای و علمی _ کاربردی
- تهیه و تدوین استانداردهای آموزشی بر اساس الگوهای معتبر جهانی و نیاز بازار کار، همراه با تکنولوژی و فناوری‌های نوین در حوزه کسب و کار
- تحول در رشته‌های آموزشی و کیفی نمودن آن‌ها با تأکید بر پرورش خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی
- انطباق مستمر مهارت‌ها خصوصاً مهارت‌های دیجیتالی و ارتباطی و سازگاری با تغییرات در سازمان کار

- ایجاد مراکز سنجش مهارت و طبقه‌بندی سطوح مختلف مهارت نیروی کار جهت شناخت کمبودهای فنی و حرفه‌ای منطقه‌ای
- هدایت نیروی کار مازاد به سمت بازآموزی مهارتی و توانمندسازی نیروی انسانی با توجه به نیاز بازار کار و ورود مجدد آنان به چرخه‌ی کار و تولید
- سازماندهی بیکاران جویای کار در قالب واحدهای تعاونی خوداتکا شامل شرکت‌های تعاونی معین، شرکت‌های تعاونی تخصصی، اتحادیه‌ها و فراهم‌سازی زمینه ورود آن‌ها به بخش‌های کلان اقتصادی
- آموزش جوانان مستعد روستایی و برآورد کردن نیازهای فنی و غیر فنی آن‌ها
- تاسیس مراکز آموزش مهارت در دانشگاه‌ها و ارائه خدمات آموزشی مورد نیاز دانشجویان و فارغ التحصیلان آموزش عالی بر اساس استانداردهای سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای
- بهبود طرح کاراد دانشگاه‌ها از طریق اقداماتی چون آشنا ساختن مدیران با اهمیت کارآفرینی، به‌کارگیری افراد خلاق در مراکز کارآفرینی دانشگاه‌ها و فراهم ساختن زمینه‌های مشارکت فعال‌تر دانشجویان و اساتید در این‌گونه طرح‌ها

✓ وام‌های خود اشتغالی

خوداشتغالی و خویش‌فرمایی نوعی اشتغال در بخش غیر مزد بگیری است که فرد شاغل با اتکاء به توان شخصی، ابتکار و خلاقیت خود به کارهای تولیدی، خدماتی و در نتیجه کسب درآمد می‌پردازد. در این نوع اشتغال که در آن فرد مالکیت و مدیریت کسب و کار خود را عهده‌دار می‌باشد، می‌تواند علاوه بر خود برای افراد دیگری نیز ایجاد اشتغال کند. در صورتی که این کسب و کار برای خود مالک/مدیر و یک شاگرد ایجاد شغل نماید، از نوع خود اشتغالی خویش‌فرمایی بوده که به آن تسهیلاتی تحت عنوان وام‌های خود اشتغالی تعلق می‌گیرد. هدف اصلی از پرداخت این تسهیلات شروع یک فعالیت جدید است، به‌طوری که فرد دریافت‌کننده آن بتواند برای خود یک شغل مداوم و پایدار ایجاد نماید. این تسهیلات به کسانی که قصد توسعه فعالیت کنونی خود را دارند، تعلق نمی‌گیرد.

اقدامات اجرایی مرتبط با اعطای وام‌های خوداشتغالی به شرح زیر می‌باشد:

- پرداخت وام خود اشتغالی به طرح‌های زودبازده در روستاها به‌منظور ایجاد مهاجرت معکوس به روستا
- پرداخت وام به افراد تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به‌منظور مستقل شدن این افراد و خروج آنها از پوشش
- اعطای وام‌های خوداشتغالی صندوق مهر امام رضا به جوانان روستایی به‌منظور ایجاد اشتغال در روستاها
- ایجاد بورس ایده به‌منظور داد و ستد ایده‌های نو و پرداخت وام به ایده‌دهندگان
- پرداخت وام خود اشتغالی به دامپروری‌های صنعتی

- اعطای وام‌های خود اشتغالی در حوزه صنایع دستی
- افزایش مبلغ این وام‌ها در جهت ایجاد تحول در طرح‌های خود اشتغالی
- ایجاد ستاد نظارت بر استفاده از وام‌های خود اشتغالی به منظور جلوگیری از کاربرد این وام‌ها در امور دیگر
- طراحی سیستم مناسب جهت شناسایی و ارائه وام به طرح‌هایی که قابلیت کنترل و نظارت داشته باشند.
- ارائه تسهیلات ویژه در حوزه وام‌های خود اشتغالی به تعاونی‌های سازمان یافته از سوی متقاضیان، به منظور کاهش ریسک عدم بازپرداخت وام‌ها
- اختصاص بخشی از اعتبارات و وام‌های خود اشتغالی به زنان سرپرست خانوار به دلیل مشکلات متعددی که این قشر از جامعه دارند.
- تعیین سقف برای اعطای وام‌های خود اشتغالی به متقاضیان بر اساس برآوردی از نرخ بازده فعالیت آن‌ها (با در نظر داشتن این نکته که صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی به صورت موسسه‌ای غیرانتفاعی فعالیت می‌کند).
- حصول اطمینان از وجود بازار برای محصولات تولیدی یا خدماتی متقاضیان، قبل از اعطای وام به فعالیت آن‌ها

✓ یارانه به کارفرمایان برای جذب نیروی کار

از جمله اقدامات اجرایی پیشنهادی جهت اجرای سیاست فوق عبارتند از:

- پرداخت یارانه به کارفرمایان در جهت جذب نیروهای متخصص جوان و در محدوده سنی کمتر از ۲۵ سال
- پرداخت سهم بیمه کارفرما به صورت یارانه جهت جذب نیروی کار جدید در فعالیت‌های دارای اولویت در شهرستان‌ها
- پرداخت یارانه به کارفرمایانی که اقدام به کاهش نیروی کار خارجی و به کارگیری نیروی کار داخلی می‌کنند از طریق: پرداخت حق بیمه کارفرما، پرداخت درصدی از مزایای نیروی کار به کار گرفته شده در طول سال‌های مشخص
- اعطای یارانه به کارفرمایان در جهت توسعه آموزش‌های نیروی کار
- اعطای یارانه در خصوص تسهیلات پرداختی به کارفرمایان کارآفرین در زمینه فعالیت‌های دارای اولویت در شهرستان‌ها (مانند: کاهش نرخ بهره)
- اعطای یارانه به کارفرمایان مناطق محروم بر اساس طرح‌های اولویت‌دار مناطق و در چارچوب حقوق نیروی کار با مدنظر قراردادن سیاست اعطای یارانه پلکانی
- اتخاذ سیاست اعطای یارانه پلکانی (با شیب منفی) به کارفرمایان در خصوص تمامی موارد مذکور در بالا

۳-۶-۵- سیاست‌های منفعل بازار کار

در سیاست‌های منفعل بازار کار به‌طور مستقیم برای بهبود زندگی بیکاران حمایت‌هایی مالی صورت می‌گیرد. این سیاست‌ها موضوع‌هایی همچون حمایت‌های مالی از بیکاران، اصلاح سیستم مقرری بیکاری، معافیت‌های مالیاتی، کاهش مالیات بر دستمزدها و کمک به افراد با دستمزد پایین برای تأمین حداقل زندگی را شامل می‌شوند. از آنجا که این نوع سیاست‌ها نمی‌تواند نظام انگیزشی برای تقاضای نیروی کار ایجاد کنند، وضعیت منفعل را برای بازار کار فراهم می‌کنند؛ اما در عین حال در برخی شرایط دولت‌ها مجبورند برای کاهش فشارهای اجتماعی و اقتصادی، این سیاست‌ها را در بازار کار اجرا کنند. در ادامه به برخی از سیاست‌های منفعل بازار کار اشاره شده است.

✓ یارانه به شاغلان کم درآمد

از جمله اقدامات اجرایی پیشنهادی جهت اجرای سیاست فوق عبارتند از:

- هماهنگی دستگاه‌های متولی پرداخت یارانه به مشاغل کم درآمد: تهیه استراتژی جدید به‌منظور هماهنگی سازمان‌های مختلف پرداخت‌کننده یارانه به گروه‌های کم درآمد و جایگزین نمودن یک سیستم بیمه و خدمات اجتماعی واحد و منظم
- شناسایی افراد دارای مشاغل کم درآمد (جامعه هدف): شناسایی گروه‌های مختلف درآمدی کشور با استفاده از روش‌های ارزیابی فردی و سایر روش‌ها از طریق بانک‌های اطلاعاتی کشور و دیگر امکانات موجود
- یارانه مسکن: این یارانه می‌تواند به شکل‌های مختلف اعطا شود، از جمله:
  ۱. یارانه اجاره بهای واحد مسکونی: از طریق پرداخت مستقیم یارانه به مستاجران کم درآمد و یا پرداخت مستقیم به مالک به‌منظور جبران مابه‌التفاوت اجاره بها از اجاره معمول در منطقه
  ۲. یارانه خرید خانه: این پرداخت‌ها می‌تواند به اشکال مختلفی مانند پرداخت در یک مرحله (یا به‌صورت اقساطی)، پرداخت به‌صورت مقادیر ثابت و یا تابعی از نرخ‌های بهره، پرداخت مستقیم به خانوار، پرداخت به فروشنده واحدهای مسکونی، پرداخت به نهاد وام‌دهنده و غیره صورت گیرد.
- یارانه بیمه: دولت می‌تواند با پرداخت یارانه برای بیمه کردن اقشار کم درآمد باعث توسعه بیمه‌های عمر شود و به نوعی در فرهنگ‌سازی بیمه در کشور مؤثر باشد. در این خصوص می‌توان به گسترش پوشش بیمه اجتماعی از طریق پرداخت بخشی از حق بیمه‌ی گروه‌های هدف به تشخیص وزارت رفاه و تأمین اجتماعی اشاره داشت.

- یارانه بهداشت و درمان: در راستای کاهش پرداخت هزینه‌های خدمات سلامت توسط اقشار کم درآمد، دولت می‌تواند نسبت به افزایش سطح تعهدات سازمان‌های بیمه‌گر در زمینه تعرفه خدمات پزشکی اقدام نماید.

✓ معافیت‌های مالیاتی حقوق و دستمزد

از جمله اقدامات اجرایی پیشنهادی جهت اجرای سیاست فوق عبارتند از:

- افزایش معافیت‌های مالیاتی بخش خصوصی در جهت تقویت بنیه اقتصادی این بخش و گسترش آن
- کاهش ضریب مالیاتی سطوح حقوقی پایین در بخش خصوصی به کمتر از مقدار (۱۰٪) تعیین شده‌ی کنونی، به‌منظور تشویق بخش خصوصی به جذب بیشتر نیروی کار
- کاهش معافیت‌های مالیاتی دستگاه‌های دولتی با بهره‌وری پایین
- واگذاری اختیار تعیین میزان (سطح) درآمد حقوقی مشمول معافیت مالیاتی حقوق و دستمزد به سازمان امور مالیاتی استان‌ها، با نظارت سازمان امور مالیاتی کشور (در حال حاضر ضریب مالیاتی هر سطح حقوقی برای کل کشور یکسان در نظر گرفته می‌شود و توسط سازمان امور مالیاتی کشور تعیین می‌گردد).
- افزایش سطح درآمد مشمول معافیت مالیاتی به‌عنوان سیاستی تشویقی برای صنایع و فعالیتهایی که بتوانند طی چند دوره متوالی بهره‌وری نیروی کار، سرمایه و انرژی خود را افزایش داده و جهت‌گیری به‌سمت صادرات کالا و خدمات داشته باشند.
- توجه به نوع شغل، میزان تحصیلات کارکنان و عمومی یا خصوصی فعالیت، در تعیین سطح معافیت مالیاتی و میزان ضریب مالیاتی

۳-۶-۶- سیاست‌های تنظیم بازار کار:

این دسته از سیاست‌ها که عمدتاً معطوف به شاغلان می‌باشند و به نوعی سیاست‌های ساختاری نیز می‌توانند تلقی شوند، نقش موثری در تثبیت اشتغال، امنیت شغلی، انعطاف‌پذیری و کاهش هزینه مبادله در بازار کار دارند. اجرای سیاست‌های مزبور در برقراری تعادل جریان ورود و خروج نیروی کار در بازار اهمیت دارد. در ادامه برخی از سیاست‌های مرتبط با انعطاف‌پذیری شرایط کاری و اشتغال سالمندان که مربوط به این گروه سیاست‌ها می‌باشند، ارائه شده است.

✓ انعطاف‌پذیری شرایط کاری

- انعطاف‌پذیری سازمانی:

هدف از اجرای این سیاست، حرکت به سمت روش‌های کار متغیر است به نحوی که بتواند کارگران را بین وظایف مختلف، متناسب با تغییرات تقاضای کار جابجا کند. ایجاد تغییراتی مانند تضعیف طبقات شغل، تعلیم کارگران چند مهارتی و ترویج تقویت روبه‌های کاری، توسعه شغل و ترویج کار تیمی از جمله اقدامات جهت ایجاد انعطاف‌پذیری سازمانی محسوب می‌گردند.

• انعطاف‌پذیری پرداخت:

انعطاف‌پذیری پرداخت برای پاسخگویی دستمزدها به تغییرات در بهره‌وری کلی و فردی و در مسیر فشارهای رقابتی ناشی از بازارها اعمال می‌شوند. این سیاست از طریق روش‌هایی مانند عدم تمرکز چانه‌زنی دستمزد در هر دو بخش خصوصی و دولتی، کاهش سطح واقعی حداقل دستمزد، پرداخت مبتنی بر عملکرد و تضعیف ارتباط بین دستمزدها و قیمت‌ها اعمال می‌گردد.

• انعطاف‌پذیری زمان کار:

دلایل مستقیم تغییر ترتیبات زمان کار متفاوتند. در برخی موارد زمان کار منعطف، وسیله‌ای برای کاهش اضافه کاری است. در مواردی امتیازی است که کارگران در قبال پذیرش زمان کار کوتاه‌تر به کارفرمایان می‌دهند و مهم‌تر از همه وسیله‌ای برای افزایش توانمندی بنگاه در پاسخ سریع به تغییرات در تقاضا برای کالاها و خدمات می‌باشد. ترتیبات انعطاف‌پذیری زمان کار به طور عمده عبارتند از: نوبت‌کاری، سالیانه کردن زمان کار، ساعت کار ماهانه، هفتگی و روزانه، کار پاره وقت و غیره.

• انعطاف‌پذیری قراردادهای اشتغال:

یکی از گسترده‌ترین روش‌های افزایش انعطاف‌پذیری در بازار کار، ایجاد تغییرات در تنظیم قراردادهای اشتغال می‌باشد که معمولاً به دو شکل بازگشت به قراردادهای نامعمول اشتغال و خاتمه اشتغال به ابتکار کارفرما قابل اجرا است.

✓ اشتغال سالمندان

اقدامات اجرایی که تاکنون در زمینه اشتغال سالمندان انجام شده است شامل: ایجاد و تقویت تشکلهای غیردولتی بازنشستگان، بسترسازی برای کاریابی و خود اشتغالی، ایجاد فرصت‌های کارآفرینانه و استفاده از فضای مجازی بوده است.

در راستای اشتغال سالمندان و نیز بازنشستگان زود هنگام می‌توان به ارائه اقدامات اجرایی ذیل مبادرت ورزید: (اقدامات اجرایی ذیل با این فرض پیشنهاد شده است که در اهداف شرح خدمات، ایجاد اشتغال برای بازنشستگان و کارآفرینی توسط آنان، مد نظر باشد، در غیر این صورت اقدامات ذیل بایستی تغییر نماید.)

- ایجاد و تقویت تشکل‌های غیر دولتی بازنشستگان جهت شناسایی توانمندی‌های آنان و اجرای طرح‌ها و برنامه‌های آموزشی و اجرایی به منظور تقویت این توانمندی‌ها و بازاریابی به منظور اشتغال بازنشستگان نیازمند به کار
- تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی در جهت تقویت و بروز کردن مهارت‌های بازنشستگان و توسعه مهارت‌ها و صلاحیت‌های شغلی آنان
- یافتن فرصت‌های شغلی مناسب با نیازها و روحیات سالمندان
- معرفی داوطلبان و جویندگان کار به سازمان‌ها و دستگاه‌های نیازمند
- بسترسازی برای کارایی و خود اشتغالی از طریق فروش مهارت‌ها و تجربیات سالمندان به سازمان‌ها و دستگاه‌های خصوصی یا دولتی
- مشارکت سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای در تدوین و اجرای برنامه‌های مهارت آموزی و توانمندسازی ویژه بازنشستگان و سالمندان و به تناسب نیازهای آنان
- مشارکت فعال اداره کار و امور اجتماعی استان در ایجاد و معرفی بسترها و بازارهای شغلی برای این افراد با بهره‌گیری از امکاناتی که در این سازمان وجود دارد.
- تقویت فرصت‌های کارآفرینانه از طریق برقراری کلاس‌هایی همراه با مشارکت آموزش فنی و حرفه‌ای، برای جوانان علاقمند به فراگیری مشاغل مختلف و آموزش آن‌ها توسط سالمندان با تجربه
- برنامه‌های آموزشی به منظور افزایش توانمندی و آماده‌سازی سالمندان برای انطباق مؤثر و مفید با مسائل پس از بازنشستگی از طریق مهارت آموزی و ارتقای توانمندی، با استفاده از آموزش مهارت‌های رایانه‌ای و مهارت‌های خاص شغلی و خود اشتغالی
- آموزش مهارت‌ها با توجه به تناسب تحصیلات و شغل سالمندان و با رویکرد خود اشتغالی
- تقویت کارآفرینی فردی و سازمانی با استفاده از ایجاد و خلق موقعیت‌های جدید و تأکید بر کارآفرینی فردی با استفاده از راهنمایی و مشاوره برای تهیه چگونگی یک طرح تجاری، به صورت عملی
- بررسی و اصلاح طرح‌های تأمین اجتماعی در مقابله با گذرگاه‌های خروج سالمندان از بازار کار

۳-۷- شناسایی نیازهای تخصصی و مهارتی بازار کار و آرایه سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های آموزشی مناسب جهت تأمین نیازهای بازار کار

منابع انسانی با کیفیت و دانش مدار، مهمترین منبع هر کشور است. کشورهای پیشرو با درک این حقیقت، به منظور تحقق اهداف خود تلاش وصف‌ناپذیری جهت به کارگیری بهینه این منبع کلیدی در حوزه‌های گوناگون مبذول داشته‌اند. امروزه قدرت کشورها بر اساس سرمایه انسانی خلاق و کارآمد سنجیده می‌شود، بنابراین کشورها باید بهترین برنامه‌ریزی را برای بهترین سرمایه خود داشته باشند. در تدوین برنامه

پنجم توسعه کشور، بحث برنامه‌ریزی منابع انسانی برای تحقق اهداف سند چشم‌انداز ملی مطرح شده است و مطالعات مختلفی نیز در این زمینه صورت گرفته است. اما توجه به نیازهای تخصصی و مهارتی بازار کار هر استان متفاوت از دیگر استان‌ها بوده و به لحاظ مزیت‌های نسبی، زیرساخت‌ها، منابع، فرهنگ، و ...، هر استان نیازهای مختلفی را مطالبه می‌کند. منابع انسانی، با ارزش‌ترین سرمایه هر کشور محسوب شده و محور توسعه به شمار می‌آید. از این‌رو، برای تحقق رشد و توسعه کشور (و استان) نیاز به برنامه‌ریزی دقیق برای این سرمایه ارزشمند وجود دارد. توجه خاص و جهت‌گیری‌های آموزشی برای تربیت نیروی انسانی متخصص متناسب با نیاز بازار کار، از اهمیت خاصی برخوردار بوده و بنابراین باید نگاه جامع و تحلیلی به فرصت‌ها و تهدیدهای آینده با تمرکز بر عامل انسانی صورت گیرد و برنامه‌ریزی جامعی به عمل آید. لذا لازم است در برنامه‌ریزی منابع انسانی در برنامه پنجم توسعه کشور، تحلیل‌هایی در مورد آینده صورت گیرد و شرایط احتمالی آتی در برنامه لحاظ گردد.

✓ شناسایی نیازهای تخصصی و مهارتی بازار کار

ایجادستاد مرکزی در کارگروه سرمایه‌گذاری و اشتغال به منظور سیاست‌گذاری و یکپارچه سازی آموزشها در جهت توسعه مهارت‌ها و قابلیت‌های کارآفرینی در بخش‌های مختلف اقتصادی در استان با محوریت سازمان ملی مهارت (استانی) به منظور سیاست‌گذاری، هدایت، اعتبار بخشی و نظارت بر آموزشهای مهارتی.

✓ اقدامات اجرایی و جهت‌گیری‌های آموزشی مناسب جهت تأمین نیازهای بازار کار

- بومی‌سازی رشته‌هایی نظیر دامپروری، کشاورزی و صنایع و نیز فراهم نمودن تجهیزات و امکانات آموزشی مورد نیاز هر شهر به منظور تحقق شغل برای جوانان
- انجام تغییرات و نوآوری در رشته‌های تحصیلی دانشگاهی در جهت افزایش امکان پاسخگویی آنها به تغییرات محیطی بازار کار
- تهیه برنامه‌های متنوع آموزشی در بخش‌های کشاورزی و گردشگری برای شهرستان‌های مختلف استان، جهت بالا بردن کارایی و منطقه‌ای شدن آموزش‌های مورد نظر
- ایجاد ضوابط قانونی برای جذب فارغ‌التحصیلان در فعالیتهایی که رشد پایینی در جذب نیروی متخصص و ماهر داشته‌اند (از جمله بخش‌های هتلداری و رستوران، کشاورزی، تعمیرات و نگهداری، گردشگری و..)
- توسعه‌ی دروس عملی و آزمایشگاهی در دانشگاه‌ها

- نیازسنجی آموزشی - مهارتی بازار کار و گسترش برنامه‌هایی در جهت تعامل بیشتر دانشگاه‌ها و بخش‌های اقتصادی
- تکمیل آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با آموزش مهارت‌های کسب و کار
- کمک به بخش خصوصی برای ارائه آموزش‌های مهارتی درون سازمانی
- بررسی و تدوین استانداردهای نظام آموزش‌های مهارتی نیروی کار
- حمایت از نهضت نرم‌افزاری در توسعه و استقرار چرخه آموزش مهارتی استان و اجرای طرح آموزش فنی و حرفه‌ای از راه دور

۳-۱- تعیین نقش و وظایف هر یک از دستگاه‌های ذیربط در اجرای سیاست‌ها و تحقق اهداف توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در فعالیتهای ذیل هر بخش اقتصادی در استان

با توجه به سیاستها و اقدامات اجرایی ارائه شده در بخشهای قبلی، در جدولی که در ادامه ارائه شده، نقش و جایگاه دستگاه‌های مختلف اجرایی استان خراسان رضوی در اجرای سیاستها و تحقق اهداف توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری مشخص و تعیین شده است.

مشاور استانی با بررسی فضای کسب و کار استان و همچنین اسناد بالادست نظیر بر نامه پنجم توسعه ، سند آمایش استان ، برنامه های وزارت تعاون ورفاه کار در زمینه توسعه اشتغال و سرمایه گذاری ومصاحبه اکتشافی با صاحب نظران استانی ، مشاور استانی سیاست‌های اقدامات اجرایی ناظر بر بهبود محیط کسب و کار، سیاست های انگیزشی و سیاست های فناوری به منظور توسعه اشتغال و سرمایه گذاری در استان خراسان رضوی را بطور کلی در پنج دسته برنامه عملیاتی ارائه داده است که بطور خلاصه این برنامه ها (جدول ذیل) عبارتند از :

الف . ایجاد زمینه وقابلیتهای لازم در خصوص توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری از طریق :

- شناسایی مستمر فرصتهای جدید در طول بر نامه پنجم
  - توسعه دانش ومهارت کسب وکار وکارآفرینی جهت بهره برداری از فرصتها
  - توسعه فرهنگ کار،تولید وکارآفرینی
- ب- سهولت انجام کسب و کار جدید و توسعه کسب و کار موجود
- ج- جلوگیری از فعالیتهای غیر مولد (رانت جویی ، فساد)
- د- پاداش موثر به فعالیتهای مولد، مبتنی بر فناوری و دانش بنیان
- ن- حمایت از کسب و کارهای موجود و سر پا نگه داشتن برنده‌ها به منظور صیانت از کسب و کار های

موجود

جدول تعیین نقش و وظایف هر یک از دستگاههای ذیربط در اجرای سیاست های و تحقق اهداف توسعه اشتغال و سرمایه گذاری در استان - شماره ۲۰ - جدول شماره ۲۰ -

زمان مورد نظر برای اقدام تعیین شده	سازمان همکار	سازمان اصلی (مجری)	برنامه	سیاست
سال اول برنامه		اداره کل اقتصاددواری	استفاده از تشکیل پرونده مالیاتی به صورت الکترونیکی برای تسهیل پرداخت مالیات و همچنین تسهیل مقررات فرآیندهای اداری پرداخت از طریق ایجاد میز وینجره واحد کسب و کار	تسهیل شیوه دریافت مالیات
سال اول برنامه			پیشنهاد کاهش تعداد و نوع مالیاتها و تصحیح مالیاتها	
سال اول برنامه			پیشنهادادغام مالیات با حق بیمه تامین اجتماعی	
سال اول برنامه			توزیع نرم افزارهای رایگان جهت محاسبه مالیات بر ارزش افزوده	
سال اول برنامه			ایجاد پنجره واحد جهت فعالتهای گمرکی	✓ تسهیل تشریفات گمرکی
سال اول برنامه			تشکیل پرونده الکترونیکی بررسی اسناد تجاری	در فرآیند تجارت فرامرزی از طریق کاهش زمان و اقدامات مورد نیاز اداری
در طول برنامه			استفاده از سیاست ارزیابی ریسک در خصوص بازرسی	✓ افزایش توان رقابتی و گسترش تجارت
در طول برنامه		اداره کل اقتصاددواری	پیمان سپاری امور بازرسی قبل از حمل و مدیریت گمرکی به بخش خصوصی	تجارت بینگانهایی اقتصادی با تسهیل امکانات لجستیک و تدارکات تجاری
سال اول برنامه			مدیران نمودن عملیات گمرکی ، از جمله اجرای یک سیستم مدیریت ریسک و بهبود در اتوماسیون تجارت خارجی با استفاده از دستگاههای XRAY	شامل شبکه حمل و نقل، انبارداری، فناوری اطلاعات و ارتباطات، و ...
در طول برنامه			کاهش تعداد اسناد تجاری مورد نیاز و بهبود مدیریت مرزهای مشترک	
در طول برنامه			آموزش مداوم نیروی انسانی و متخصص و مأموران گمرکی	
در طول برنامه			کاهش تعداد اسناد تجاری مورد نیاز و بهبود مدیریت مرزهای مشترک	
در طول برنامه			پیشنهاد تخصصی شدن گمرکات استان خراسان رضوی	
در طول برنامه		اداره کل اقتصاددواری	گسترش پوشش خدمات بیمه ای چبران خسارات	کاهش هزینه های امنیتی بینگانهایی اقتصادی
سال اول برنامه			حذف موانع حقوقی برای به اشتراک گذاری اطلاعات اعتباری و راهاندازی نظام اعتبار سنجی که اطلاعات اعتباری افراد را به طور مستند در یک شبکه واحد ثبت کند تا در صورت تخلفهای مکرر افراد، این سیستم آنها را نامعتبر معرفی کرده و بازرگانان را از مبادله با آنها برحذر دارد که موجب افزایش اطمینان و دسترسی بیشتر به اعتبارات می گردد	
در طول برنامه		دادگستری خراسان رضوی	قراردادها پیشنهادات برقراری امنیت بیشتر در استان و کاهش جرایم : ✓ پی گیری جهت صدور کارت ملی الکترونیکی ✓ نظاممند کردن اطلاع رسانی قضایی ✓ بروز کردن مجازاتها ✓ تجهیز محاکم به امکانات نوین ✓ تهیه دستور العمل های لازم در رسیدگی به امور خاص نظیر حقوق مالکیت فکری ✓ توجه به داده های جرم شناسی	

زمان مورد نظر برای اقدام تعیین شده	سازمان همکار	سازمان اصلی (مجری)	برنامه	سیاست
سال اول برنامه		سازمان برق منطقه ای سازمان آب منطقه ای شرکت توسعه ارتباطات رادیویی شرکت گاز منطقه ای	ایجاد میز وینچره الکترونیکی واحد کسب و کار	کاهش زمان و تعداد مراحل ارائه خدمات زیر ساختی
سال اول برنامه		کلیه دستگاههای اجرایی	ایجاد میز وینچره الکترونیکی واحد کسب و کار	کاهش زمان لازم برای دریافت مجوزها ی لازم جهت انجام فعالیتهای اقتصادی
در طول برنامه		اداره تعاون کار و رفاه اجتماعی	اعطاف پذیری قراردادهای نیروی کار	تسهیل قوانین ومقررات کار

جدول شماره ۲۱- جدول تعیین نقش و وظایف هر یک از دستگاه‌های ذیربط در اجرای سیاست‌ها و تحقق اهداف توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در استان

نوع اقدام	زمان مورد نظر برای اقدام تعیین شده	دستگاه همکار	دستگاه مسئول	اهداف مورد نظر	اقدامات اجرایی	ردیف
طرح‌های کوچک اشتغالزایی						
تدوین دستورالعمل اجرایی	۶ ماهه اول سال اول برنامه	موسسات و نهادهای مالی و اعتباری			بهبود روند تخصیص تسهیلات به سرمایه‌گذاران در طرح‌های کوچک اشتغالزایی	۱
تدوین دستورالعمل اجرایی	۶ ماهه دوم سال اول برنامه	موسسات و نهادهای مالی و اعتباری			ساده‌سازی نظام بانکی با هدف افزایش وام‌ها و سایر تسهیلات مالی	۲
تدوین دستورالعمل اجرایی و استاندارد‌سازی	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	سازمان صنعت و معدن و تجارت			شناسایی و برطرف نمودن موانع قانونی موجود بر سر راه توسعه کسب و کارهای کوچک اشتغالزایی در مناطق شهری، روستایی و عشایری	۳
خدمات آموزشی-تخصصی	طی دوران برنامه	سازمان فنی و حرفه‌ای		بهبود کارکرد بازار کار (جذب نیروی کار مازاد که ناشی از فعالیت‌های تخصصی‌سازی است، تقویت مردم‌سالاری و جامعه مدنی و تشویق کارآفرینان به مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور)	ارائه آموزش‌های کاربردی (دوره‌های آموزشی، کارگاه‌های آموزشی و آموزش ضمن خدمت)	۴
اقدام اجرایی و تدوین دستورالعمل اجرایی	طی دوران برنامه	سازمان صنعت و معدن و تجارت	اداره کار و امور اجتماعی		راه‌اندازی خدمات مشاوره کسب و کار برای نیروی انسانی فعال در طرح‌های کوچک توسعه انجمن‌ها و تشکل‌های صنفی برای کارآفرینان در این حوزه	۵
اقدام اجرایی - مهندسی	طی دوران برنامه	شرکت مخابرات			طراحی شبکه‌های فناوری اطلاعات جدید و تخصصی برای دسترسی بهتر به منابع اطلاعات جدید بین‌المللی	۶
اقدام اجرایی	طی دوران برنامه	سازمان صنعت و معدن و تجارت			توسعه کسب و کارهای کوچک تولیدی در قالب بازارهای صنفی - صنعتی	۸
استاندارد‌سازی	دو سال اول برنامه	سازمان صنعت و معدن و تجارت			ارائه استاندارد مشخص و معین در تولیدات مختلف حاصل از این طرح‌ها	۹
اعطای تسهیلات و بسترسازی	طی دوران برنامه	سازمان صنعت و معدن و تجارت			بسترسازی به منظور حضور مؤثر کارآفرینان مشاغل کوچک در نمایشگاه‌های کشورهای مجاور استان با دارا بودن حق فروش	۱۰
تسهیلات جستجوی شغلی						
تدوین دستورالعمل اجرایی	پایان برنامه پنجم توسعه	دارایی - علوم، تحقیقات و فناوری - بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - آموزش و پرورش - بانک - بیمه - صندوق تأمین اجتماعی و نیروی انتظامی	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی		ساماندهی نظام اطلاعاتی بازار کار و برابری فرصت‌های کار برای همگان	۱۱
اقدام اجرایی	پایان برنامه پنجم توسعه	سازمان خصوصی سازی	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی		کاهش امور تصدی‌گری دولت و واگذاری وظایف نظارتی بازار کار به واحدهای خدمات اشتغال	۱۲
اعطای تسهیلات	سال دوم برنامه	سازمان خصوصی سازی	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی		اعطای کمک‌های حمایتی به متقاضیان ایجاد مراکز کارایی خصوصی در بدو تأسیس و حمایت از این مراکز تا رشد کامل	۱۳

۱۴	ایجاد توسعه و گسترش مراکز کارایی خصوصی تخصصی برای ارائه خدمات به گروه‌های خاص و ویژه از قبیل زنان، جوانان و...	اشغال	سازمان خصوصی سازی	پایان برنامه پنجم توسعه	اقدام اجرایی
	استمرار و گسترش فعالیت مراکز کارایی خصوصی به‌ویژه در مناطقی از استان که فاقد چنین مراکزی هستند.				
۱۵	توجه بیشتر به موضوع راهنمایی و مشاوره شغلی در بین مراکز کارایی خصوصی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی برای کارشناسان این مراکز	اشغال	سازمان خصوصی سازی	پایان برنامه پنجم توسعه	اقدام اجرایی
	گسترش و توسعه همکاری بین مراکز کارایی خصوصی با مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای جهت برگزاری دوره‌های آموزشی منطبق با نیاز بازار کار برای کار جوانان فاقد مهارت				
۱۶	ارائه تبلیغات مناسب و مؤثر برای معرفی نحوه فعالیت مراکز کارایی خصوصی به عموم مخاطبان از طریق رسانه‌های جمعی	اشغال	سازمان خصوصی سازی	پایان برنامه پنجم توسعه	اقدام اجرایی
	گسترش و توسعه همکاری بین مراکز کارایی خصوصی با مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای جهت برگزاری دوره‌های آموزشی منطبق با نیاز بازار کار برای کار جوانان فاقد مهارت				
۱۷	ارائه تبلیغات مناسب و مؤثر برای معرفی نحوه فعالیت مراکز کارایی خصوصی به عموم مخاطبان از طریق رسانه‌های جمعی	اشغال	سازمان خصوصی سازی	پایان برنامه پنجم توسعه	اقدام اجرایی
	گسترش و توسعه همکاری بین مراکز کارایی خصوصی با مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای جهت برگزاری دوره‌های آموزشی منطبق با نیاز بازار کار برای کار جوانان فاقد مهارت				
۱۸	ارائه تبلیغات مناسب و مؤثر برای معرفی نحوه فعالیت مراکز کارایی خصوصی به عموم مخاطبان از طریق رسانه‌های جمعی	اشغال	سازمان خصوصی سازی	پایان برنامه پنجم توسعه	اقدام اجرایی
	گسترش و توسعه همکاری بین مراکز کارایی خصوصی با مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای جهت برگزاری دوره‌های آموزشی منطبق با نیاز بازار کار برای کار جوانان فاقد مهارت				
طرح آموزش بیکاران					
۱۹	حمایت مالی از بخش غیردولتی، به‌منظور توسعه و گسترش آموزش‌های کسب و کار، کارآفرینی، فنی و حرفه‌ای و علمی - کاربردی	بهره گیری از امکانات بخش غیردولتی در زمینه آموزش	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	اعطای تسهیلات
	تهیه و تدوین استانداردهای آموزشی بر اساس الگوهای معتبر جهانی و نیاز بازار کار، همراه با تکنولوژی و فناوری‌های نوین در حوزه کسب و کار				
۲۰	تحول در رشته‌های آموزشی و کپی نمودن آن‌ها با تأکید بر پرورش خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی	بهره گیری از امکانات بخش غیردولتی در زمینه آموزش	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	اقدام اجرایی و تدوین دستورالعمل اجرایی
	تهیه و تدوین استانداردهای آموزشی بر اساس الگوهای معتبر جهانی و نیاز بازار کار، همراه با تکنولوژی و فناوری‌های نوین در حوزه کسب و کار				
۲۱	تحول در رشته‌های آموزشی و کپی نمودن آن‌ها با تأکید بر پرورش خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی	بهره گیری از امکانات بخش غیردولتی در زمینه آموزش	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	اقدام اجرایی و تدوین دستورالعمل اجرایی
	تهیه و تدوین استانداردهای آموزشی بر اساس الگوهای معتبر جهانی و نیاز بازار کار، همراه با تکنولوژی و فناوری‌های نوین در حوزه کسب و کار				
۲۲	آموزش و توانمندسازی جوانان مستعد روستایی و برآورد کردن نیازهای فنی و غیر فنی آن‌ها	ار تقای کیفیت آموزش	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	اقدام اجرایی و تدوین دستورالعمل اجرایی
	آموزش و توانمندسازی جوانان مستعد روستایی و برآورد کردن نیازهای فنی و غیر فنی آن‌ها				
۲۳	هدایت نیروی کار مازاد به سمت بازارآموزی مهارتی و توانمندسازی نیروی انسانی با توجه به نیاز بازار کار و ورود مجدد آنان به چرخه‌ی کار و تولید	ار تقای کیفیت آموزش	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	اقدام اجرایی و تدوین دستورالعمل اجرایی
	هدایت نیروی کار مازاد به سمت بازارآموزی مهارتی و توانمندسازی نیروی انسانی با توجه به نیاز بازار کار و ورود مجدد آنان به چرخه‌ی کار و تولید				
۲۴	سازماندهی بیکاران جوانان کار در قالب واحدهای تعاونی خوداشتاکا شامل شرکت‌های تعاونی معین، شرکت‌های تعاونی تخصصی، اتحادیه‌ها و فراهم‌سازی زمینه ورود آن‌ها به بخش‌های کلان اقتصادی	ایجاد بستر مناسب جهت آموزش بیکاران	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	اقدام اجرایی و تدوین دستورالعمل اجرایی
	سازماندهی بیکاران جوانان کار در قالب واحدهای تعاونی خوداشتاکا شامل شرکت‌های تعاونی معین، شرکت‌های تعاونی تخصصی، اتحادیه‌ها و فراهم‌سازی زمینه ورود آن‌ها به بخش‌های کلان اقتصادی				
۲۵	ایجاد مراکز سنجش مهارت و طبقه‌بندی سطوح مختلف مهارت نیروی کار جهت شناخت کمبودهای فنی و حرفه‌ای منطقه‌ای	ایجاد بستر مناسب جهت آموزش بیکاران	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	اقدام اجرایی و تدوین دستورالعمل اجرایی
	ایجاد مراکز سنجش مهارت و طبقه‌بندی سطوح مختلف مهارت نیروی کار جهت شناخت کمبودهای فنی و حرفه‌ای منطقه‌ای				

۲۶	اقدام اجرایی	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	سازمان ملی مهارت و فناوری و فناوری اطلاعات	سازمان ملی مهارت و فناوری و فناوری اطلاعات	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	تاسیس مراکز آموزش مهارت در دانشگاهها و ارائه خدمات آموزشی مورد نیاز دانشجویان و فارغ التحصیلان آموزش عالی بر اساس استانداردهای سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای	۲۶
۲۷	تدوین برنامه	۶ ماهه اول سال اول برنامه	سازمان ملی مهارت و فناوری و فناوری اطلاعات	سازمان ملی مهارت و فناوری و فناوری اطلاعات	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	تدوین برنامه آموزش فنی و حرفه‌ای کاربردی ویژه مشاغل خرد و خانگی برای بیکاران جویای کار	۲۷
۲۸	تدوین برنامه	۶ ماهه اول سال اول برنامه	سازمان ملی مهارت و فناوری و فناوری اطلاعات	سازمان ملی مهارت و فناوری و فناوری اطلاعات	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	تدوین برنامه توسعه کار از راه دور در مشاغل غیردولتی در قالب برگزاری آموزش دوره‌های مهارتی برای بیکاران	۲۸
۲۹	اعطای تسهیلات	۶ ماهه اول سال دوم برنامه	سازمان ملی مهارت و فناوری و فناوری اطلاعات	سازمان ملی مهارت و فناوری و فناوری اطلاعات	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	برداشت بخشی از هزینه‌های آموزش‌های مهارتی برای بیکاران	۲۹
وام‌های خود اشتغالی								
۳۰	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهر امام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهر امام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	برداشت وام‌های خود اشتغالی (ایجاد اشتغال در روستاها به منظور ایجاد مهاجرت معکوس به روستا)	۳۰
۳۱	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد، بهزیستی	کمیته امداد و بهزیستی	برداشت وام‌های خود اشتغالی (مستقل نمودن افراد تحت پوشش کمیته امداد)	۳۱
۳۲	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	صندوق مهر امام رضا	صندوق مهر امام رضا	اعطای وام‌های خود اشتغالی صندوق مهر امام رضا به جوانان روستایی به منظور ایجاد اشتغال در روستاها	۳۲
۳۳	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	وزارت رفاه، کار و امور اجتماعی	وزارت رفاه، کار و امور اجتماعی	ایجاد بورس ایده به منظور داد و ستد ایده‌های نو و برداشت وام به ایده‌دهندگان	۳۳
۳۴	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهر امام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهر امام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	برداشت وام خود اشتغالی به دامپروری‌های صنعتی	۳۴
۳۵	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهر امام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهر امام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	اعطای وام‌های خود اشتغالی در حوزه صنایع دستی	۳۵

۳۶	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهرام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	پرداخت وامهای خود اشتغالی (افزایش اشتغال)	افزایش مبلغ این وامها در جهت ایجاد تحول در طرحهای خود اشتغالی	
۳۷	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	وزارت رفاه، کار و امور اجتماعی	پرداخت وامهای خود اشتغالی (صرف وامهای خود اشتغالی در موارد مورد نظر)	ایجاد سناد نظارت بر استفاده از وامهای خود اشتغالی بمنظور جلوگیری از کاربرد این وامها در امور دیگر	
۳۸	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	وزارت رفاه، کار و امور اجتماعی	پرداخت وامهای خود اشتغالی (کنترل و نظارت طرحهای اجرایی)	طراحی سیستم مناسب جهت شناسایی و ارائه وام به طرحهایی که قابلیت کنترل و نظارت داشته باشند.	
۳۹	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهرام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	پرداخت وامهای خود اشتغالی (کاهش ریسک عدم بازپرداخت وامهای خود اشتغالی)	ارائه تسهیلات ویژه در حوزه وامهای خود اشتغالی به تعاونیهای سازمان یافته از سوی متقاضیان، بمنظور کاهش ریسک عدم بازپرداخت وامها	
۴۰	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهرام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	پرداخت وامهای خود اشتغالی (ایجاد اشتغال برای زنان سرپرست خانوار)	اختصاص بخشی از اعتبارات و وامهای خود اشتغالی به زنان سرپرست خانوار به دلیل مشکلات متعددی که این قشر از جامعه دارند.	
۴۱	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	وزارت رفاه، کار و امور اجتماعی	پرداخت وامهای خود اشتغالی (اعطای وام خود اشتغالی به طرحهای با بازده بالایی)	تعیین سقف برای اعطای وامهای خود اشتغالی به متقاضیان بر اساس برآوردی از نرخ بازده فعالیت آنها (با در نظر داشتن این نکته که صندوق حمایت از فرصتهای شغلی به صورت موسسه‌ای غیرانتفاعی فعالیت می کند)	
۴۲	حمایتی	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد، بهزیستی، صندوق مهرام رضا، صندوق حمایت از فرصتهای شغلی	پرداخت وام به فعالیتهای تولیدی دارای بازار (اعطای وام به طرحهای خود اشتغالی)	حصول اطمینان از وجود بازار برای محصولات تولیدی یا خدماتی متقاضیان، قبل از اعطای وام به فعالیت آنها	
پارانه به کارفرمایان برای جذب نیروی کار							
۴۳	اقدام اجرایی - تسهیلات	دوران برنامه پنجم	سازمان اقتصاد و دارایی - بانکهای استان	سازمان تعاون کار و رفاه اجتماعی	استفاده از نیروهای جوان و تحصیلکرده در واحدهای اقتصادی استان	پرداخت پارانه به کارفرمایان در جهت جذب نیروهای متخصص جوان و در محدوده سنی کمتر از ۲۵ سال	
۴۴	اقدام اجرایی - تدوین دستور العمل اجرایی	دوران برنامه پنجم	سازمان تعاون کار و رفاه اجتماعی	سازمان تعاون کار و رفاه اجتماعی	تحریک تقاضای نیروی کار - استفاده از پتانسیل های شهرستانها بر اساس مزیت‌های نسبی آنها	پرداخت سهم بیمه کارفرما به صورت پارانه جهت جذب نیروی کار جدید در فعالیتهای دارای اولویت در شهرستانها	

سیاست‌گذاری - تدوین برنامه - تصویب	دوران برنامه پنجم		سازمان تعاون - کار و رفاه اجتماعی	ایجاد فرصت‌های شغلی جدید - استفاده و بکارگیری نیروهای داخلی کشور بجای نیروهای خارجی - ساماندهی مشاغل	پروانه به کارفرمایی که اقدام به کاهش نیروی کار خارجی و به کارگیری نیروی داخلی می‌کنند از طریق: پرداخت حق بیمه کارفرما، پرداخت درصدی از مزایای نیروی کار به کار گرفته شده در طول سال‌های مشخص	۴۵
تدوین برنامه - تصویب - اقدام اجرایی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	آموزش عالی (دانشگاه‌ها)	سازمان تعاون - کار و رفاه اجتماعی	افزایش سطح تخصص و مهارت نیروی کار - افزایش سطح کیفی نیروی کار	اعطای یارانه به کارفرمایان در جهت توسعه آموزش‌های نیروی کار	۴۶
تدوین برنامه - تصویب - اقدام اجرایی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	سازمان اقتصاد و دارایی - بانک‌های استان	سازمان تعاون - کار و رفاه اجتماعی	استفاده از پتانسیل های شهرستانها بر اساس مزیت‌های نسبی آنها - ارتقاء سطح کیفی کالاها و خدمات ارائه شده در استان بر اساس ایده و نوآوری های جدید	اعطای یارانه در خصوص تسهیلات پرداختی به کارفرمایان کارآفرین در زمینه فعالیت‌های دارای اولویت در شهرستان‌ها (مانند: کاهش نرخ بهره)	۴۷
تدوین برنامه - تصویب - اقدام اجرایی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	سازمان اقتصاد و دارایی - بانک‌های استان	سازمان تعاون - کار و رفاه اجتماعی	جلوگیری از مهاجرت - افزایش اشتغال در مناطق محروم - کاهش فقر	اعطای یارانه به کارفرمایان مناطق محروم بر اساس طرح‌های اولویت‌دار مناطق و در چارچوب حقوق نیروی کار با مدنظر فرار دادن سیاست اعطای یارانه پلکانی	۴۸
تدوین برنامه - تصویب - اقدام اجرایی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	سازمان اقتصاد و دارایی - بانک‌های استان	سازمان تعاون - کار و رفاه اجتماعی	تحریک تقاضای نیروی کار	اتخاذ سیاست اعطای یارانه پلکانی (با شیب منفی) به کارفرمایان در خصوص تمامی موارد مذکور در بالا	۴۹
یارانه به شاغلان کم درآمد						
حمایتی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	هیات دولت	ساماندهی در پرداخت یارانه	همانگی سازمان‌های مختلف پرداخت‌کننده یارانه به گروه‌های کم درآمد	۵۰
حمایتی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	تأمین اجتماعی	ساماندهی در پرداخت یارانه	جایگزین نمودن یک سیستم بیمه و خدمات اجتماعی واحد و منظم	۵۱
حمایتی - اعطای تسهیلات	سالهای اول برنامه پنجم	-	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت رفاه، کار و امور اجتماعی	ساماندهی در پرداخت یارانه	شناسایی افراد دارای مشاغل کم درآمد (جامعه هدف)	۵۲
حمایتی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	تأمین اجتماعی	توسعه سطح پوشش خدمات بیمه	پرداخت یارانه برای بیمه کردن اقشار کم درآمد از طریق پرداخت بخشی از حق بیمه‌ی گروه‌های هدف (یارانه بیمه)	۵۳
حمایتی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	بیمه خدمات درمانی	افزایش سطح پوشش خدمات بهداشتی و درمانی	افزایش سطح تعهدات سازمان‌های بیمه‌گر در زمینه تعرفه خدمات پزشکی برای گروه‌های کم درآمد (یارانه بهداشت و درمان)	۵۴
حمایتی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد - بهزیستی	کمک به تأمین مسکن شاغلان کم درآمد	پرداخت مستقیم یارانه به مستأجران کم درآمد (یارانه اجاره بهای واحد مسکونی)	۵۵
حمایتی - اعطای تسهیلات	دوران برنامه پنجم	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	کمیته امداد - بهزیستی	کمک به تأمین مسکن شاغلان کم درآمد	پرداخت مستقیم به مالک به‌منظور جبران مابه‌التفاوت اجاره بها از اجاره معمول در منطقه (یارانه اجاره بهای واحد مسکونی)	۵۶

۵۷	پرداخت یارانه خرید خانه به اشکال مختلف مانند پرداخت در یک مرحله (با به صورت اقساطی)، پرداخت به صورت مقادیر ثابت و یا تالیفی از ترخ‌های بهره، پرداخت مستقیم به خانوار، پرداخت به فرورونده واحدهای مسکونی، پرداخت به نهاد وام دهنده و ...	کمک به تامین مسکن شاغلان کم درآمد	کمیته امداد- بهزیستی	تمامی دستگاههای زیرمجموعه وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی	دوران برنامه پنجم	حمایتی - اعطای تسهیلات
معافیت‌های مالیاتی حقوق و دستمزد						
۵۸	افزایش معافیت‌های مالیاتی بخش خصوصی	تقویت بنیه اقتصادی بخش خصوصی و گسترش آن	سازمان امور مالیاتی	سازمان صنعت و معدن و تجارت، جهاد کشاورزی	سال دوم برنامه	اقدام اجرایی
۵۹	کاهش ضریب مالیاتی سطوح حقوقی پایین در بخش خصوصی به کمتر از مقدار (۱۰٪) تعیین شده‌ی کنونی	با هدف تشویق بخش خصوصی به جذب بیشتر نیروی کار	سازمان امور مالیاتی	سازمان صنعت و معدن و تجارت، جهاد کشاورزی	سال دوم برنامه	تصویب و اجرا
۶۰	کاهش معافیت‌های مالیاتی دستگاه‌های دولتی با بهره‌وری پایین	تقویت بنیه اقتصادی بخش خصوصی	سازمان امور مالیاتی	سازمان صنعت و معدن و تجارت، جهاد کشاورزی	بطور مستمر طی برنامه	تصویب و اجرا
۶۱	واگذاری اختیار تعیین میزان (سطح) درآمد حقوقی مشمول معافیت مالیاتی حقوق و دستمزد به سازمان امور مالیاتی استان‌ها، با نظارت سازمان امور مالیاتی کشور	عدالت‌محوری در وجود معافیت‌های مالیاتی در استانها	سازمان امور مالیاتی	-	سال سوم برنامه	سیاست‌گذاری و تصویب
۶۲	توجه به نوع شغل، میزان تحصیلات کارکنان و عمومی یا خصوصی فعالیت، در تعیین سطح معافیت مالیاتی و میزان ضریب مالیاتی	عدالت‌محوری و افزایش بهره‌وری	سازمان امور مالیاتی	آموزش و پرورش، آموزش عالی، سازمان صنعت و معدن و تجارت	سال سوم برنامه	سیاست‌گذاری
انعطاف پذیری شرایط شرايط کاری						
۶۳	تضعیف طبقات شغل	انعطاف‌پذیری سازمانی	همه دستگاهها		دوران برنامه پنجم	سیاست‌گذاری
۶۴	تعلیم کارگران چند مهارتی	انعطاف‌پذیری سازمانی	همه دستگاهها		دوران برنامه پنجم	اقدام اجرایی
۶۵	ترویج تقویت رویه‌های کاری	انعطاف‌پذیری سازمانی	همه دستگاهها		دوران برنامه پنجم	اقدام اجرایی
۶۶	توسعه شغل و ترویج کار تیمی	انعطاف‌پذیری سازمانی	همه دستگاهها		دوران برنامه پنجم	تدوین دستورالعمل اجرایی
۶۷	اجرای برنامه کار از راه دور	انعطاف‌پذیری سازمانی	سازمان ملی مهارت و فناوری	اداره تعاون کار و رفاه اجتماعی	سال‌های دوم و سوم برنامه پنجم	تصویب
۶۸	عدم تمرکز چانه‌زنی دستمزد در هر دو بخش خصوصی و دولتی	انعطاف‌پذیری پرداخت	هیات دولت	همه دستگاهها	دوران برنامه پنجم	تدوین دستورالعمل اجرایی
۶۹	کاهش سطح واقعی حداقل دستمزد	انعطاف‌پذیری پرداخت	اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی	همه دستگاهها	دوران برنامه پنجم	تدوین دستورالعمل اجرایی
۷۰	پرداخت مبتنی بر عملکرد	انعطاف‌پذیری پرداخت	همه دستگاهها		دوران برنامه پنجم	اقدام اجرایی
۷۱	تضعیف ارتباط بین دستمزدها و قیمت‌ها	انعطاف‌پذیری پرداخت	هیات دولت	همه دستگاهها	دوران برنامه پنجم	سیاست‌گذاری
۷۲	نوبت‌کاری	انعطاف‌پذیری زمان کار	همه دستگاهها		دوران برنامه پنجم	اقدام اجرایی
۷۳	سالیانه کردن زمان کار	انعطاف‌پذیری زمان کار	اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی	همه دستگاهها	دوران برنامه پنجم	اقدام اجرایی
۷۴	ساعت کار ماهانه، هفتگی و روزانه	انعطاف‌پذیری زمان کار	اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی	همه دستگاهها	دوران برنامه پنجم	اقدام اجرایی
۷۵	کار پاره وقت	انعطاف‌پذیری زمان کار	اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی	همه دستگاهها	دوران برنامه پنجم	اقدام اجرایی

۷۶	اقدام اجرایی	دوران برنامه پنجم	همه دستگاهها	اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی	انعطاف‌پذیری قراردادهای اشتغال	بازگشت به قراردادهای نامعمول اشتغال
۷۷	اقدام اجرایی	دوران برنامه پنجم	-	همه دستگاهها	انعطاف‌پذیری قراردادهای اشتغال	خانمه اشتغال به ابتکار کارفرما
اشتغال سالمندان						
۷۸	اقدام اجرایی	سال سوم برنامه	سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای	سازمان تعاون، کار و رفاه اجتماعی	تقویت خود اشتغالی برای بازنیستگان	ایجاد و تقویت شکل‌های غیر دولتی بازنیستگان جهت شناسایی توانمندی‌های آنان و اجرای طرح‌ها و برنامه‌های آموزشی و اجرایی به منظور تقویت این توانمندی‌ها و بازاریابی به منظور اشتغال بازنیستگان نیازمند به کار
۷۹	تصویب و اجرا	سال دوم برنامه	-	سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای	افزایش مهارت و توانمندی بازنیستگان	تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی در جهت تقویت و بروز کردن مهارت‌های بازنیستگان و توسعه مهارت‌ها و صلاحیت‌های شغلی آنان
۸۰	اجرا	بطور مستمر طی برنامه	-	سازمان تعاون، کار و رفاه اجتماعی	ایجاد اشتغال متناسب با شرایط بازنیستگان	یافتن فرصت‌های شغلی مناسب با نیازها و روحیات سالمندان
۸۱	اجرا	سال دوم برنامه	-	سازمان تعاون، کار و رفاه اجتماعی	ایجاد اشتغال برای بازنیستگان	معرفی داوطلبان و جویندگان کار به سازمان‌ها و دستگاه‌های نیازمند
۸۲	اجرا	سال دوم برنامه	-	سازمان تعاون، کار و رفاه اجتماعی	افزایش خود اشتغالی بازنیستگان	بسترسازی برای کارپایی و خود اشتغالی از طریق فروش مهارت‌ها و تجربیات سالمندان به سازمان‌ها و دستگاه‌های خصوصی یا دولتی
۸۳	تصویب و اجرا	سال سوم برنامه	سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای	سازمان تعاون، کار و رفاه اجتماعی	افزایش توانمندی بازنیستگان	مشارکت سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای در تدوین و اجرای برنامه‌های مهارت آموزی و توانمندسازی ویژه بازنیستگان و سالمندان و به تناسب نیازهای آنان
۸۴	اجرا	سال سوم برنامه	سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای	سازمان تعاون، کار و رفاه اجتماعی	استفاده از مهارت و تجربه بازنیستگان	تقویت فرصت‌های کارآفرینانه از طریق برقراری کلاس‌هایی همراه با مشارکت آموزش فنی و حرفه‌ای، برای جوانان علاقمند به فراگیری مشاغل مختلف و آموزش آن‌ها توسط سالمندان با تجربه
۸۵	تصویب و اجرا	سال سوم برنامه	سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای	سازمان تعاون، کار و رفاه اجتماعی	افزایش خود اشتغالی برای بازنیستگان	برنامه‌های آموزشی به منظور افزایش توانمندی و آماده‌سازی سالمندان برای انطباق مؤثر و مفید با مسائل پس از بازنیستگی از طریق مهارت آموزی و ارتقای توانمندی، با استفاده از آموزش مهارت‌های رایانه‌ای و مهارت‌های خاص شغلی و خود اشتغالی
نیازهای تخصصی و مهارتی بازار کار و جهت‌گیری‌های آموزشی						
۸۶	سیاست‌گذاری	سال دوم برنامه	سازمان جهاد کشاورزی، کشاورزی، صنایع و معدن و تجارت	آموزش عالی و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای	ایجاد اشتغال برای جوانان و افزایش بهره‌وری	بومی‌سازی رشته‌هایی نظیر دامپروری، کشاورزی و صنایع و نیز فراهم نمودن تجهیزات و امکانات آموزشی مورد نیاز هر شهر
۸۷	تدوین دستورالعمل	سال سوم برنامه	اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای	مراکز آموزش عالی	افزایش امکان پاسخگویی رشته‌های دانشگاهی به تغییرات محیطی بازار کار	انجام تغییرات و نوآوری در رشته‌های تحصیلی دانشگاهی
۸۸	اقدام اجرایی	سال اول برنامه	سازمان جهاد کشاورزی، اداره کل کار و امور اجتماعی، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری	اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای	بالا بردن کارایی و منطقه‌ای شدن آموزش‌های مورد نظر	تهیه برنامه‌های متنوع آموزشی در بخش‌های کشاورزی و گردشگری برای شهرستان‌های مختلف استان
۸۹	تدوین دستورالعمل‌ها و تصویب	سال دوم برنامه	اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای، مراکز آموزش عالی، آموزش و پرورش	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	تخصص‌گرایی و کاهش بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی	ایجاد ضوابط قانونی برای جذب فارغ‌التحصیلان در فعالیت‌هایی که رشد پایینی در جذب نیروی متخصص و ماهر داشته‌اند
۹۰	سیاست‌گذاری	سال سوم برنامه	آموزش فنی و حرفه‌ای	مراکز آموزش عالی	افزایش بهره‌وری نیروی کار	توسعه‌ی دروس عملی و آزمایشگاهی در دانشگاه‌ها

۹۱	نیازسنجی آموزشی - مهارتی بازار کار و گسترش برنامه‌هایی در جهت تعامل بیشتر دانشگاه‌ها و بخش‌های اقتصادی	افزایش امکان پاسخگویی رشته‌های دانشگاهی با توجه به نیاز بازار کار	مراکز آموزش عالی	کلیه دستگاه‌های دولتی و اجرایی	مستمر در طول برنامه	اقدام اجرایی
۹۲	تکمیل آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با آموزش مهارت‌های کسب و کار	تخصص گرایی و افزایش بهره‌وری	مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای	مراکز آموزش عالی - آموزش و پرورش	تا سال سوم برنامه	اقدام اجرایی
۹۳	کمک به بخش خصوصی برای ارائه آموزش‌های مهارتی درون سازمانی	افزایش بهره‌وری بخش خصوصی	اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای، مراکز آموزش عالی، آموزش و پرورش	سازمان خصوصی سازی	مستمر در طول برنامه	سیاست‌گذاری و اقدام اجرایی
۹۴	بررسی و تدوین استانداردهای نظام آموزش‌های مهارتی نیروی کار	افزایش بهره‌وری نیروی کار	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای، مراکز آموزش عالی، آموزش و پرورش،	سال دوم برنامه	استاندارسازی و تدوین دستورالعمل
۹۵	حمایت از نهضت نرم‌افزاری در توسعه و استقرار چرخه آموزش مهارتی استان و اجرای طرح آموزش فنی و حرفه‌ای از راه دور	افزایش بهره‌وری و ارتقای مهارت نیروی کار	اداره تعاون، کار و امور اجتماعی	مخابرات - اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای، مراکز آموزش عالی، آموزش و پرورش	مستمر در طول برنامه	سیاست‌گذاری و اقدام اجرایی
۹۶						

